

T.C
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

**NUSAYBİN'DE (MARDİN) KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN YER DUYGUSUNA
ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜLFİDAN DEMİR

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. TANER KILIÇ

BİLECİK, 2022

10490373

T.C
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

**NUSAYBİN'DE (MARDİN) KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN YER DUYGUSUNA
ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜLFİDAN DEMİR

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. TANER KILIÇ

BİLECİK, 2022

10490373

BEYAN

“Nusaybin’de (Mardin) Kentsel Dönüşümün Yer Duygusuna Etkileri” adlı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel araştırma ve etik kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmının Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Bu çalışmanın, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP), TÜBİTAK veya benzeri kuruluşlarca desteklenmesi durumunda; projenin ve destekleyen kurumun adı proje numarası ile birlikte, ETİK KURUL onayı alınması durumunda ise ETİK KURUL tarih karar ve sayı bilgilerinin beyan edilmesi gerekmektedir.			
DESTEK ALINMIŞTIR		DESTEK ALINMAMIŞTIR	X
Destek alındı ise;			
Destekleyen kurum;			
Desteğin Türü		Proje Numarası	
1- BAP (Bilimsel Araştırma Projesi)			
2- TÜBİTAK			
Diğer;.....			
ETİK KURUL onayı var ise;			
ETİK KURUL karar tarih/sayı:		21.10.2021/11 sayılı Oturum Karar’ı (1)	

Gülfidan Demir

Tarih

.....

İmza

.....

ÖN SÖZ

İnsan yaşamı için niteliksiz, sağlıksız olan ve risk oluşturan kentsel alanların yenilenmesi çalışmalarını kapsayan kentsel dönüşüm uygulamaları, birçok disipline konu olmuştur. Fiziksel değişimi odağına alan kentsel dönüşüm uygulamalarının, sosyal boyuta özellikle alan kullanıcılarının deneyim ve ilişkileri ile şekillenen yer duygusuna yeteri önemi vermediği dikkat çekmektedir. Kentsel dönüşümün yer duygusuna etkileri üzerine yapılmış çalışmaların kısıtlı olması, tezde kullanılan yöntemle karar vermek adına güçlük oluşturmuştur.

Yeryüzündeki insanların yer ile ilişkilerini gözlemlemek, beşeri coğrafyacıların nihai ilgi alanını oluşturmaktadır. Yer ve insan ilişkilerinin ne denli etkileşimde olduğunu gözlemlemek ve incelemek için başladığım bu yolda, kentsel dönüşüm uygulamalarının insanların yer duygusunu etkileyebilecek güçte olduğu kanısına vardım. Bu çalışmada köklü mekânsal geçmişe ve sosyal ilişkilere sahip Nusaybin’de, kentsel dönüşüm projesinin yer duygusuna olan etkilerini saha çalışmaları ile gözlemlediğim süre boyunca yer duygusunun dolaylı ya da doğrudan etkilendiği, bazıları için ise geri dönülemez kayıpların yaşandığı sonucuna ulaştım. Bu çalışma, kentsel dönüşüm uygulamalarının bireyin yer duygusunda bıraktığı etkileri bir nebze de olsa gözler önüne serecektir.

Çalışmanın her aşamasında bana büyük katkı sağlayan ve emeği olan danışman hocam Doç. Dr. Taner Kılıç’a çok teşekkür ediyorum. Sahaya ilişkin somut verilere ulaşmamda bana katkısı bulunan Nusaybin Belediyesi’ne ve Mardin Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğüne teşekkürü borç bilirim. Kentsel dönüşümden ekonomik ve sosyal açıdan ağır hasar gören insanların duygularına ulaşmak güç olsa da bana dolaylı ya da doğrudan kolaylık sağlayan tüm katılımcılara çok teşekkür ediyorum. Ayrıca gerek verileri toplama aşamasında gerek maddi-manevi anlamda sağladıkları büyük katkıları için aileme ve arkadaşlarıma en içten teşekkürlerimi ederim.

Gülfidan Demir

2022

ÖZET

NUSAYBİN'DE (MARDİN) KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN YER DUYGUSUNA ETKİLERİ

Özellikle sanayileşme ile beraber kentlere olan göçün artması, kentlerin hızlı değişimine sebep olmuştur. Kontrolsüz artan nüfus neticesinde konut sorunları, çarpık kentler ve altyapı eksiklikleri baş göstermiştir. Toplumun yaşam koşullarını zorlaştıran bu sorunlara çözüm amaçlı geliştirilen kent planlamaları kapsamında konut sorununa karşı yeni kentsel alanlar hedeflenmiş ancak sonrasında kentsel dönüşüm uygulamasına geçilmiştir. Hızlı kentleşme süreci yaşayan Türkiye’de geniş çaplı kentsel dönüşüm uygulamaları, gecekondu niteliği taşıyan alanların ıslahı ile kendini göstermişse de 2000’li yıllardan sonra getirilen yasal dayanaklar, kentsel dönüşüm sürecine hız kazandırmıştır. Kentsel dönüşüm uygulamaları, çok boyutlu etkisi ile sadece fiziksel anlamda değil toplumsal anlamda da değişimler getirir. Bilhassa çalışmanın odak noktası olan ve mekân-insan etkileşimi ile gelişen bir olgu olan yer duygusunun etkilenmemesi mümkün değildir. Sonuçta yer duygusu, bireyin içinde yaşadığı yerle ilgili deneyimlerinden, ilişkilerinden ve hislerinden oluşmaktadır.

6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun doğrultusunda Nusaybin’in kentsel dönüşüme uğrayan alanlarında kentsel dönüşümün yer duygusuna etkisi bu çalışmanın odak noktası olmuştur. Nicel yöntem ve kısmen de nitel yöntemler kullanılarak 18 yaş ve üzeri 260 katılımcının görüşlerine, kentsel dönüşüm projesi ve yer duygusunun alt boyutlarına ilişkin soruları içeren yarı yapılandırılmış anket aracılığıyla ulaşılmıştır. Elde edilen veriler SPSS programında frekans (f) ve yüzde (%) analizi ile değerlendirilmiştir. Neticede kentsel dönüşüm süreci ile eski mahalle sakinlerinin yer duygusu değişime uğramış ve alana karşı olumsuz duygular gelişmiştir. Ancak yer algısındaki değişimlere nazaran katılımcıların sırasıyla ailelerine, şehrine ve insanlarına olan bağlılığı yüksek çıkmıştır. Katılımcıların neredeyse yarısının yer kimliği oluşmuşken yarısının henüz gelişmemiştir. Katılımcıların yer bağlılığının güçlü olduğu ancak mevcut şartların iyileştirilmesi durumunda alanda uzun süre yaşamak istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Yer bağımlılığı konusunda sosyal etkileşim imkânları yüksek olan katılımcıların, alana olumsuz bir bağımlılık geliştirdiği ve çoğunlukla dönüşüm alanından daha iyi bir yerde yaşamayı tercih ettiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Dönüşüm, Yer Duygusu, Nusaybin.

ABSTRACT

THE EFFECTS OF URBAN TRANSFORMATION ON THE SENSE OF PLACE IN NUSAYBIN (MARDIN)

Especially, the increase in migration to cities with industrialization has caused rapid change in cities. As a result of the uncontrolled increasing population, housing problems, crooked cities and infrastructure deficiencies have emerged. New urban areas were targeted against the housing problem within the scope of urban planning developed to solve these problems that make the living conditions of the society difficult, but then urban transformation was implemented. Although large-scale urban transformation practices in Turkey, which is experiencing a rapid urbanization process, have manifested itself with the improvement of slum areas, the legal bases introduced after the 2000s have accelerated the urban transformation process. Urban transformation practices bring not only physical but also social changes with their multidimensional effect. In particular, it is impossible not to be affected by the sense of place, which is the focus of the study and a phenomenon that develops with the interaction of space-human. After all, the sense of place consists of the experiences, relationships and feelings of the individual about the place in which he lives.

In line with the Law on Transformation of Areas Under Disaster Risk No. 6306, the effect of urban transformation on the sense of place in the urban transformation areas of Nusaybin has been the focus of this study. By using quantitative and partially qualitative methods, the opinions of 260 participants aged 18 and over were obtained through a semi-structured questionnaire containing questions about the urban transformation project and the sub-dimensions of the sense of place. The obtained data were evaluated with frequency (f) and percentage (%) analysis in SPSS program. As a result, with the urban transformation process, the sense of place of the old neighborhood residents has changed and negative feelings towards the area have developed. However, according to the changes in the perception of place, the commitment of the participants to their families, city and people, respectively, was higher. While almost half of the participants have a place identity, half of them have not yet developed. It has been concluded that the participants have a strong place attachment, but they want to live in the area for a long time if the current conditions are improved. It has been determined that the participants, who have high social interaction opportunities in terms of place dependence develop a negative dependence on the area and mostly prefer to live in a better place than the transformation area.

Keywords: Urban Transformation, Sense Of Place, Nusaybin.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖN SÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
GRAFİKLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ.....	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırma Alanı Sınırı ve Coğrafi Özellikleri.....	4
1.2. Araştırmanın Amacı	7
1.3. Araştırma Yöntemi	8
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	10
1.4. Araştırmanın Hipotezleri.....	11
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	12
2.1. Kentsel Dönüşüm	12
2.1.1. Kentsel Dönüşümün Amacı ve İlkeleri	14
2.1.2. Kentsel Dönüşümün Boyutları.....	16
2.1.2.1. Fiziksel/ Planlama ve Tasarım Boyutu	16
2.1.2.2. Sosyal Boyutu	18
2.1.2.3. Yasal-Yönetmel Boyut	22
2.1.2.4. Ekonomik Boyut.....	22
2.1.3. Kentsel Dönüşümün Uygulama Yöntemleri.....	23
2.1.3.1.Kentsel Yenileme	24
2.1.3.2. Kentsel Koruma.....	25

2.1.3.3. Kentsel İyileştirme/ Sağıklaştıırma	25
2.1.3.4. Kentsel Yeniden Canlanma/Canlandırma (Revival/Revitalization)	25
2.1.3.5. Kentsel Yeniden Geliştirme.....	26
2.1.3.6. Alansal Temizleme.....	26
2.1.3.7. Soylulaştırma	26
2.1.4. Dünya’da Kentsel Dönüşüm	27
2.1.5. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm	33
2.1.5.1.Türkiye’de Kentsel Dönüşümde Aktörlerin Rolü	38
2.1.5.2. Türkiye’de Kentsel Dönüşüme İlişkin Mevzuat	40
2.2. Mekân ve Yer Tartışması	43
2.3. Yer ve İnsan Etkileşiminde Yer Duygusu	47
2.4. Yer Duygusu.....	49
2.4.1. Yer Kimliği	50
2.4.2. Yer Bağlılığı.....	51
2.4.3. Yer Bağımlılığı	52
2.5. Yer Duygusunu Etkileyen Unsurların Kentsel Dönüşüm Açısından İncelenmesi.	52
3. NUSAYBİN’DE KENTSEL DÖNÜŞÜM	57
3.1. Nusaybin’in Kentsel Gelişimi	57
3.1.1. 1923-1970 Yıllarında Nusaybin	58
3.1.2. 1971-2000 Yıllarında Nusaybin	61
3.1.3. 2001-2015 Yıllarında Nusaybin	62
3.1.4. 2016-2022Yıllarında Nusaybin	64
3.2. Nusaybin’de Kentsel Dönüşüm Projesi	65
4. NUSAYBİN’DE KENTSEL DÖNÜŞÜM VE YER DUYGUSUNA İLİŞKİN BULGULAR.....	71
4.1. Demografik Bulgular	71
4.1.1. Cinsiyet-Yaş- Öğrenim Durumu İlişkisi.....	74

4.2. Konut Özelliklerine İlişkin Bulgular	75
4.3. Kentsel Dönüşüm Projesine İlişkin Bulgular	80
4.4. Kentsel Dönüşüm Sürecinde Yaşanan Maddi ve Manevi Sorunlar	90
4.5. Kentsel Dönüşüm Alanında Yer Duygusuna İlişkin Bulgular	94
4.5.1. Yer Kimliği ile İlgili Bulgular	94
4.5.2. Yer Bağlılığı ile İlgili Bulgular	97
4.5.3. Yer Bağımlılığı ile İlgili Bulgular	99
4.6. Kentsel Dönüşüm Alanında Yer Algısı	102
4.7. Kentsel Dönüşüm Beklentilerinin Yer Duygusuna Etkisi	114
4.8. Kentsel Dönüşüm Alanının Eski ve Yeni Sakinlerine Göre Yer Duygusu	117
5. SONUÇ	121
KAYNAKÇA	126
EKLER	136

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1.1. Nusaybin'in Yıllara Göre Nüfusu	7
Tablo 2.1. Kentsel Dönüşümün Evrimi.....	30
Tablo 2.2. Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Müdahaleleri	37
Tablo 4.1. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı.....	71
Tablo 4.2. Katılımcıların Yaş Dağılımı	72
Tablo 4.3. Katılımcıların Öğrenim Durumu.....	72
Tablo 4.4. Katılımcıların Meslek Durumu	73
Tablo 4.5. Katılımcıların Toplam Hane Geliri	73
Tablo 4.6. Katılımcıların Hanedeki Kişi Sayısı.....	74
Tablo 4.7. Cinsiyet-Yaş-Öğrenim Durumu Çapraz Tablo	75
Tablo 4.8. Katılımcıların Mülkiyet Durumu	75
Tablo 4.9. Konutta Kalış Süresi	76
Tablo 4.10. Kentsel Dönüşümden Önce Konut Büyüklüğü.....	76
Tablo 4.11. Kentsel Dönüşümden Sonra Konut Büyüklüğü	77
Tablo 4.12. Kentsel Dönüşümden Önce Konut Tipi	79
Tablo 4.13. Katılımcıların Konut Tercihleri	79
Tablo 4.14. Projeden Haberdar Olma Durumu	81
Tablo 4.15. Katılımcıların Projeye Katılımı.....	81
Tablo 4.16. Yerel/Geleneksel Özelliklerin Dikkate Alınması	82
Tablo 4.17. Katılımcıların Beklentileri	85
Tablo 4.18. Konut Yeri	89
Tablo 4.19. Komşuların Değişme Durumu	89
Tablo 4.20. Katılımcıların Yaşadığı Maddi ve Manevi Sorunlar	91
Tablo 4.21. Katılımcıların Yer Kimliği	95

Tablo 4.22. Katılımcıların Yer Bağlılığı.....	97
Tablo 4.23. Katılımcıların Yer Bağımlılığı.....	99
Tablo 4.24. Proje Beklentileri ve Yer Kimliği İlişkisi.....	114
Tablo 4.25. Proje Beklentileri ve Yer Bağlılığı İlişkisi	115
Tablo 4.26. Proje Beklentileri ve Yer Bağımlılığı İlişkisi	117
Tablo 4.27. Eski ve Yeni Sakinlere Göre Yer Kimliği	118
Tablo 4.28. Eski ve Yeni Sakinlere Göre Yer Bağlılığı	119
Tablo 4.29. Eski ve Yeni Sakinlere Göre Yer Bağımlılığı	119

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1. Nusaybin Şehri Lokasyon Haritası	5
Şekil 1.2. Yakınsayan paralel desenin prototip modeli	9
Şekil 3.1. I.Dünya savaşından sonra temelleri atılan Kamışlı kenti.....	58
Şekil 3.2. Organik oluşumlu Nusaybin'e karşı yeni oluşan ve ızgara planlı olan Kamışlı'nın 1932 yılına ait görüntüsü	59
Şekil 3.3. 1954 tarihli şehir planı	60
Şekil 3.4. Belge'ye göre (2021) Nusaybin gelişim evreleri	62
Şekil 3.5. 2004 yılında şehrin kuzeydoğusu henüz yoğun yerleşmeye açılmamıştır	63
Şekil 3.6. Şehrin yerleşmeye açılan kuzeydoğu kısmının günümüz hali	63
Şekil 3.7. Zeynelabidin Mahallesi kentsel dönüşümünden önce hasarlı olan evler	64
Şekil 3.8. Hendek Operasyonlarından hasar gören bir konut	65
Şekil 3.9. Nusaybin'de Kentsel Dönüşüm Sahası Uydu Görüntüsü	66
Şekil 3.10. Abdulkadirpaşa ve Fırat Mahallesi Toplu Konutlar	67
Şekil 3.11. Kentsel dönüşüm alanında kat sayısı düşük olan bir bina	67
Şekil 3.12. Zemin+5 katlı olan yapıların bulunduğu yerde saha çalışması (Zeynelabidin Mahallesi)	68
Şekil 3.13. Nusaybin Rezerv Yapı ve Riskli Alanın Uydu Görüntüsü	69
Şekil 4.1. Zamanını ağaç sulamakla değerlendirenlerden bir örnek (Fırat Mah.).....	72
Şekil 4.2. Akşamüstü bina bahçesinde sohbet eden bir grup.....	72
Şekil 4.3. Müstakil evlerinde yıkadıkları battaniyeleri kendi mülkünde asma imkânı varken şu an bu fırsat bulunmamaktadır.	80
Şekil 4.4. Ekmek yapımının yanı sıra kadınlar tandır başında sohbet etmektedir.	83
Şekil 4.5. Tandır için ayrılan yakacak malzemeleri görüntü kirliliği oluşturmaktadır.	84
Şekil 4.6. Tandır için ayrılan malzemeler, tutuşma riski taşımaktadır.....	84

Şekil 4.7. Dayanaksız ve işlev görmeyen banyo tekneleri, ekili alanları çevrelemek için kullanılmıştır.	86
Şekil 4.8. Üst katta yer alan konutun su sızdıran tavanının tadilatı	86
Şekil 4.9. Suntadan yapılan mutfak dolapları ve tezgâhın değişim ve tadilatı	86
Şekil 4.10. Zemin kaplaması sökülen ve kullanılamaz halen gelen bakımsız bir park	88
Şekil 4.11. Şehrine dönen insanlar, yıkık ve hasar almış mahallelerin manzarası ile karşılaşmıştır (Abdulkadirpaşa Mahallesi)	90
Şekil 4.12. Kişiselleştirilmiş bir alanda derme çatma bir tezgâh	96
Şekil 4.13. Bahçede kişiselleştirilen bir oturma alanı	96
Şekil 4.14. Zemin katta oturanların balkona kapı yaparak bahçeyi kişiselleştirdiği bir görüntü	96
Şekil 4.15. Bina sakinleri tarafından diğer bina sakinlerine karşı kullanımı sınırlandırılan çardak.....	96
Şekil 4.16. Bina sakinleri/sakini tarafından sınırları belirlenmiş alanda sebze ve asma yetiştirilmektedir.	100
Şekil 4.17. Parkta grup halinde oynayan çocuklar	105
Şekil 4.18. Ticari merkez özelliği artan Şirin Bulvarı.....	107
Şekil 4.19. Spor için imkân sunan alanlar	109
Şekil 4.20. Binaların merkezinde yer alan oturma alanları	109
Şekil 4.21. Molla Osman Camii ve hemen bitişiğinde bulunan taziye evi.....	110

GRAFİKLER LİSTESİ

	Sayfa
Grafik 4.1. Katılımcıların Koku Algısı.....	103
Grafik 4.2. Katılımcıların Ses Algısı.....	104
Grafik 4.3. Katılımcıların Aklına Gelen İlk Yerler	106
Grafik 4.4. Katılımcıların Beğendiği Yer/Yerler	108
Grafik 4.5. Katılımcıların Bağlılığı	112

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

CIAM: Congres Internationaux d'Architecture Moderne

ÇSB: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

K: Katılımcı

MİA: Merkezi İş Alanı

SOP: Sense Of Place

TOKİ: Toplu Konut İdaresi

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

m²: Metrekare

ha: Hektar

1. GİRİŞ

Kentler kurulduğu andan itibaren gerek idarecilerin kontrolü altında gerekse kontrolü dışında devamlı olarak bir gelişim ve değişim süreci yaşamaktadır. Kentlerin temelindeki değişime baktığımızda insanların mekânı etkin kullanımından kaynaklı değişim olduğu görülmektedir.

Kentler, toplumsal ve siyasal örgütlenmelerin ağır bastığı, içinde yaşayan bireylerin hem kendi aralarında hem toplumsal yapıya ait kurumlar ile etkileşim ve iletişimlerinden oluşan değerler, normlar sisteminin meydana geldiği yerleşim birimleridir (Yahyagil, 2011: 106). Kentler, ekonominin, mekânsal ve sosyal gelişmişliğin üst düzeyde olduğu yerleşim alanları olması gerekirken, çevre üzerindeki baskının fazla olduğu, konut, planlama, ulaşım, işsizlik, suç artışı, sosyal ayrılıklar gibi mekânsal ve sosyal sorunların olduğu alanlar haline gelmiştir (Mirioğlu, 2013: 1).

Harvey, kentlerdeki bu soruna dikkat çekip kent hakkında disiplinlerarası bir çerçevenin olmayışını vurgulayarak sosyologlar, iktisatçılar, coğrafyacılar, kent planlamacıları ve mimarlar gibi benzer disiplinlerin kendi kapalı tarzları ile yalnız ilerlemekte olduğunu söylemiştir. Leven (1968), yapılan son araştırmaların kentin sorunlarından ziyade kentteki sorunlar üzerine olduğunu dikkatini çekmiştir. Kent, disiplinler için kuram ve önermelerin deneneceği bir laboratuvar olarak görülmüş ancak hiçbir kuram ve önerme kent ile ilgili ortaya atılmamıştır (Akt. Harvey, 2013: 27).

Günümüze gelene kadar hem fiziksel yapısı hem de içinde barındırdığı toplumsal yapısı değişen kentler, bazı faktörlerden etkilenmiştir. Demirsoy (2006: 2), kentleri etkileyen faktörleri 1980 öncesinde savaşlar ve sanayileşme olarak ele alırken; 1980 sonrasında üretim, kullanma ve pazarlama sistemindeki değişimlerle beraber mekânsal bakımdan yer tercihlerindeki değişim, ekonomik temellerin değişimi ve toplumsal yapıdaki değişimler olarak vermiştir. Devamında kentlerin değişimi ile bağlantılı olarak önce ekonomik yapı ve toplumsal yapının değiştiğini bunun neticesinde farklı yaşam tarzları ve farklı grupların ortaya çıktığını öne sürmüştür. Farklı grupların yaşam tarzlarına göre konut tercihinin değişmesi ve gelişmesiyle kentlerdeki mekânsal dönüşüme zemin oluşturulmuştur.

Temelde konut ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılan yeni kentsel alanlar ile kentlerin mevcut durumu değişime uğramıştır. Konut ihtiyacını karşılamak için yeni kentsel alanların planlanmasına gidilse de yeni yerleşim alanlarının yetersiz olması nedeniyle kentsel dönüşüm uygulamasına geçilmiştir (Keleş, 2010). Günümüz kentlerinde dönüşüm süreci çevresel,

fiziksel, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla ele alınması gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentsel dönüşüm, en genel anlamda tanımlanacak olursa, bu olguyu “değişime uğrayan kentsel bir bölgenin ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel sorunlarına kalıcı bir çözüm sağlamaya çalışan kapsamlı bir bakış (vizyon) ve eylem” olarak özetlememiz mümkündür (Yıldırım, 2006: 8). Kısacası kentsel dönüşüm için yaşamak adına elverişli olmaktan çıkan, çevreye ve kente uyum sağlamayan, plansız gelişen alanları yenilemek ve sağlıklılaştırmak amacıyla yapılan bir çalışmadır diyebiliriz. Kentsel dönüşüm her ne kadar iyileştirme, sağlıklılaştırma ve onarma gibi uygulama yöntemleri ile gündeme gelse de Schubert (1996), kentlerin değişiminin (yıkımının) altında yatan gerekçeye farklı bir yorum getirmiştir. Schubert’e göre “nasıl ki koku ve pislik yeraltındaki kanalizasyon aracılığıyla "görünmez" kılındıysa, sefalet mahallesi sakinleri de yıkım operasyonlarıyla "buharlaştırılabilirlerdi”. Modernleşme umuduyla yapılan değişim ve dönüşüm yerini endişeye bıraktı; değişim ve dönüşüm maddi kazancın yanında manevi kayıpları da beraberinde getirdi (Schubert, 1996: 67).

Kentsel dönüşüm uygulamaları çerçevesinde yeni yerleşim alanları kazandırılmaya çalışılırken sadece fiziksel sorunları giderme amacı güdülmektedir. Hâlbuki fiziksel, sosyal, ekonomik ve çevresel boyutları bütüncül bir bakış açısı ile ele alarak söz konusu çöküntü alanında yaşayanların sosyal ve ekonomik yönden kent ile bütünleşmeleri sağlanmalı ve onlara yeni fırsatlar yaratabilecek mekânlar yaratılmalıdır (Şişman ve Kibaroglu, 2009; Kambur, 2019).

Birçok yönden ele alınan kentsel dönüşüm, farklı disiplinler tarafından araştırılan bir konu olsa da coğrafyanın kentsel dönüşümüne ve dolayısıyla kent mekânlarına olan yaklaşımı farklılık taşımaktadır. Coğrafyacılar, kentlerdeki bu değişimi daha iyi inceleyebilmek adına coğrafyanın prensiplerinden olan mekân-insan (çevre-insan) ilişkisine bir bütün olarak bakmaktadır. Mekânı anlayabilmek ve yorumlayabilmek için mekân üzerinde yaşayan insanların da incelemeye dâhil edilmesi gerekir. Bu nedenle coğrafya araştırmalarında mekân-insan ilişkisi, temel inceleme konusunu oluşturmaktadır. Coğrafyada fiziki çevre ile insanı ayrı ayrı düşünmemek gerekir; beşeri ve fiziki çevreler, birlikte coğrafyacının dünyasını oluştururlar. Yi-Fu Tuan’ın da (1971) belirttiği gibi, “yeryüzü hakkında bilgi insan hakkındaki bilgiyi açığa çıkarır...dünyayı bilmek, kendini bilmektir” (Tümertekin ve Özgüç, 2015: 43). Mekân ve insan ilişkisine yönelik farklı yorumlar geliştirilmiştir. Bu yorumlar çoğunlukla mekânın insan üzerindeki etkisi ve insanın mekân üzerindeki etkisi olarak gruplandırılabilir. Mekânda gerçekleşen değişim ve dönüşüm, temelde mekânda yaşayan bireylerin veya

toplulukların değişen mekânı deneyimlemesi sonucunda yere karşı olan duygularında ve dūřüncelerinde değişiklik yaratabilmektedir. Bu nedenle kentsel dōnūřım ile beraber bireylerin veya toplulukların yıllarca deneyimleyerek söz konusu yere karşı oluşturdukları duyguları, değişim yaşamakta ya da tepki olarak dışavurum göstermektedir. Nitekim kentler, mekân-insan etkileşiminin en yoğun yaşandığı alanlara verilebilecek en doğru örnektir. Ancak kentsel dōnūřım gibi birtakım uygulamalar ile mevcut mekân ve insan etkileşimi sonucu duraksamakta ya da kırılma noktaları yaşamaktadır. Örneęin kentsel dōnūřım projeleri mekânda yerleşik olan grupları bir süre mekândan uzaklaştırmaktadır. Yeri deneyimleyen bireyler deneyimleme sürecini başka bir mekâna taşıymaktadır. Bu durumda bazı bireyler geçici veya kalıcı olarak ikamet ettiği yer ile sıkı bir etkileşim içinde olabilmektedir. Ancak bazı bireylerin yıllarca deneyimlediği ve baę kurduğu yerden uzaklaşması onların gittiği yerde güçlü bağlar kurmasına ve yer ile güçlü etkileşimler kurmasına engel olabilmektedir. Çünkü bu bireylerin bilinçaltında hafızalarına yerleşmiş olan anıları ve deneyimleri bunu sınırlandırmaktadır.

Günümüzde birçok şehir, canlandırılmak ve çekim merkezi haline gelmek için değiştirilmektedir. Yeniden yapılanma ve canlandırma süreçleri, mekânın kullanıcılarını değiştirdiği gibi insanlık üzerinde de derin etkiler yaratıyor. Bu etkilerin izleri yer duygusu ile gözlemlenebilmektedir (Argın, 2012). Yer duygusu kavramı İngilizcede “Sense of Place” (SOP) olarak tanımlanmaktadır. Yer duygusunu (SOP) ölçmeye yönelik mevcut girişimler ise, bazı tutum araştırmalarında iyi bilinen birçok farklı yoruma açıktır. Bu dūřünceler, SOP’u insan çevreleriyle bilişsel, duygusal ve uyumlu ilişkiler olarak kavramak için bir temel sağlayabilmektedir. Yer duygusu bazı çalışmalarda çok boyutlu bir yapı olarak tanımlanmıştır. Bunlar: benlik ve yer arasındaki ilişkiye dair doktrinler, yere karşı duygular ve alternatiflere göre yerin davranışsal ayrıcalığıdır (Jorgensen ve Stedman, 2001). Cross (2001) ise, yer duygusunun iki farklı yönden oluştuğunu; bunlardan birinin insanların yerlerle ilişki kurma yollarından veya yerlerle olan bağlarımızı kapsayan “yerle olan ilişki” olduğunu, ikinci yönün de derinlikten oluşan ve belirli bir yere bağlantısı olan “topluluk bağlılığı” olduğunu ileri sürmüştür. Coğrafyacı Yi Fu Tuan yer duygusunu “insanların, yer ve ortam arasındaki duygusal bağı olarak görmektedir. Bu tür bağlar yoğunluk, incelik ve ifade tarzına göre değişebilmektedir. Çevreye verilen tepkiler, dokunsal ve duygusal yönde estetik olabilir” şeklinde tanımlamaktadır (Cross, 2001). Hay (1998) ve Jorgensen ve Stedman (2001) yer duygusunu: yer kimliği, yer bağlılığı ve yer bağımlılığı gibi alt boyutlar açısından incelemektedir.

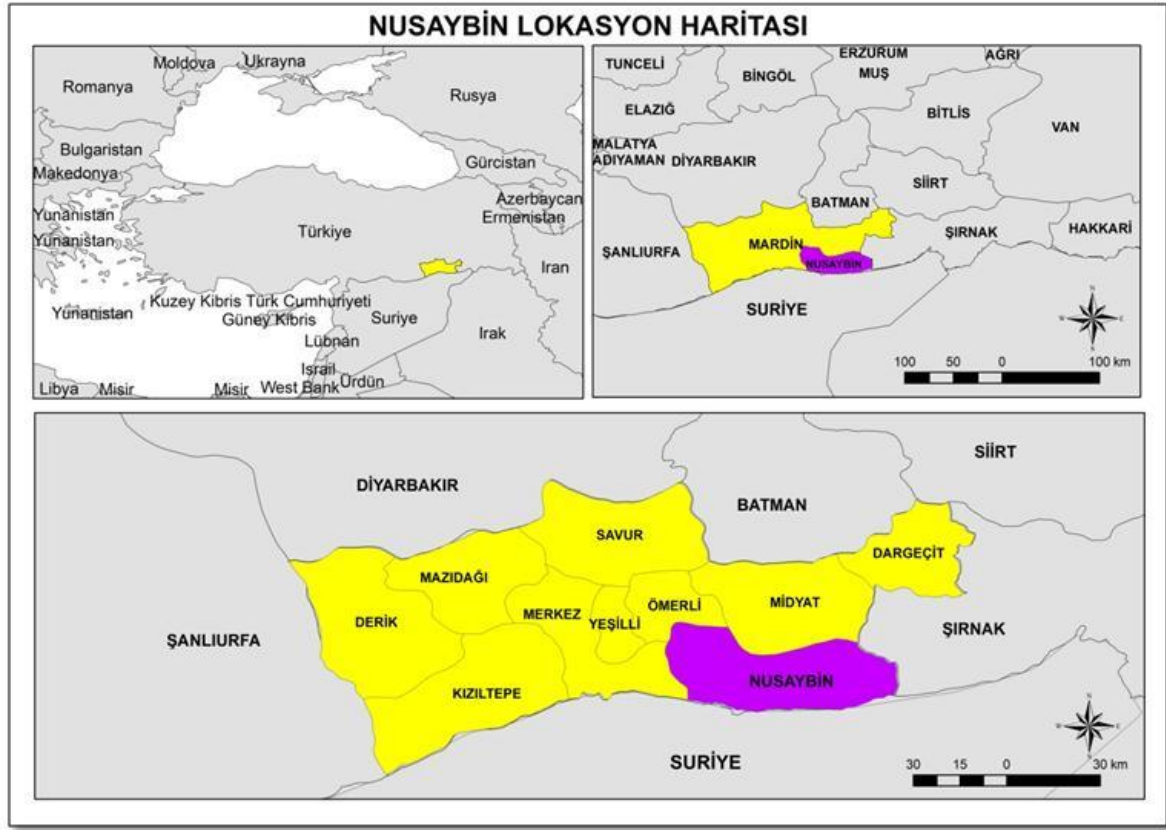
İnsan, kendi eliyle yarattığı şehri bireysel ya da kolektif erişim hakkından ziyade gönlüne göre değiştirme ve yeniden oluşturma hakkına sahiptir. Ancak kendimizi ve şehirlerimizi yeniden biçimlendirmek en değerli hakkımız iken en çok ihmal edilen hakkımız olmuştur. Neoliberalizmin yayılmacı etkisi ile tehdit altında olan insan kimliği, yurttaşlık, aidiyet ile tutarlı kentsel politika gibi fikirler üzerinde durmak giderek güçleşmektedir (Harvey, 2013).

Kentsel dönüşüm ile değişen ve dönüşen şehirlerde, insan ve yer arasındaki etkileşimin yer duygusu ölçeğinde incelenmesi, bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Çalışma, Mardin'in Nusaybin ilçesinde 2016 yılında uygulamaya geçen kentsel dönüşüm projesi kapsamında dönüştürülen altı mahalleyi (Fırat, Abdulkadirpaşa, Dicle, Yenişehir, Kışla ve Zeynelabidin Mahallesi) kapsamaktadır. Sahaya ilişkin veriler, nicel ve nitel yöntemlerin bir arada kullanıldığı karma yöntem ile elde edilmiştir. Nicel yöntemlerden anket, nitel yöntemlerden ise görüşme ve gözlem metodu kullanılmıştır. Basit rastgele örneklem ile seçilen gönüllü 260 katılımcıyla yüz yüze görüşülerek veriler elde edilmiştir. Veriler SPSS ve Excel programında frekans ve çapraz tablolara dönüştürülüp yorumlanmıştır.

1.1. Araştırma Alanı Sınırı ve Coğrafi Özellikleri

Nusaybin ilçesi, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin, Dicle Bölümü'nde, 37° 02'-37° 13' kuzey enlemleri ile 41° 03'-41° 45' doğu boylamları arasında yer alan bir yerleşmedir (Şekil 1.1). Batısında Mardin Merkez İlçesi, kuzeybatısında Ömerli İlçesi, kuzeyinde Midyat İlçesi, doğusunda Şırnak ili ve güneyde de Suriye ile çevrilidir (Kılıç, 2008: 107).

Nusaybin, jeolojik-jeomorfolojik, topoğrafik, iklim ve hidrografik bakımdan bir geçiş kuşağı konumundadır. Nusaybin'in kuzeyinde kalker oluşumlu Mardin-Midyat Platosu diğer bir deyişle Mardin eşiği yer almaktadır (Yıldırım ve Karadoğan, 2010). Kentin arazisi büyük ölçüde Orta Eosen kireç taşları formasyonundan oluşmaktadır. Şehrin konuşlandığı ova ise Kuvaterner dolguları ile meydana gelmiştir (Kılıç, 2008). Geniş bir su toplama havzası bulunan Çağ Çağ suyu kent için büyük öneme sahiptir (Yıldırım ve Karadoğan, 2010). Ayrıca Çağ Çağ vadisi içerisinde akan Beyazsu Çayı, bölgenin en önemli rekreasyon alanıdır. Çağ Çağ akarsuyu üzerinde yapılan baraj ile de bölgenin içme ve sulama suyu ihtiyacı karşılanmaktadır.

Şekil 1.1. Nusaybin Şehri Lokasyon Haritası

Nusaybin'in iklimine baktığımızda yıllık sıcaklık ortalaması 18.9°C olup yaz ve kış mevsimleri arasında yüksek sıcaklık farkları oluşmaktadır. Bu durum yörenin karasal iklim özelliklerini barındırmasından kaynaklıdır. Yaz aylarında ortalama sıcaklık 30°C ve üstünde olmaktadır (Kılıç, 2008). Özellikle kentin güneyinde sıcaklıklar yüksek olmaktadır. Çünkü güneye doğru çöl-step iklimine geçilmektedir. Nusaybin'de en fazla yağış kış mevsiminde görülmektedir. Ancak son derece istikrarsız bir yağış rejimi görülmektedir. Bu sebeple su, bölge için önemli bir doğal etkidir (Yıldırım ve Karadoğan, 2010). Yağış rejimindeki bu istikrarsızlık tarım faaliyetlerini de büyük ölçüde etkilemektedir.

Nusaybin, sadece fiziki çevresi ile değil siyasi konum olarak da önemli bir konumdadır. Şehrin, doğal konumu, tarihi değeri ve fonksiyonu, kentsel gelişimi ve görünümü, günümüzdeki konumu dikkate alındığında önemli bir coğrafi mekân olarak dikkat çekmektedir. Fakat Ankara Antlaşmasıyla (1921) kentin gelişimindeki ilerleyiş aksayarak merkezi olma durumunu kaybetmiştir (Yıldırım ve Karadoğan, 2010). Bu anlaşma ile yeni Türk Devletinin güney sınırı (Suriye sınırı) belirlenmiştir. Böylece Suriye'ye komşu olan Nusaybin'inin de sınır şehri olmasıyla şehrin güney ve kısmen de doğu-batı yönde büyümesi kısıtlanmıştır.

Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapan Nusaybin farklı yapıda kültürleri de içerisinde barındırmaktadır. Nusaybin'in kültürel çeşitliliğini farklı din, dil ve etnikten insanların yıllar boyunca aynı çatı altında yaşamasından anlayabiliriz. Bu birliktelik mekâna yansiyarak günümüze, turistik açıdan da önemli olan camiler, kiliseler, kaleler ve harabeler bırakmıştır.

1927 yılında Nusaybin'de Müslümanlar çoğunlukta olsa da Gayrimüslimler de sayıca önemli bir konumdaydı. Nusaybin'de en yaygın konuşulan dil ise Kürtçe olarak birinciliğini korumaktadır (Yedek ve Sertel, 2018).

Nusaybin ile bağlantılı olarak ilk yerleşme izlerine günümüz kent merkezinin 3-4 km kuzeyinde yer alan Gırnavas höyüğünde rastlanmaktadır. Şehir, doğal ortamın elverişli olmasından ötürü önemli bir yerleşmedir (Yıldırım ve Karadoğan, 2010). E-90 karayolu üzerinde yer alan kent, coğrafi özellikler bakımından ova üzerinde kurulmuştur. Özellikle karayolu ulaşımı bakımından avantajlı bir konumdadır. Kentte yerleşmelerin çoğunluğu İpekyolu'nun güneyinde yer alır. Son yıllarda, hafif engebeli olmasından dolayı yerleşimin az olduğu kuzey kesimde de konut sayıları artış gösterme eğilimindedir.

Diyarbakır Beylerbeyliği'ne ait Tahrir Defterlerinde yer alan kayıtlara göre Nusaybin'de 1518'de 114 hane, 1567'de ise 382 hane bulunmaktadır. Kent nüfusu ise, 1881'de 1500 kişidir. Cumhuriyet döneminin ilk nüfus sayımına göre Nusaybin nüfusu 2851'dir (Yıldırım ve Karadoğan, 2010). 1927 Nüfus Sayımına göre Mardin ilinin toplam nüfusu 134.638 kişidir. Bunlardan %9.1'i Nusaybin'de yaşamakta ve toplam 11.946 kişiden oluşmaktadır (Yedek ve Sertel, 2018: 302).

Nusaybin'in nüfusu, 1990-2007 yılları arasında kırsaldan aldığı göçün etkisiyle 116.465'e ulaşmıştır. 2008 yılından sonra kent nüfusunda dönem dönem dalgalanmalar görülse de genel seyrini korumuştur (Tablo 1.1).

Ağustos 2015-Mart 2016 tarihleri arasında bölgede yaşanan hendek operasyonlarında şehir nüfusunun çoğu göç etmek zorunda kalmıştır. Operasyonların merkezi olan 6 mahalleden 42 bin vatandaşın tümü ve diğer mahallelerde yaşayan 46.021 kişiden yaklaşık 25 bin kişi, çoğunlukla çevre il ve ilçelere (Kızıltepe, Midyat, Artuklu ve Dargeçit, Diyarbakır ve Batman) göç etmek durumunda kalmıştır (Nusaybin Belediyesi, 2016). Hendek operasyonları sebebiyle Nusaybin'de ev ve işyerleri ağır bir tahribata uğramıştır. Aylarca yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalan halkın çoğunluğu, yasakların kaldırılması ile şehre geri dönmüştür. Hendek operasyonları ve sonrasında şehirde oluşan hasarın giderilmesi süreci (fiziki,

ekonomik ve sosyal hasar), bazı insanların gittikleri yerde düzenini kurması için yeterli bir zaman olmuştur. Geri dönmeyen halk, kurulu düzenin yanı sıra tehdit olarak gördüğü mekâna dönüş yapmaktan kaçınmıştır. Bu nedenle nüfusun bir kısmı gittikleri yerlerde kalıcı ikamet etmeye başlamıştır. 2021 yılında nüfus 113.728'e yükselerek, 2015 seviyesine tekrar ulaşmıştır. Çünkü 2019 yılı itibariyle hendek operasyonları neticesinde yıkılan evlerde yaşayan yerli halk, TOKİ tarafından inşa edilen ve hak sahibi olduğu konutlara yerleşmeye başlamıştır.

Tablo 1.1. Nusaybin'in Yıllara Göre Nüfusu

YILLAR	NÜFUS	YILLAR	NÜFUS
1965	36.172	2011	113.718
1970	44.180	2012	115.072
1975	55.634	2013	115.380
1980	63.561	2014	116.068
1985	82.720	2015	113.594
1990	85.448	2016	102.007
2000	103.863	2017	103.801
2007	116.465	2018	105.856
2008	113.007	2019	108.172
2009	111.568	2020	111.728
2010	112.790	2021	113.728

Kaynak: (TÜİK, 2022)

1.2. Araştırmanın Amacı

Dünyada ve ülkemizde son zamanlarda gündemden düşmeyen kentsel dönüşüm uygulamaları, kentsel alanları sağlıklılaştırmak, iyileştirmek ve daha iyi bir yaşam kalitesi sunan alanlara dönüştürme amacı taşımaktadır. Ancak kentsel dönüşüm uygulamaları sonucunda değişim ve dönüşümün gerçekleştiği bölgede yaşayanlar, ait olma, alışma ve uyum sağlama gibi bazı süreçler ile baş etmek zorunda kalmaktadır. Hâlbuki insanların yer ile bağlantısının arttığı bu dönemde kentsel dönüşüm projeleri gibi çoğunlukla mekânı değiştirmek odaklı çalışmalar, insanların söz konusu yere karşı hissettiği duygularını değiştirmekte veya zayıflatmaktadır. Kendini ait hissettiği yerin değişmesiyle insanlarda kalıcı etkiler oluşabilmektedir. Yere karşı ilgi ve ilişkisi değişen veya zayıflayan insanların yaşadıkları yer ile olan ilişkileri, en iyi yer duygusu ile ölçülebilir. Bu bağlamda çalışmada, kentsel dönüşüm uygulamaları ile meydana getirilen yeni bir mekânsal düzende oluşan yer duygusunu ve kentsel dönüşümün yer duygusuna olan etkilerini incelemek amaçlanmıştır. Ayrıca bu çerçevede mekânsal deneyimleri kesintiye uğratabilen kentsel dönüşümün, insanların yer

kimliği, yer bağılılığı ve yar bağımlılığı tutumunda ortaya çıkardığı etkileri araştırmak istenmiştir.

Çalışmada elde edilen bulguların, kentsel dönüşüm projesi yapılacak alanlar için insan faktörü (yer duygusu/insan-mekân ilişkisi) ihmal edilmeden yapılacak planlamalara, uygulamalara ve politikalara yardımcı bir kaynak olacağı düşünülmektedir. Bu çalışma, Nusaybin için yapılması planlanan mekânsal dönüşüm ve buna bağlı olarak gerçekleşecek sosyal ve kültürel yapıdaki değişim için yararlı bir ön çalışma niteliği taşımaktadır. Nusaybin'deki kentsel dönüşüm uygulaması, sahada yaşanan hendek operasyonları ile doğrudan ilişkili olmaktadır. Çünkü operasyonlar boyunca tahribata uğrayan alanlar için kentsel dönüşüm uygulamasına gidilmiştir. Böylece Nusaybin, hendek operasyonları sonucunda kentsel dönüşüme uğrayan sayılı alanlardan biri olmaktadır. Diğer alanlar Diyarbakır'ın Sur ilçesi ve Şırnak'ın Merkez, Cizre, Silopi, İdil ilçesi olmaktadır. Bu alanlarda veya ülke genelinde yapılan kentsel dönüşüm projelerinden sonra yer ve insan etkileşimini (yer duygusu kapsamında) ele alan literatürün mevcut olmaması bu çalışmayı bu konuda öncül kılmaktadır. Söz konusu alanlarda hendek operasyonları ve sonrasında gelişen kentsel dönüşüm projeleri ile toplumu derinden etkileyen süreç, yer duygusu kapsamında incelenebilir. Ayrıca Nusaybin'de yer ve insan ilişkisi üzerine sınırlı sayıda çalışmaların mevcut olması saha hakkında bilgiye ulaşmayı kısıtlamaktadır. Bu bakımdan çalışma, gerek saha hakkında bilgi edinmek gerek kentsel dönüşümün yer duygusuna etkilerini incelemek adına araştırmacılara kaynak oluşturacaktır.

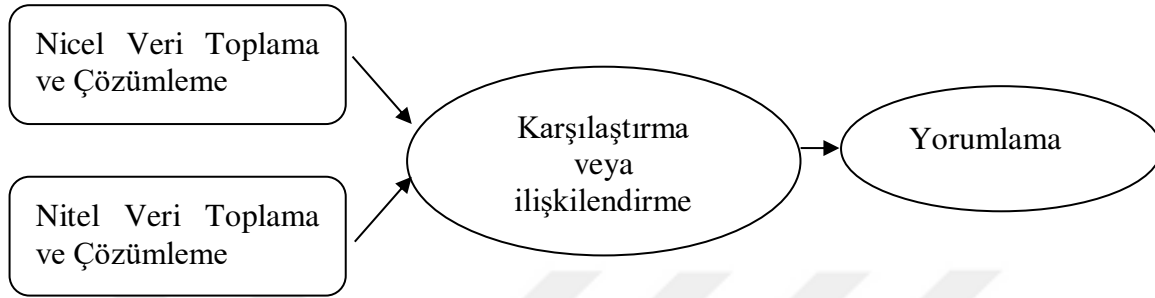
1.3. Araştırma Yöntemi

Araştırma, Mardin'in Nusaybin ilçesinde gerçekleşen kentsel dönüşüm projesine dâhil olan altı mahalleyi (Fırat Mahallesi, Abdulkadirpaşa Mahallesi, Dicle Mahallesi, Yenişehir Mahallesi, Kışla Mahallesi, Zeynelabidin Mahallesi) kapsamaktadır.

Araştırmanın başında kentsel dönüşüm ve yer duygusuna ilişkin yazın taraması yapılarak konu hakkında bilgi elde edilmiştir. Maddi olguları ölçmek için nicel yöntemlerden anket; toplumsal yaşam alanını, değer yargıları, bilhassa yer duygusu ile ilişkili yer algısını anlamlandırmak ve insanların sesine ulaşmak için de nitel yöntemlerden görüşme ve gözlem metodu kullanılmıştır. Hem nicel hem de nitel yöntemlerin birlikte kullanılması bu çalışmayı karma yöntemli bir çalışma haline getirmektedir. Karma yöntemin seçilmesindeki sebep ise araştırmanın amacı doğrultusunda ulaşılmak istenen verilerin tek bir metot ile ulaşılmasının yetersiz kalabilmesidir. Sadece nicel yöntem kullanılarak kişilerin yer duygusunu anlamının oldukça güç bir durum olması nedeniyle karma yöntem tercih edilmiştir. Nicel ve nitel yöntemlerin kombinasyonu olan karma yöntem kullanılarak araştırma problemlerinin

karmaşıklığı azami düzeyde tutulmaya çalışılmıştır. Karma yöntem araştırma desenlerinden yakınsayan paralel desen kullanılmıştır.

Yakınsayan paralel desen, nicel ve nitel yöntemlerin eş zamanlı olarak toplandığı, yöntemlere eşit öncelik verildiği ve çözümleme aşamasında ayrı yorumlama kısmında ise sonuçların birleştirildiği araştırma desendir (Şekil 1.2) (Creswell ve Plano Clark, 2015).

Şekil 1.2. Yakınsayan paralel desenin prototip modeli

Kaynak: (Creswell ve Plano Clark, 2015)

Basit rastgele yöntemle seçilen gönüllü katılımcılara yüz yüze anket tekniği uygulanmıştır. Bu çalışmada katılımcılar, kentsel dönüşüm uygulamasını kapsayan mahallelerde yer alan kişilerden oluşmaktadır. Araştırma örneklemini tespit etmek için sahada yer alan konut sayısı evren olarak seçilmiştir. Böylece sahada bulunan 5051 konut evren olarak belirlenmiştir. Yazıcıoğlu ve Erdoğan'ın (2014: 89), 0.05 anlamlılık düzeyindeki örneklem büyüklüğü çizelgesinde 0.05 örnekleme hatası ile 5000 kişi için 234 kişilik bir örneklem hacmi ile çalışmanın gerektiği belirtilmiştir. Toplamda altı mahalle için her haneden bir kişi olacak şekilde 260 kişi ile görüşülerek örneklem büyüklüğüne ulaşılmıştır. Katılımcılara yüz yüze uygulanan anket yarı yapılandırılmış olup açık ve kapalı uçlu sorular içermektedir. Anket ve görüşmeler, çoğunlukla katılımcıların evlerine yakın bir bölgede, ortalama 20 ve 60 dakika arasında süren görüşmeler olmuştur. Anket çalışması sonucunda elde edilen veriler, SPSS 20 programına aktarılarak katılımcıların verdiği cevapların yüzde (%) ve frekansı hesaplanmıştır. Açık uçlu sonuçlara verilen yanıtlar ise Excel programına aktarılmıştır. Bu veriler işlenerek tablo ve grafiklere dönüştürülmüştür. Daha sonra yardımcı araç olarak verileri yorumlama kısmına katkı sağlamıştır. Ankette yer alan açık uçlu sorular dâhilinde yapılan görüşme ve gözlem sonucunda ulaşılan bilgiler bütüncül bir perspektif ile yorumlanmıştır.

Ankette, katılımcıların demografik özellikleri (yaş, cinsiyet, eğitim, gelir vb.), ikamet ettikleri konutların fiziksel özellikleri (konut türü, büyüklüğü) ile kentsel dönüşüm projesi ve

yer duygusuna ilişkin tutumlarına (komşuluk ilişkisi, güvenli olma, ait olma, bağlılık, yer algısı gibi) yönelik sorular yer almaktadır.

Yer duygusuna ilişkin anket sorularında Jorgensen ve Stedman'ın (2001) yer duygusu ölçeğinden yararlanılmıştır. Ancak ölçekte yer alan ifadeler dışında, saha özellikleri ve yerel halkın mevcut şartları ile ilgili ifadelere de yer verilmiştir. Jorgensen ve Stedman (2001), yer duygusuna ilişkin tutumları ölçmek için yer kimliği, yer bağlılığı ve yer bağımlılığı alt boyutlarına ilişkin ifadelerin yer aldığı 5'li likert ölçeği kullanmıştır. Ölçekte bulunan ifadeler kesinlikle katılıyorum (1) ve kesinlikle katılmıyorum (5) olarak şeklindedir.

Bu çalışmada yer duygusunu ölçmek için kullanılan likert ölçeğinde; yer kimliği ile ilgili üç olumlu ifade, yer bağlılığına ilişkin 6 olumlu ifade, yer bağımlılığına ilişkin ise 3 olumlu ve 2 olumsuz ifade yer almaktadır. Ancak bu çalışmada 5'li likert ölçeği değil, 3'lü likert ölçeği kullanılmıştır. Yapılan pilot çalışmada özellikle eğitim oranı düşük orta yaş grubun, beş seçenekli likert ölçeğine verdikleri yanıtlarda belirsizlikler ile karşılaşmıştır. Bu sebeple katılımcıların yer duygusuna ilişkin ifadelere daha net ve yalın biçimde dönüt sağlaması bakımından 3'lü likert ölçeği tercih edilmiştir. Ayrıca pilot çalışmasında bazı ifadeler için katılımcıların “mecburem” yanıtını vermesi üzerine bu ifadelere dördüncü bir seçenek olarak “mecburem” yanıtı yerleştirilmiştir.

Asıl yöntem dışında çalışma sahasının geçmişten günümüze değişimini görüntülemek ve konumunu belirtmek için yardımcı kaynak olarak ArcGIS, Google Earth gibi uygulamalar kullanılmıştır. Sahayı daha iyi betimlemek, karşılaştırmak ve yorumlayabilmek için de Nusaybin Belediyesi, Mardin Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğünden alınan saha fotoğrafları ve araştırmacı tarafından çekilen saha fotoğrafları ile desteklenmiştir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

1-Araştırma, sadece Mardin'in Nusaybin ilçesinde kentsel dönüşümün gerçekleştiği mahalleleri kapsamaktadır. Söz konusu araştırma Nusaybin için genellenemez.

2-Çalışma konusu olan yer duygusu öznel bir ifade olduğu için tüm şehrin yer duygusunu ölçmek mümkün olmamaktadır.

3- Araştırmanın konusu kentsel dönüşüm ve yer duygusu ilişkisi ile sınırlı tutulmuştur.

4-Araştırma verilerini elde etmek için her haneden en fazla bir kişinin çalışmaya katılması ile anket sayısı 260 ile sınırlandırılmıştır.

5-Anketlerin yüz yüze yöntem ile uygulanması araştırma için zaman açısından sınırlılık oluşturmuştur.

6-Araştırmada kullanılan anket verilerine ve gözlemlere 2021 yılının eylül ve ekim ayında ulaşılmıştır.

1.5 Araştırma Soruları

Kentsel dönüşümün yer duygusuna etkilerini inceleyebilmek için olaylar arasında ilişki kurup bir nedene bağlamak gerekir. Değişkenler arasındaki ilişkiyi tespit etmek için aşağıdaki sorular, bilimsel yöntemler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

- Kentsel dönüşüm projesi gerçekleştirilirken yerel halkın yaşam biçimleri, kültürleri, beklentileri ve görüşleri dikkate alındı mı?
- Kentsel dönüşüm sürecinde yer duygusunda farklılıklar oldu mu?
- Kentsel dönüşüm alanında yer kimliği zayıf mı?
- Kentsel dönüşüm alanında yer bağlılığı zayıf mı?
- Kentsel dönüşüm alanında yer bağımlılığı zayıf mı?
- Kentsel dönüşüm beklentilerinin karşılanması oranı arttıkça bireylerin yer duygusu da artar mı?
- Kentsel dönüşümden önce de sonra da bölgede yaşayan insanların yer duygusu ve yeni gelenlerin yer duygusu farklılık gösterir mi?

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kentsel Dönüşüm

Kentsel alanlar karmaşık ve dinamik sistemlerdir. Fiziksel, sosyal, çevresel ve ekonomik geçişi yönlendiren birçok süreci yansıtırlar ve kendileri bu tür birçok değişikliğin ana jeneratörleridir. Hiçbir kasaba ya da şehir, uyum sağlama ihtiyacını dikte eden dış güçlerden ya da kentsel alanlarda mevcut olan ve büyümeyi ya da gerilemeyi hızlandırabilecek iç baskılardan bağışık değildir. Kentsel dönüşüm, bu birçok etki kaynağı arasındaki etkileşimin bir sonucudur ve daha da önemlisi, aynı zamanda belirli bir yerde belirli bir zamanda kentsel yozlaşmanın sunduğu fırsatlara ve zorluklara bir yanıttır (Roberts, 2000).

Kentsel dönüşüm kavramı; İngilizce “Urban Regeneration” kavramının Türkçe karşılığı olarak kullanılmıştır. İngilizce “Regeneration” kavramının Türkçe sözlük karşılığı; “yeniden hayat verme, canlandırmadır”. “Urban Regeneration” kavramı, bazı çalışmalarda, Türkçeye “kentsel yenileme” şeklinde çevrilmiş olsa da İngilizce “Urban Renewal” kavramının karşılığı, Türkçe “kentsel yenileme” şeklinde kent planlama terminolojisine girmiştir. Kentsel yenileme, fiziksel bir mekânın yeniden yapılandırılmasının yanında, yer yer yıkılma faaliyetlerini de içeren uygulamaları tanımlamaktadır (Kütük İnce, 2006: 6).

Günümüzde kullanıldığı anlamda “Kentsel Dönüşüm” kavramı; neo-liberalizm, küreselleşme ve dünya kenti kavramlarının, kavram olmaktan çıkıp gerçekliğe dönüşmelerinde kullanılan en temel araçlardan biri olmuştur. Bu çerçevede, “Kentsel Dönüşüm” kavramına, “Kentsel Yenileme” kavramından daha geniş bir içerik yüklenmekte, daha önce yapılaşmamış (ilk kez yapılaşmaya açılan) alanlarda bu kapsamda anılmaktadır. (Kaya, 2016: 211).

Kent bilimciler tarafından “kentsel dönüşüm” kavramı ile ilgili birçok tanım yapılmıştır. Yerli ve yabancı araştırmacılar ya da uzmanlar aracılığıyla yapılan tanımlar çeşitli farklılıklar içerse de temel özellikleri itibariyle paralel doğrultudadır. Bazı tanımlar şu şekildedir:

Thomas’a (2003) göre, kentsel dönüşüm, “kentsel sorunların çözümünü sağlayan ve değişime uğrayan bir bölgenin ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarına kalıcı bir çözüm sağlamayı amaçlayan kapsamlı bir vizyon ve eylemdir”. Johnson’a (2005) göre, kentsel dönüşüm, eskimiş ya da kötüleşmiş bina, cadde, sokak veya altyapıya sahip kentin az gelişmiş ya da gelişmekte olan özel alanlarını geliştirme amacını güden bir süreçtir. Roberts’a

(2000) göre ise kentsel dönüşüm, yitirilen bir ekonomik etkinliğin yeniden geliştirilmesi ve canlandırılması, işlemeyen bir toplumsal işlevin işler hale getirilmesi, toplumsal dışlanma olan alanlarda, toplumsal bütünleşmenin sağlanması, çevresel kalitenin veya ekolojik alanlarda kaybolan dengenin yeniden sağlanmasıdır (Akt.Acar vd., 2014: 20).

Lichfield'a (1992) göre, kentsel dönüşüm, kentsel çöküntü süreçlerinin daha iyi anlaşılması, neye ve nasıl ulaşılmaya çalışıldığı konusuna yönelik bir anlaşmadır. Donnison'a (1993) göre, kentsel dönüşüm, kentsel sorunların yoğunlaştığı alanlara koordineli bir biçimde odaklanan, alana ilişkin sorunları ele alan ve yeni yollar üreten bir yöntemdir (Akt. Roberts, 2000: 17-18).

Son zamanlarda birçok ülkede tartışıldığı gibi, kentsel dönüşüm kavramı ile ilgili Türkiye'de de birtakım tartışmalar yapılmaktadır. Kentsel dönüşüm kavramına ilişkin tanımlar, vurguladıkları vizyon, amaç, strateji ve yöntemlere göre farklılık göstermektedir. Kentsel dönüşüm hangi şekilde tanımlanırsa tanımlansın, bozulma ve çökmenin olduğu kentsel alanın, ekonomik, sosyal, fiziksel ve çevresel şartların kapsamlı ve bütüncül yaklaşımlar doğrultusunda iyileştirilmesi için uygulanan strateji ve faaliyetlerin tümünü ifade etmektedir (Şişman ve Kibaroglu, 2009).

Kentsel gelişmenin, ekonomik, toplumsal ve mekânsal olarak yeniden ele alınıp ve kent alanlarında bulunan problemlili alanların sağlıklı ve yaşanabilir hal alması için proje üretip uygulamaya geçilerek, yıkılıp yeniden yapılması, sağlıklaştırılması, canlandırılması ya da yeniden yapılandırılması, kentsel dönüşüm olarak tanımlanmaktadır (Ertaş, 2011: 2).

Ataöv ve Osmay (2007), kentsel dönüşüm kavramına yerel, ulusal ve uluslararası ölçekte daha kapsamlı, tarihsel ve güncel olarak çok boyutlu bir yaklaşım getirmeyi amaçlamıştır. Kentsel dönüşüm, kentsel alanlarda ekonomik, sosyal ve fiziksel dönüşümün olduğu bütün süreçleri ifade etmektedir. Fiziksel ve toplumsal yanını birlikte içeren bu süreçler; kentsel alanların gecekondulu ile dönüşümü, kentsel saçaklanma alanlarının toplu konut alanı olarak gelişimi, çöküntü alanların yeniden yapılandırılması, tarihi kent merkezlerinin korunması ve canlandırılması gibi dönüşüm biçimlerini kapsamaktadır (Ataöv ve Osmay, 2007: 57).

Şehir coğrafyası bakımından kentsel dönüşüm kavramı, kent özelliğinde olan yerleşmelerin, fiziksel, sosyal ve ekonomik olarak kentsel özelliklerini yitirmesi, jeolojik ve jeomorfolojik özellikler açısından doğal afet riski taşıması sonucunda çevresel koşullara uygun biçimde eylem planlarının hazırlanıp uygulamaya geçilmesi ile kentsel alanların

rehabilitasyonunu gerçekleştirmek olarak ele alınmıştır. Söz konusu kentsel dönüşüm, sadece fiziksel alanların iyileştirilmesi olarak düşünülmemeli, aynı zamanda kent yaşamına uyan sosyal yaşam alanları ve kültürünün sağlanması ve bu alanların ekonomik açıdan istihdam edilmesini de kapsamaktadır. Bunun yerine sadece gecekondulu niteliği taşıyan binaların yıkılarak yeni bir görünüm kazanması ve mahalle sakinlerinin önceden sürdürdüğü sosyal ve ekonomik yaşantılarını, kentsel yaşam biçiminde sürdürmesi ile baş başa bırakılmaları, kentsel dönüşüm kavramını yeteri kadar karşılamamaktadır (Acar vd., 2014: 19).

Kentsel alanlarda doğal afet (heyelan, sel, deprem gibi) ya da savaşların çöküntü alanları oluşturması, hızlı ve plansız kentleşme sonucunda sağlıksız yapıların oluşması, gecekondulaşmanın artması, kent merkezlerinin ekonomik canlılığını kaybetmesi ve koruma ihtiyacı olan alanların var olması gibi kentsel sorunlara çözüm üretmeye yönelik gayretler sonucunda kentsel dönüşüm kavramı gündeme gelmiştir. Ancak kentsel dönüşümü gerektiren nedenlerin her bir kentte ya da kentin bir bölgesinde farklı olması, kentlerin özelliklerinin ve potansiyellerinin farklı olması, kentsel dönüşüm uygulamalarını da farklılaştırmaktadır (Mirioglu, 2013; Karadağ ve Mirioglu, 2014).

Kentsel mekânda gerçekleşen değişim ve dönüşüm, bazen mekân ve yaşam kalitesini arttırırken; bazen de mekânda ekonomik, toplumsal, fiziksel ve çevresel çökme ve bozulma olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentsel dönüşüm olgusu, belirli bir zaman aralığında devamlı gerçekleşmesine rağmen kent planlama literatüründe, kentsel alanlardaki belirli bir dönemde oluşan ekonomik, sosyal, fiziksel ve çevresel çökme ve bozulmaya yönelik verilen bir yanıt olarak görülmüştür (Akkar, 2006: 29).

Genel olarak kentsel dönüşüm, fiziksel, sosyo-ekonomik ve toplumsal sorunları koordineli olarak ele alan ve sorunlara yönelik sürdürülebilir çözümler üreten bir yöntemdir. Afet riski taşıyan alanların ıslahı, hızlı kentleşme sonucu gelişen çarpık kentlere yönelik müdahaleler, ekonomik çöküş yaşayan alanların canlandırılması, tarihsel merkezlerin canlandırılması, kentsel refahın sağlanması, neticede kentsel özelliklerini kaybetmiş alanların dönüşümü olarak tanımlanabilir.

2.1.1. Kentsel Dönüşümün Amacı ve İlkeleri

Roberts (2000), kentsel dönüşümün beş temel amaca hizmet etmek için ortaya çıktığını öne sürmüştür (Akt. Akkar, 2006: 30).

Bu amaçlardan ilki, kentin fiziksel şartları ile toplumsal problemleri arasında direkt bir ilişki kurulmasıdır. Kentsel alanların çöküntü görünümü almasına, toplumsal bozulmalar

neden olmaktadır. Böylece kentsel dönüşüm projeleri, toplumsal sorunların sebeplerini araştırır ve bu sorunlara öneriler geliştirerek, kentsel bozulma sorununa çözüm üretmeyi hedeflemektedir.

İkinci amaç, kent dokusunu oluşturan birçok ögenin fiziksel olarak sürekli değişim ihtiyacına cevap vermektir. Diğer bir deyişle, kentsel dönüşüm projeleri kentin hızla büyüyen, değişen ve bozulan yapısında ortaya çıkan fiziksel, çevresel, ekonomik, toplumsal ve altyapısal ihtiyaçlara yönelik kent parçalarının yeniden geliştirilmesidir.

Kentsel dönüşümün üçüncü amacı, kentsel refah ve yaşam kalitesini artıran başarılı bir ekonomik yaklaşımı ortaya çıkarmaktır. Kentsel çöküntü alanlarının nedenlerinden biri de kentsel alanların ekonomik canlılıklarını kaybetmesidir. Kentsel dönüşüm projesi, fiziksel ve toplumsal açıdan çöküntü olan alanlara ekonomik canlılığını kazandıracak stratejiler geliştirerek kentsel refah ve yaşam kalitesini artırmayı amaçlar.

Kentsel alanların en etkin şekilde kullanılmasına ve lüzumsuz kentsel yayılmadan kaçınılmasına yönelik stratejiler ortaya koymak, kentsel dönüşümün dördüncü hedefidir. Kentlerde daha önce kullanılan ve atıl durumda olan alanların yeniden kullanımını sağlayarak, kentsel büyüme ve yayılmanın önüne geçilmesi bu amaç ile ilişkilidir.

Son olarak, kentsel dönüşümün beşinci amacı, toplumsal koşullar ve politik güçlerin ürünü olarak kentsel politikanın şekillendirilme ihtiyacını karşılamaktır. Günümüzde üretilen ya da yeniden geliştirilen kentsel alanlar, çok paydaşla bir planlama ve tasarım aşamasıyla uygulanmaktadır. Kentsel dönüşüm projeleri, kamu ve özel sektör dışında özellikle sivil toplum örgütleri ve toplumun farklı kesimlerinin katılımını da sağlayan bir planlama anlayışına gitmektedir.

Meydana gelme ihtimali olan doğal afetlerin göz önünde bulundurularak daha kaliteli ve daha nitelikli yapıların inşa edilmesi ve çarpık kentleşme sonucu oluşan düzensiz yapıların daha düzenli yapılara dönüştürülerek ihtiyaç duyulan yeşil alanların sağlanması kentsel dönüşümün amaçları arasında yer almaktadır (Kambur, 2019).

Roberts’a (2000) göre kentsel dönüşümün ilkeleri şunlardır:

- Kentsel alanın durumunun ayrıntılı bir analizine dayanmalıdır.
- Kentsel alanın fiziksel dokusunun, sosyal yapılarının, ekonomik temelini ve çevresel durumunun eş zamanlı uyumunu amaçlamalıdır.

- Sorunların dengeli, düzenli ve olumlu bir biçimde çözülmesine ilişkin bütüncül bir strateji oluşturulmalı ve uygulanmalıdır.
- Strateji ve uygulama programları, sürdürülebilir kalkınmayı amaçlayarak uyumlu şekilde geliştirilmiştir.
- Mümkün olan her yerde net operasyonel hedefler belirlenmelidir.
- Doğal, ekonomik, sosyal ve diğer kaynaklar en iyi şekilde kullanılmamıştır.
- Kentsel dönüşüm kapsamında meşru bir çıkarı olan tüm paydaşların katılımı ve iş birliği neticesinde fikirlerin örtüşmesi sağlanmalıdır.
- Belirlenen hedeflere ulaşılmasına dönük stratejilerin ilerlemesi ölçülmeli ve kentsel alanlar üzerinde tesiri olan iç ve dış güçlerin etkisi ve değişen doğası izlenmelidir.
- İlk uygulama programlarının, meydana gelen değişikliklere paralel olarak gözden geçirilmesi gerekebileceği kabul edilmelidir.
- Uygulanan yöntemlerin bazı unsurlarının farklı hızda ilerleyebileceğini kabul etmek, amaçlar doğrultusunda denge sağlamak ve tüm stratejik amaçlara ulaşmak için kaynakların yeniden yönlendirilmesi ya da ek kaynakların sağlanması gerekmektedir (Roberts, 2000).

2.1.2. Kentsel Dönüşümün Boyutları

Kentsel dönüşümün sadece fiziksel bir planlama çalışması olarak ele alınamayacağı bilinmektedir. Bunun nedeni; kentsel dönüşümün, kurgu ve uygulama aşamalarında sahip olduğu unsurlar ile farklı boyutlarından kaynaklanmaktadır. Kentsel dönüşüm bölgede yaşayan nüfus ve bu nüfusun sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri ile alanda yaşanan yasal-yönetimsel sorunların tümüyle kapsamlı bir uygulamadır (Özden, 2002; Koçak, 2019). İnsanların yaşadığı fiziksel mekânı belirleyen önemli etkenlerden biri sosyo-ekonomik ilişkilerdir. Bu nedenle başarılı bir kentsel dönüşüm projesi için mekânın sosyo-ekonomik ilişki çözümlemeleri sonucuna göre fiziksel biçimde tasarlanması gerekmektedir (Koçak, 2019: 42).

2.1.2.1. Fiziksel/ Planlama ve Tasarım Boyutu

Toplumların istek ve beklentilerine göre değişiklik gösteren kentler, nüfusun artmasıyla fiziksel dokuda bozulma yaşamaktadır. Kentsel dönüşüm uygulamaları, fiziksel boyuta doğrudan etki ederek yeni bir yaşama alanı ve yeni mekânsal detaylar oluşturmayı hedeflemektedir (Noksan, 2019: 27). Fiziksel boyut, kentin ulaşım ağları, konut stoku, teknik ve sosyal altyapı, cadde-sokakların formu, yerleşmelerin yapısı, mülkiyet ve araç kullanımı,

arazinin jeolojik ve jeomorfolojik etkisi, yerleşime açılan tarım arazileri ve çevresel problemler ile ilgilenmektedir (Polat ve Dostoğlu, 2007; Duman, 2020).

Tasarım boyutu, fiziksel biçimde kentsel gelişim, değişim ve korumaya yön veren kentsel tasarım işleyişini kapsamaktadır (Polat ve Dostoğlu, 2007). Kentsel dönüşüm, planlamanın ana unsurlarından biri olarak ondan bağımsız düşünülemez. Bu kapsamda planlama, kentsel dönüşüme yönelik olan hükümet politikaların ve programların uygulanmasında araç olarak kentsel dönüşümün somutlaştırılmış halidir (Özden, 2006: 218).

Kentsel alanların fiziksel görüntüsü ve çevresel kalitesi, kentlerin refah düzeyini ve yaşam kalitesini yansıtan önemli bir göstergedir (Kambur, 2019). Böylece kentsel dönüşümün gerçekleşmesindeki nedenlerden birisi olan sağlıklı çevreyi başarılı bir kentsel dönüşüm çalışmasıyla sağlıklı bir çevreye dönüştürmek ve bunu bölgedeki halkın sosyo-ekonomik ilişkilerini de dikkate alarak gerçekleştirmesi dikkate alınması gereken bir husustur (Koçak, 2019: 42).

Bu doğrultuda kentsel dönüşümün fiziksel boyutu ile amaçlanan hedefler (Öziş, 2018: 10);

- Bölgenin ulaşım sorunlarının çözülmesi,
- Üst ve alt yapı eksiklerinin giderilmesi,
- Spor ve park alanları gibi sosyal ve rekreasyon alanların değişimle birlikte beklenen iyileşme ve sağlıklılaşmanın yapılması,
- Bölgenin dönemsel ihtiyaçlarına uygun alanlar oluşturulması,
- Doğal afetlere karşı yapıların güçlendirilmesi ve dayanıklı hale getirilmesi,
- Nüfus yoğunluğunun dengelenmesiyle beraber sosyal donatı ihtiyaçlarının gerekli düzeye çıkarılması,
- Kültürel ve tarihi yapıların yenilenerek korunması, şeklinde sıralanabilir.

Yukarıdaki hedefler haricinde vurgulanması gereken diğer hedefler aşağıdaki şekildedir (Özden 2008, Akt. Noksan, 2019: 31):

- Gelenek ve görenekler dikkate alınarak aile kullanımına uygun mekânlar tasarlanmalı,
- Kentsel dönüşüm uygulamaları ile imgelenebilir mekânlar yaratılmalı, şehrin simgeleri oluşturulmalı, kentsel manzara ve estetik dikkate alınmalı,

- Mimari estetikle maliyetler arasında bir denge kurulmalı, tüm hava koşullarında hayatın normal seyrinde devam edebilmesi için gerekli önlemler alınmalı, gece ve gündüz aktivitelerine olanak sağlanmalı, şehrin güvenliği önemsenmelidir.

2.1.2.2. Sosyal Boyutu

Kentsel dönüşümde sosyal boyut, toplumsal ve kültürel özellikler ile beraber sağlık, eğitim, konut ve kamu hizmetlerine ulaşım, suç, toplumdan dışlanma, kamu ve özel sektörün, yerel halkın ve gönüllülerin proje sürecine katılımı gibi konuları kapsamaktadır (Polat ve Dostoğlu, 2007: 65).

İnsanların hayata bakış açısı, yaşam biçimleri, etkileşim mekanizmaları gibi unsurların fiziksel mekâna yansımalarıyla kentsel dönüşümde sosyal boyut incelenmektedir (Ökde ve Yaylı, 2020: 342). Bu doğrultuda kentsel dönüşümün gerçekleştiği alanda yaşayan nüfus, dikkate alınması gereken önemli bir unsurdur. Söz konusu nüfusun sosyal yaşamı, gelmiş olduğu yer, eğitimi, ekonomik durumu, yöreden memnuniyeti, kültürel özellikleri, gelenek ve görenekleri, bilinçlilik düzeyi, alan kullanıcılarındaki çeşitlilik gibi toplumsal veriler kentsel dönüşüm ile ilgili alınacak kararları etkileyip yön vermektedir. Bununla beraber, alanın bölgedeki halk ile korunup korunmayacağı, alana yapılacak yatırımların niteliği ve kapasitesi doğrudan halkın nitelikleri ile ilişkilidir. Bu bağlamda toplumsal verilere dayalı toplumsal dönüşümün gerçekleştirilebilmesi için toplulukların tanımlanması, toplumun ve toplumsal alt grupların ihtiyaçlarının belirlenmesi, toplumun sosyo-ekonomik durumunu iyileştirmeye yönelik ortak hedefler ve ortaklıklar geliştirilmesi, toplulukların yetkilendirilmesi gibi konular Jacobs ve Dutton'ın (2000) çalışmalarında ele aldığı başlıklar olmaktadır (Akt. Özden, 2002). Kentsel dönüşüm için öneme sahip söz konusu toplumsal veriler şu şekildedir:

Gelenen Yer, Kültürel Özellikler, Eğitim, Gelenek ve Görenekler: Bölgeye dışarıdan gelen nüfus beraberinde örf ve adetlerini, alışkanlıklarını da getirmektedir. Yaşam tarzlarını yerleştikleri bölgede sürdürme eğiliminde olmaktadır. Dışarıdan gelen nüfusun bölgeye ne zaman geldiği diğer önemli bir noktadır. Eğer bölgedeki nüfus uzun zamandır burada yaşıyor ise, bölgede yıllarca yaşamanın verdiği bazı alışkanlıklar, alandan memnuniyet, bilinçlilik veya alanı sahiplenme duygusunun varlığı kabul edilmelidir. Böylece bu durum kentsel dönüşüm uygulamaları kapsamında hem avantajlar hem de dezavantajlar yaratabilmektedir. Eğitim ve kültür düzeyi de kentsel dönüşüm uygulamalarında önemlidir. Eğitim ve kültürel düzeyinin yüksek olduğu bölgelerde, kentsel dönüşüm uygulamalarını amaç ve kazanımlar doğrultusunda hayata geçirmek kolaylaşabilmektedir.

Yöreden Hoşnutluk: Bölgede yaşayan nüfusun kalış süresi ve alandan memnuniyeti ne kadar çok ise alanın değişmesi ya da alanı değiştirmeleri de onlar için o kadar zor olacaktır. Eğer alandan hoşnutluk duyulmuyorsa kentsel dönüşüm uygulamaları bu hoşnutsuzluğun sebebini araştırma ve buna çözüm üretmek durumundadır.

Bilinçlilik Düzeyi: Yöredeki toplumun bilinçlilik düzeyi, halkın kentsel dönüşüm uygulama yaklaşımını etkileyen önemli bir faktördür. Alanda yaşayan halkın kentsel dönüşüm uygulamalarına şüphe ile yaklaşması ve karşı çıkması kabul edilebilir bir durumdur. Yörede daha uzun süre yaşayan halkın bilinçlilik ve sahiplenmiş olma duygusunun daha fazla olmasının yanında bu halkın uzun süredir yaşadığı alanın değiştirilmesi ya da söz konusu alandan başka bir alana taşınması kolay olmamaktadır. Bu durum ile başa çıkmanın yolu ise yöre halkını ikna etme, proje hakkında bilinçlendirme ve projeyi sahiplenmelerini sağlamaktan geçmektedir.

Mülk Sahipliği ve Kullanıcı Türünün Çeşitliliği: Kentsel dönüşüm alanında mevcut olan yapı ve arsaların mülkiyet durumu, kentsel dönüşüm uygulamalarını etkileyen önemli olgulardan biridir. Mülkiyeti kamuya ait alanlarda dönüşüm uygulamalarındaki yasal boyutu çözümlmek daha kolay olurken özel mülkiyetin olduğu alanlarda yasal boyut güç olabilmektedir. Özel mülkün yoğun olduğu alanlardaki kentsel dönüşüm uygulamalarında mülk sahipleri ile etkileşimde olmak gerekmektedir. Kullanıcı türündeki çeşitlilik ise kentsel dönüşüm stratejilerini oluşturmada farklı yaklaşımlar doğurmaktadır. Mülk sahibi- kullanıcı oranının yüksek olması durumu kentsel dönüşüm uygulamalarını kolaylık sağlarken kiracı- kullanıcı oranının yüksek olması bazı yasal zorluklara yol açabilmektedir.

Ekonomik Durum: Kentsel dönüşüm alanlarında yaşayan halkın ya da mülk sahibi olan kimselerin ekonomik durumları da kentsel dönüşüm uygulamalarını önemli derecede etkilemektedir. Alanın dönüşümü için gerekli olan finansmanın tümünün devlet tarafından karşılanması her zaman mümkün kılınamamaktadır. Bu sebeple, dönüşüme tabi tutulan alanda yaşayan halkın ekonomik şartları ne kadar iyiye kentsel dönüşüm uygulamaları da o derece kolay olmaktadır. İşsizlik ekonomik durumu belirleyen önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. İşsizlik oranının yüksek olduğu alanlarda, yapılan yeni konutların ödemesini yapmak veya yeni alanda oluşan imkânlarla uyum sağlamak işsiz olan kesim tarafından güç olacaktır. Bu durumda kamu ve özel sektöre düşen görev, oluşan ekonomik olumsuzlukları ortadan kaldırmak için düşük faizli ve uzun vadeli krediler sağlamak, geri ödeme için kolaylık sağlamak, düşük maliyete kaliteli malzeme yardımı yapmak, alanında uzman personel ve

teknik uzman temin etmek, danışmanlık yapmak ve uygun koşulları oluşturarak konut satın alımını özendirmeğdir.

Kentsel dönüşüm politikalarında, sosyal yapıyı en küçük yerleşme birimi olan mahalle ölçeğinde iyileştirme ilkesi yer almalıdır. Böylece, dönüşüm alanının ve kentin toplam sosyal kalitesini arttırmak üzere, yerel toplumdaki bireylerin yeteneklerini geliştirmek, yerel öncelikli, toplum ruhunu ve yerel girişimciliği geliştirmek için sosyal yatırımlara olanak sağlanmalıdır (Özden, 2004; Akt. Özden, 2006: 217).

Toplumun Tanımlanması: Kentsel dönüşüm uygulamalarında toplumun tanımının, karakterinin ve kimliğinin ortaya çıkarılması, unutulmaması gereken bir amaçtır. Böylece toplumun olumlu özellikleri öne çıkarılırken, olumsuz özellikleri ise ortadan kaldırmaya veya iyileştirmeye gidilmesi gerekmektedir.

Toplumsal İhtiyaçların Belirlenmesi: Toplumun ihtiyaçları karşılanmadığı sürece meydana gelen eksiklikler, toplumsal bozulmaları ve neticede şehrsel çöküntüleri ve bozulmaları beraberinde getirecektir. Halkın toplumsal ihtiyaçlarının tespiti ve temini ile yaşam kalitesinde önemli artış görülmesi, bu durumun kentsel dönüşümdeki önemine dikkat çekmektedir.

Toplumsal Grupların Özel İhtiyaçlarının Belirlenmesi: Toplumsal ihtiyaçlar tespit edilirken toplum içinde bulunan ve din, dil, yaş, cinsiyet, etnik gibi özelliklere göre oluşan alt grupların ihtiyaçları da dikkate alınmalıdır.

İhtiyaçları Karşılacak Araçların Saptanması: Toplumun ihtiyaçlarının karşılanamaması nedeniyle toplumsal çöküntü ve kentsel bozulma meydana gelmektedir. Bu sebeple kentsel dönüşümde izlenecek politikaların ihtiyaçları sağlamaya yönelik olması ve bu ihtiyaçları karşılayacak araçların belirlenmesi gerekmektedir. Planlama, bu araçların başında gelmektedir. Ancak toplumsal özellikler ve eksikliklere göre araçlar değişiklik gösterebilmektedir.

Yerel Temsilcilerin Seçilmesi: Kentsel dönüşüm uygulamalarının başarılı bir sonuç vermesinde, toplumun içinden seçilen yerel bir temsilcinin yerel halkın sorunlarını dinlemesi ve bu sorunlara birlikte çözüm bulması önemli bir etkidir.

Toplumun Teşvik Edilmesi: Kentsel dönüşüm uygulamalarında, kentsel dönüşümün yapılacağı bölgede yaşayan toplumun uygulama sürecine dâhil etme önemlidir. Kentsel dönüşüm ile toplum kendi geleceklerine yönelik dönüşüm kararlarının alımına teşvik

edilmelidir. Kentsel dönüşüm ile elverişli şartların ve çeşitliliğin olabileceği konusunda toplumunda hem fikir olmasıyla başarılı bir uygulama söz konusu olacaktır.

Etkin Yeniden Oluşum Ortaklıkları: Başarılı bir kentsel dönüşüm uygulamasının önemli olan diğer bir faktör toplumsal stratejiler arasında yer alan etkin ortaklıklar kurmaktır. Toplumsal yeniden oluşumun ve toplumsal teşvikin ortak araçları olarak tanımlanan ortaklıkların, etkin bir yönetim yapısı ile paylaşılan politikaların amaç ve hedeflerine ulaşması mümkündür.

Yukarıda değinildiği gibi kentsel dönüşüm uygulamalarına yön veren unsurların tespit edilmesine ilişkin aşamalar, büyük önemiyet göstermektedir. Toplumun demografik, ekonomik, yerel özelliklerini dikkate alan, toplumun ihtiyaçlarını belirleyen ve buna ilişkin çözümler geliştiren uygulamaların başarılı bir sonuç vermesi daha muhtemeldir. Ancak bu konudaki en büyük eksiklik, toplumun kentsel dönüşüm hakkında net bir şekilde bilgilendirilmemesidir. İnsanlar, kentsel dönüşüm konusunda yetersiz bilgiye sahip olduğundan bazen hayatları için risk oluşturabilen alanların dönüşümüne olumlu tepkiler vermemektedir. Ayrıca bu süreçte en çok zarar gören kesim maddi ve manevi zarar gören toplum olmaktadır. Bu sebeple halkın mağduriyetini en aza indirmek için hak sahiplerinin hakları, ayrıntılı ve net olarak aktarılmalıdır.

Kentsel dönüşüm uygulamalarında bazen sosyal yapının iyileştirilmesi veya bütünüyle değiştirilerek bölgedeki nüfusun başka bir bölgeye yerleştirilmesi gerekebilmektedir (Özden, 2002: 40).

Sosyal Yapının İyileştirilmesi: Kentsel dönüşüm alanlarında mevcut sosyal yapının, dönüşüm sonrası alana uyum sağlayabileceği tespit edilirse birtakım önlemler ve uygulamalar eşliğinde öncelik iyileştirme yöntemine verilmelidir (Özden, 2002: 40). İyileştirme yönteminin uygun görüldüğü alanlarda fiziksel yenileme çalışmaları yapılarak bölge daha elverişli ve yaşanılır hale getirilmektedir. Böylece iyileştirilen alana yüksek gelirli grupları da çekmek mümkün olacağından arazi değerlerinde artış olacaktır (Kayacan, 2010: 15). Devletin katkısı, yerel yönetimler ve özel sektörün iş birliği ile sosyal yapıyı iyileştirmek mümkün olacaktır. Sosyal yapıyı iyileştirmek için iş imkânları, eğitim, aktivite olanağı sunmak, alandaki eksiklikleri ortadan kaldırmak, kamu ve özel sektör iş birliğinin yanı sıra yerel toplumun da bu sürece dâhil edilmesi yapılabilecek uygulamalar arasındadır.

Sosyal Yapının Tümüyle İyileştirilmesi: sosyal yapının deforme olduğu, alanın eski ve bakımsızlığına sebep olacak nüfusun bulunduğu alanlarda sosyal yapıyı korumak mümkün değil ise mevcut halkı bölgeden başka bir bölgeye taşımak gerekecektir. Özellikle alanın

yüksek bir rant değerinin olması sosyal yapının tümüyle değiştirilmesini gerektirecektir. Ancak bu yöntem maddi ve manevi hasarın olduğu bir uygulama olduğu için önemli ölçüde devlet yardımına ihtiyaç duymaktadır. Sosyal yapının değiştirilmesiyle alandan uzaklaştırılan nüfus için arsa üretiminin yapılması, buradaki sosyal konutların oluşturulması, mülkiye durumunda oluşacak yasal problemlerin çözümlenmesi, yeni üretilen konutların maliyeti ve alımı gibi durumlar devlet desteği ile gerçekleştirilebilir (Özden, 2002: 40). Sonuç olarak bu uygulama biçimi sosyal yapıyı büyük ölçüde etkileyeceğinden sosyal yapının bu durumda en az hasar alabileceği şekilde ele alınması önemli bir konudur.

2.1.2.3. Yasal-Yönetmel Boyut

“Yerel karar verme mekanizmasının yapısı, yerel halkla ilişkiler, diğer çıkar grupların katılımı ve liderliği gibi koşullar, yasal-yönetmel boyut içerisinde yer almaktadır” (Polat ve Dostoğlu, 2007: 65). Kentsel dönüşüm uygulamalarında karşılaşılan en büyük sorunlardan biri de yasal durumlar olduğu için kentsel dönüşüm uygulamaları yasal sistem içinde düzenlenmeden hayata geçirmek güç olacaktır. Bu sebeple söz konusu yasaların birbirini tamamlar ve örtüşür olması gerekmektedir. Özellikle özel mülkiyet hakkından dolayı oluşan sorunlar, kentsel dönüşüm uygulamalarının gerçekleşmesinde güçlükler çıkarmaktadır. Bu durumu aşmak adına, yasaların düzenleyici ve güçlükleri giderici maddeler barındırarak birbirini tamamlayıcı olması gerekmektedir (Özden, 2006).

Yasal-Yönetmel boyut, kentsel dönüşüm uygulamalarının başarıya ulaşmasında, devamlılığın ve sürdürülebilirliğin sağlanmasında önem teşkil etmektedir (Kambur, 2019: 12). Kentsel dönüşümün yönetmel boyutunda kamu, özel sektör ve yerel katılımın tespiti ve bu aktörlerin koordineli çalışması önem taşımaktadır. Yerel katılımın bu aktörler içerisinde yer alması ayrı bir önem taşımaktadır. Çünkü alanın sosyal, ekonomik ve kültürel dokuları alanı kullanan kullanıcılar tarafından oluşturulmalıdır. Ayrıca gönüllü katılımların ve sivil toplum kuruluşların, meslek odaları gibi kuruluşların sürece dâhil edilmesi önem taşımaktadır (Koçak, 2019).

2.1.2.4. Ekonomik Boyut

Kentsel dönüşüm kapsamında ekonomik boyut, dönüşüm ile beraber iş fırsatlarının, yeniliklerin, üretimin arttırılmasının amaçlandığı aşamadır. Bu olanaklar hem kentsel dönüşüm alanında hem de yakın çevresinde arttırılmalıdır (Turok, 2004; Akt. Koçak, 2019). Ekonomik canlılık, değişim ve gelişimin, daha fazla talebin anahtarıdır. Bu sebeple kentsel dönüşümü, ekonomik faaliyetlerin dışında düşünmek mümkün değildir. Fiziksel ve toplumsal çöküntü yaşayan bölgelere ekonomik canlılık kazandırmak, kentsel dönüşümün amaçlarından

biridir. Kentsel dönüşüm sonucunda refah ve yaşam kalitesi de artmış olacaktır (Deringöz, 2017: 16).

Kentsel dönüşüm kapsamında maliyet hesaplanırken, hasar gören yapıların yıkımı, taşınmaz ve enkaz bedellerinin hak sahiplerine ödenmesi ve bölgedeki halkın ikamet için gönderildikleri yerde ödeyecekleri kira bedelleri de dikkate alınmalıdır (Deringöz, 2017: 16). Kentsel dönüşüm, maliyeti yüksek olan bir çalışma olmasına rağmen uygulama sonucunda elde edilen rant ile kaybedilen maliyet geri kazanılabilmektedir. Bu sebeple bir alan için kentsel dönüşüm ilanı vermeden önce mali gelir ve gider analizi yapmak, net bir maliyet hesabı çıkarmak ve kazanılacak olan rantın da projeksiyonunu oluşturmak bir zorunluluktur (Özden, 2006: 218).

Yerel yönetim kaynaklarının kentsel dönüşüm alanı içinde eşdeğer dağılımı ve kullanımı da kentsel dönüşümün ekonomik boyutunu öne çıkaran bir faktördür. Tüm bu faktörleri bir araya getirip bütünleştirecek, etkin ve eşit kaynak dağılımı ile ekonomik faydaları yüksek kentsel dönüşüm uygulamalarına geçit veren ekonomik programlar, yerel ve merkezi yönetim açısından ihtiyaç duyulmaktadır (Özden, 2006: 218).

Sonuç olarak başarılı bir kentsel dönüşüm projesi, kentsel dönüşümün dört temel boyutunun bütüncül ve dengeli olmasına dayanmaktadır. Ancak fiziksel, sosyal, ekonomik ve yasal-yönetimsel boyutların birbirlerine göre önceliği, kentsel dönüşümün uygulanacağı bölgenin yerel ve yasal koşulları ile bağlantılı olmaktadır (Polat ve Dostoğlu, 2007; Kambur, 2019).

2.1.3. Kentsel Dönüşümün Uygulama Yöntemleri

Kentsel dönüşümün ortaya çıkışından itibaren farklı uygulama yöntemleri ve tanımlamalar karşımıza çıkmıştır. Uygulama yöntemlerinin çeşitlilik göstermesi birtakım gerekçelere dayandırılmaktadır. Şişman ve Kibaroglu (2009), uygulama yöntemlerinin farklı isimlerle anılmasını ve çeşitlilik göstermesini, farklı ülkelerde yer alan bilim insanlarının çeşitli isimlerle tanımladığı bu uygulama yöntemlerinin Türkçe karşılıklarında uzman kişi ve kurumların oluşturduğu bir dil birlikteliğinin olmamasına bağlamaktadır. Duman (2020) ise bu çeşitliliği kentsel alanların sosyo-ekonomik farklılıklar içermesi, toplumun üretim ve tüketim kalıplarının değişiklik göstermesi ve kentsel alanların ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi ile ilişkilendirmektedir. Bu bağlamda çalışmada yer verilen yöntemler sistematik bir tasniften ziyade yazın taramasında sıklıkla ele alınan yöntemlerden oluşmaktadır. Bunlar:

2.1.3.1.Kentsel Yenileme

“Renewal” kelimesinin sözlük anlamı “yenileme, tamir tekerrür, yenileşme, tazelenme, canlanma” iken “urban renewal”, “şehir yeniden oluşturabilir şekle koyma planı” şeklinde ifade dilmektedir (Özden, 2002: 96). Yerleşme düzeni ve mevcut yapılar bakımından elverişsiz durumda olan alanların yaşam ve sağlık şartlarına uygun iyileştirilmesinin mümkün olmadığı yapıların tümünün ya da belirli bir parçasının yıkılarak yeniden imar edilmesi kentsel yenileme olarak tanımlanmaktadır (Polat ve Dostoğlu, 2007: 63). Yenileme yöntemi genel anlamda, açık alanların rehabilitesi, altyapının düzenlenmesi, ulaşım şartlarının iyileştirilmesi gibi faaliyetleri içeren ve kentsel kaliteyi arttırmayı hedefleyen fiziksel bir müdahale biçimidir (Kayacan, 2010). Özellikle sanayi devrimi sonrasında, sanayi alanlarında meydana gelen fiziksel ve sosyal sorunlara karşı sağlıklı ve yaşanabilir kentlerin geliştirilmesi amacı kentsel yenileme projelerini doğurmuştur (Akkar, 2006: 30).

Birinci Dünya Savaşı öncesine dayanan kentsel yenileme, iki şekilde uygulanmıştır. İlki, slum temizliği ve kitlelerin bulundukları bölgeden sürülmesidir. İkincisi, elverişli bir alan sağlamak amacıyla yapılan temizlikler, şeklindedir. Ancak bu yöntem, düşük gelirli eski bölge sakinlerinin konut maliyetlerini karşılayamayacağı bir durum yaratıyordu (Schubert, 1996: 63). Buna rağmen 1850’lerin ortalarından 1945’lere kadar olan süreçte, kentlerdeki fiziksel ve toplumsal bozulmaya karşı en önemli müdahale biçimi olmuştur (Akkar, 2006: 30).

Ticaret ve kar amacı güden “bölgesel temizlikler” adına “koridor cadde” operasyonları kentsel yenileme anlayışına örnektir. “Haussmann Metodu” olarak da bilinen bu yöntemle çöküntü alanların ve tehlikeli sınıfların kontrolünü sağlamak amaçlanmıştır (Schubert, 1996: 63). Türkiye’de ise İstanbul’daki Menderes İmarı, Tarlaabaşı Bulvarı operasyonu ve Haliç kıyı düzenlemeleri kentsel yenileme yöntemine örnektir (Yıldırım, 2006: 9).

Kentsel yenileme, sadece kentsel yapıların fiziki ve sosyal açıdan eskimesi ile değil aynı zamanda kentsel alanlardaki rant değerinin düşmesiyle de başvurulmuş bir yöntemdir. Bu durum yapı sahiplerinin kendi kararları ya da dış tetikleyicilerin etkisi ile eski yapıların yıkılıp yerini yüksek katlı yeni yapıların inşa edilmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Bu yöntem ile alana ekonomik canlılık kazandırılarak alandan maksimum yarar sağlanması, yüksek gelirli grupların alana çekilmesi, yerel yönetimler tarafından sağlanabilmektedir. Gelişmiş ülkelerde terk edilen bu yöntem Türkiye’de uygun konut, altyapı ve çevre koşullarını sağlamak, modern bir kent merkezi oluşturmak için elverişli bir araç olarak değerlendirilmektedir (Evin, 2021: 295). Ancak kentsel yenileme, sosyal ve ekonomik programlara yönelik olmasının yanı sıra

öküntü alanlarında mevcut kentsel kültür mirası korumaya yönelikte uygulanmalıdır (Çatalbaşı, 2011: 20).

2.1.3.2. Kentsel Koruma

Kentsel alanlarda bulunan ve geçmişe ışık tutan tarihi, kültürel, sosyal, mimari ve ekonomik yapıların, yaşanan gelişim ve değişime karşı yok olmamasını sağlamak ve kentsel dokuları çağdaş yaşam ile bütünleştirmek için uygulanan projelerdir. Koruma kavramı iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan biri, yapıların özgünlüğü değiştirilmeden koruma (preservation) yaklaşımı olurken diğeri günümüz şartlarına uygun olması için sınırlı değişimin olduğu koruma (conservation) yaklaşımı olmaktadır (Polat ve Dostoğlu, 2007: 63).

Her şeyin ekonomik temelli olduğu bu dönemde ekonomik değeri olmayabilen tarihi yapı ve dokuların göz ardı edilmeden kentsel korumaya tabi tutulması, kentsel dönüşüm kapsamında son derece önemli olmaktadır (Hardal, 2019: 47).

2.1.3.3. Kentsel İyileştirme/ Sağlıklaştırma

Kentsel iyileştirme/sağlıklaştırma, kentsel dönüşüm stratejileri içerisinde korumacı bakış açısına sahip olan kentsel dönüşüm stratejileri arasında bulunmaktadır (Demirsoy, 2006). Bölgenin mevcut durumu korunarak, koruma, tamir ve restore edilmesi ilkesine dayanmaktadır (Evin, 2021: 298).

İyileştirme/sağlıklaştırma çalışmaları, zaman içerisinde yoğunluğun artmasıyla hasarlı ve sağlıklı görünen kentsel alanların uygun yaşam koşullarını sağlaması için ekonomik, toplumsal, kültürel ve fiziksel sorunlara karşı çözüm olarak ele alınmıştır (Ocak, 2006). Bu yöntem ile kentsel alanın özgün niteliğine zarar veren tüm oluşumlar temizlenir. Kentsel alanın tümünde uygulanması güç olmasına rağmen alt ölçeklerde başarılı sonuçlar elde edebilmektedir (Özden, 2002: 99).

2.1.3.4. Kentsel Yeniden Canlanma/Canlandırma (Revival/Revitalization)

Revival, sözlük anlamı olarak “yeniden canlandırma, taze hayat bulma, uyarma” şeklinde tanımlanmaktadır. Revitalization, “canlandırma, yaşam verme, diriltme, kuvvet verme” şeklinde tanımlanmaktadır (Redhouse 1989; Akt. Özden, 2002: 93).

Kent merkezlerinde nüfusun yoğunlaşması ve bölgedeki ekonomik dengesizlik, kentlerdeki yerel kimliklerin zedelenmesine sebebiyet vermiştir. Bu sebeple ekonomik, toplumsal, kültürel ve çevresel çöküntü yaşayan kent alanlarını canlandırmak ve bu alanlara işlev kazandırmak amaçlanmaktadır (Kayacan, 2010). Yapılan canlandırma ve işlevlendirme

sonucunda, bölgede çekim gücü, yaşam kalitesi ve ekonomik etkinlikler artmaktadır (Çatalbaş, 2011: 17).

1990’lardan sonra bütünsel bir yaklaşım geliştirildiğinde kamu yararının maksimum düzeye çıkarılabileceği bir kentsel canlandırma yaklaşımı savunulmuştur. Kentsel canlandırma projeleriyle kentlerin pazarlanmasında kente yeni bir görünüm kazandırmaktan çok mevcut tarihi ve kültürel yapıyı ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Böylece bu durum, ekonomi temelli turizmde canlanmasına imkân vermiştir (Akkar, 2006).

2.1.3.5. Kentsel Yeniden Geliştirme

Fonksiyonel ve ekonomik açıdan artık onarılamaz hale gelen konutların yıkılması durumudur. Genellikle düşük gelire sahip kullanıcıları olan bu konut bölgeleri, yıkılarak yeniden geliştirilmektedir (Keleş, 1998: 22). Bu durumda eski kullanıcılar başka alana yerleştirilerek şehrin yeniden geliştirilen önemli mekânları, yeni kullanıcılara açılmaktadır (Kaban, 2011: 22). Uygulamanın yüksek kâr getirisine sahip olması uygulamaya olan tercihi arttırmaktadır. Böylece kent merkezlerindeki değerlendirilecek alanlar geliştirilmeye tabi tutulmaktadır (Öziş, 2018: 18).

2.1.3.6. Alansal Temizleme

Alansal temizleme, insan sağlığı ve güvenliği için tehdit oluşturan, rehabilitesi mümkün olmayan çöküntü alanların tümüyle yıkılıp yeniden yapılması olarak ifade edilmektedir (Özden, 2002; Öziş, 2018). 1850’lerden itibaren İngiltere’de konut üretimi için önemli olan temizleme yöntemi, günümüzde iyileştirmenin mümkün olmadığı bölgeler için son çare olarak tercih edilmektedir (Diacon, 1991; Akt. Öziş, 2018).

Temizleme müdahalesi, satın alma ve kamulaştırma bakımından maliyeti yüksek bir uygulamadır. Çünkü mevcut yerleşimlerinden başka yere taşınmak durumunda kalan eski sakinler için yeni yerleşim alanları temin etmek gerekmektedir. Ancak yer değiştirmek zorunda kalan kent sakinleri, sosyal sorunlar ile karşılaştığından artık tercih edilmeyen bir yaklaşımdır (Arabulan, 2015: 25). Yerel yönetimin temizleme kararı verebilmesi için alanın insan sağlığı açısından tehdit oluşturmaması, kötü koşullu alanlar için en etkin yol olması, alandan taşınacak kesim için uygun bir yerleşim yerinin sağlanması, temizleme işlemi için yeterli kaynağın olması gibi bazı konularda net olması gerekmektedir (Özden, 2002).

2.1.3.7. Soylulaştırma

Soylulaştırma ifadesi ilk olarak 1964’de Ruth Glass tarafından kent çeperinde yaşayan İngiliz soylularının kent merkezinde alt gelirli grupların yaşadığı konut alanlarına yerleşerek

bu alanları yenilemelerini beyan etmek maksadıyla kullanılmıştır (Ocak, 2006: 17). Zamanla çekici hale gelen kent merkezlerinde gelir grupları arasında eşitsizlikler çoğalmış, kent merkezleri düşük gelirli grupların yoğun olduğu alanlara dönüşmüştür. Orta ve üst gelir grupları için, köhnemiş olan kent merkezlerinin yeniden canlandırılması amacıyla vergi kolaylıklarının sağlanması soylulaştırmaya zemin oluşturan bir faktör olmaktadır (Çatalbaş, 2011).

Neticede seçkin toplumsal bir sınıf oluşturabilmek adına hem kentsel alanların hem de toplumsal yapının dönüştürülmesini içermektedir. Soylulaştırma yöntemi mevcut alanın yaşam biçimini, ekonomik ilişkileri ve sosyal yapıyı dönüştürdüğü, özellikle alanda yaşayanların yerinden edilmesi sürecini de kapsadığından çoğunlukla eleştirilmektedir (Evin, 2021).

Özden (2002), “Gentrification” kavramının dilimizdeki en iyi karşılığının “sosyo-ekonomik yenileme” kavramı olduğu görüşündedir. Çünkü yazın dilinde kullanılan “soylulaştırma” ifadesi kavram içeriğini tümüyle karşılayamamaktadır (Özden, 2002: 95). Ayrıca Özden, soylulaştırmaya eski sakinlerin yerinden edilmesi olarak bakan kentsel yenileme yaklaşımını benimsemeyerek, soylulaştırmada, önceliği, “sosyo-kültürel açıdan bozulmuş, çöküntüye uğramış, dolayısıyla fiziksel çevresi de bozulmuş alanlarda, özellikle de tarihi kent parçalarında sosyal yapının ıslah edilmesi” ne vermektedir (Özden, 2001; Akt. Uysal, 2006: 80). Marksist bir sosyolog olan Glass’da soylulaştırma teriminin özellikle üst sınıflara atıfta bulunarak olumsuz bir çağrışım içerdiğini belirtmektedir (URL-1). Soylulaştırma yöntemi, çevresel ve toplumsal şartların iyileştirilmesi, ticaret ve ekonominin arttırılması gibi olumlu etkiler yaratırken eski sakinler, oluşturulan yüksek kira bedelli konutları karşılamakta güçlük çektiği için yerinden edilmeye itilmektedir. Bu süreç düşük gelirli sakinlerin mahallelerini terk etmelerine yaygın olarak etki etmese de onların yaşam tarzlarını büyük ölçüde etkilemektedir (URL-2).

2.1.4. Dünya’da Kentsel Dönüşüm

Kentler ortaya çıktıkları tarihten itibaren devamlı bir değişim ve gelişim sürecinde olmuştur. Değişim ve gelişim ise sosyo-ekonomik, politik, teknolojik gibi etkenler ve baskılar yoluyla gerçekleşmiştir (Yıldırım, 2006: 7). Küresel boyutta meydana gelen savaşların da yarattığı yıkımlar, sanayi alanında meydana gelen gelişmeler, desantralizasyon süreci ile ekonomik canlılığını kaybetmiş kentlerin oluşması, hızlı kentleşme ve tüm bunların beraberinde getirdiği sorunlar dizini kentlerin gelişimini etkilemiştir (Mirioğlu, 2013: 15). Ancak sanayi devrimi ile makineleşme ve ussallaşma sistemli uygulamaların artması

sonucunda kapitalist üretim biçimin doğması geleneksel kent yapısı büyük çapta sarsmıştır. Böylece sanayi devrimi sonrası kentler, ulaşım araçlarının, enerji kaynaklarının, hammadde kaynaklarının ve insan gücünün ucuz ve kolay ulaşıldığı yerleşmelere dönüştü (Keleş, 2010: 29).

Sanayi gelişimine paralel olarak kırsal alanlardan kentsel alanlara yoğun nüfus akışı sonrası kentler hızlı kentleşme sürecine girerek birçok sorun ile karşılaşmıştır. Bu sorunların başında konut sorunu, yoksullaşma ve tehlike arz eden grupların bir arada bulunması gelmektedir (Schubert, 1996: 60). Ayrıca kent sayısının artması ve kentlerin büyümesine bağlı olarak kent merkezlerinde yasal olmayan gecekondu yerleşmeleri ve zamanla eski canlılığını kaybetmiş, yetersiz altyapı ve donatı alanlarının bulunduğu, yıpranmış ve güvenlik sıkıntılarının yaşandığı çöküntü alanları ortaya çıkmıştır (Osmanlı vd., 2020: 508). Söz konusu bu sorunlar ve süreçler, kentler ve kentleşme hareketleri üzerinde farklı etkiler bırakarak kentsel alanlara yönelik olan müdahale yöntemlerini de farklılaştırmıştır. Bu farklılaşmanın ürünlerinden biri de kentsel dönüşüm uygulamaları olmaktadır (Mirioğlu, 2013: 15).

Dünyada kentsel dönüşüm uygulamalarının 1970'lerin sonunda Amerika'da ortaya çıkması ve 1980'lerde İngiltere tarafından "kopya" edilerek, diğer ülkelere ihraç edilmesiyle kentsel dönüşüm sürecinin başladığı görüşünde olan Hague, kentsel dönüşümün yaşandığı ilk kentlerin Amerika kentleri olduğunu belirtmiştir (Özden, 2002). Gürler'e göre ise dünya ölçeğinde gerçekleşen ilk kentsel dönüşüm uygulamaları 19. yy'da Avrupa'da kentlerin büyümesiyle yıkıp yeniden-yapma anlayışı ile ortaya çıkmıştır. Bu dönemde kamu önderliğinde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm süreçleri iki temele dayanmaktadır. Birincisi 1851'de İngiltere'de kentsel politikalar üreten "Konut Kanunu" iken ikincisi; 1851-1873 yıllarını kapsayan kamulaştırma, geniş alanlar açma ve yeniden inşa temelli strateji ile Fransa'da Paris kentinde gelişim müdahaleleri gerçekleştiren Haussmann operasyonlarıdır (Gürler, 2003: 114). Haussman tarafından ortaya atılan Paris'te ideal bir kent yaratma amacı olan "yaratıcı yıkım" ilkesi, kentin yeniden inşasını gerektiren ilk gelişmelerdendir. Bu yaklaşım ile dar sokakları genişletmek, geniş bulvarlar açmak, gecekondu alanlarını yıkmak, kente yeni bir görünüm ve canlılık kazandırmak amaçlanmıştır (Evin, 2021: 298).

Sefalet yuvaları şeklinde adlandırılan "slum"ların temizliği, tarihi yapıların korunması ile 1960'larda terk edilen bir politika olsa da yıkıp yeniden yapma, yeni caddeler ile trafik sistemini düzenlenme gibi amaçlar ile kentsel dönüşüm çalışmalarının başında gelmektedir (Özden, 2002). Ticaretin gelişmesi ile liman tesislerine ihtiyaç duyulması, tren yollarının

inşası ve cadde açma ve yol genişletme çalışmaları slum temizleme aracı olmuşlardır. Bu yapılara alan sağlamak için 20.000 kadar konut yıkılarak modernleştirme operasyonu gerçekleştirilmiştir. Böylece bu operasyonlar ile yer altındaki koku ve pislik kanalizasyon ile yoksul kesimin bulunduğu alanlar ise yıkım operasyonları ile buharlaştırılabileceği düşünülmüştür. Slum'lar açısından dünyanın önde gelen şehirlerinden biri olan Londra'da ve diğer slum bölgelerinde kamu sağlığı doğrultusunda sefalet bölgelerinin tasfiye edilmesine gidilmiştir (Schubert, 1996). Ancak kamu sağlığını gözeterek yapılan yeni alanlar, alt gelirli eski gruplar için pahalı konutlar barındıran ve iş bulmakta güçlük çektikleri alanlara dönüşmektedir.

Kentlerde oluşan sağlıklı konutlara yönelik 19. yy'ın sonlarında yeni modern kentler planlama çabasına gidilmiştir. Planlanan ve uygulanan bu modern ve ütöpik kentlere “Güzel Kent (City Beautiful)”, “Ebenezer Howard, Bahçe Kent (Garden City)”, “Camillo Sitte'ci Yaklaşım”, “Berlage, Amsterdam Planlaması”, “Tony Garnier, Endüstriyel Kent (Cité Industriel) ve Pratik Kent (City Efficient)” uygulamaları örnek verilebilir (Tekeli, 2010; Ersoy, 2007; Harvey, 2008; Akt. Aktaş Polat, 2015).

İngiltere'deki “Bahçe Kent Hareketi” ve “Yeni Kent Hareketi”ne paralel şekilde gelişen ve kentlerdeki yenileme stratejilerinde başı çeken diğer bir gelişme ise “Modernist Hareket”tir. Congres Internationaux d'Architecture Moderne (CIAM) Atina sözleşmesinde yer alan ilkelere göre, ‘modern kent’ sağlıklı, temiz, geniş yeşil alanların olduğu güzel çevrelere sahip olmalıdır. Bu ilkeler doğrultusunda Paris şehri başta olmak üzere Avrupa'nın birçok kentinde yıkımlar yapılmış ve yıkılan alanlar, Modernist anlayışın planlama ve tasarım ilkelerine göre geliştirilmiştir (Akkar, 2006: 31).

Avrupa'da kentlerin evrimle süreci 2. Dünya Savaşının sona ermesi ile yıkılan kentleri onarmak için yapılan çalışmalar ile devam etmiştir. Kentsel dönüşüm kavramı özellikle 2. Dünya savaşı sonrası yıkılan şehirlerin yenilenmesi, zengin kültürel mirası barındıran kentlerin hasar sonarı ıslahı ve çöküntüye uğramış alanların ekonomik açıdan canlandırılması ile önem kazanmıştır. Savaş öncesi, hızlı sanayileşme sonucunda yenilenmeye muhtaç birçok düzensiz şehrin zaten mevcut olması savaş sonrası yeniden yapılanmayı güç duruma getirmiştir (Özden, 2002).

1950 yıllarından itibaren günümüze kadar geçen süreçte fiziksel, sosyal ve ekonomik yapıyı iyileştirmek ve daha yaşanılır şartlar sunan bir çevre oluşturmak amacıyla uygulanan kentsel dönüşümde, ihtiyaçlar doğrultusunda temel alınan stratejiler dönemsel olarak farklılaşma göstermiştir (Tablo 2.1).

1950'ler, geçmişin fiziksel sorunlarının yeniden inşası, değiştirilmesi ve ortadan kaldırılmasına yönelik müdahalelerin olduğu dönemi kapsamaktadır. Hükümet öncülüğünde, yerel makamların ve benzer şekilde özel sektörün desteğiyle, gecekondu temizleme ve yeniden yapılanma öncelikleri, “yüksek katlı konut ve sanayileşmiş inşaat tekniklerinin” benimsenmesine yol açtı (Roberts, 2000).

Tablo 2.1. Kentsel Dönüşümün Evrimi

	1950'ler Yeniden İnşa	1960'lar Yeniden Canlandırma	1970'ler Yenileme	1980'ler Yeniden Geliştirme	1990'lar Yeniden Canlandırma
Temel strateji ve yönelim	Şehirlerin eski alanlarının çoğunlukla “master plan” temelli yeniden inşası ve genişlemesi	1950'lerin devamı; banliyölerin büyümesi ve periferik büyüme, ilk iyileştirme girişimleri	Yerinde yenileme ve semt planına yoğunlaşma, periferik (çevresel) büyümenin devamı	Birçok temel ve yeniden gelişim projeleri, şehir dışı projeler	Daha kapsamlı yaklaşımlara yönelik, bütünsel iyileştirme yaklaşımları
Temel aktör ve paydaşlar	Merkezi ve Yerel Hükümet, Özel sektör girişimcileri ve müteahhitler	Kamu-özel sektör iş birliğinde denge sağlamaya yönelik yaklaşımlar	Özel sektörün rolünün artışı, yerel yönetimlerde desantralizasyon	Özel sektöre ve uzman birimlere önem verilmesi, artan ortaklıklar	Ortaklık yaklaşımı
Eylemin mekânsal boyutu/ölçek	Yerel ve merkezi düzeyin vurgulanışı	Eylemlerde bölgesel düzeyin ortaya çıkışı	Önce bölgesel ve yerel düzey, sonra yerel düzeyin öne çıkışı	1980 başlarında mevzi ölçekte ardından yerel ölçekte yoğunlaşma	Stratejik perspektifin yeniden sunumu, bölgesel eylemlerin gelişimi
Ekonomik Odak	Az miktarda özel sektör yatırımı, genelde kamu sektörü yatırımları	Özel sektörün öneminin artışı	Kamunun zorunlu kaynakları ve özel yatırımlarda artışlar	Seçici kamu fonları ile özel sektörün hakimiyeti	Kamu, özel sektör ve gönüllü fonlar arasında giderek artan denge
Sosyal içerik	Konut ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi	Sosyal koşullar ve refahın Geliştirilmesi	Toplumsal temelli eylemler ve artan yetkiler	Devlet desteği ile toplumun kendi işini kendi görmesi	Toplumun rolünün önem kazanması
Fiziksel durum	İç bölgelerin ve yakın çevre gelişiminin yeniden önem kazanması	Mevcut alanların, 1950'lerin iyileştirme eylemleri paralelinde iyileştirilmesi	Çoğunluk köhneleşmiş şehrsel alanların yenilenmesi	Yeniden Geliştirme /yerine geçme ve yeni gelişim projelerinin hazırlanması	1980'lerden daha tutarlı koruma
Çevresel yaklaşım	Peyzaj ve yeşillendirme	Seçici İyileştirmeler	Yeni müdahalelerle yapılan çevresel iyileştirmeler	Daha geniş açılı çevresel yaklaşımlar	Geniş kapsamlı, sürdürülebilir çevre fikrinin sunumu

Kaynak: (Roberts Peter and Sykes Hugh, 2000; Akt. Acar vd., 2014: 31)

1960’larda kamu ve özel sektör iş birliğinde fiziksel ve özellikle toplumsal sorunlara yönelik kentsel iyileştirme projeleri ile kent merkezleri ve yoksul mahallelerin, merkezi yönetimler tarafından iyileştirilmesi söz konusudur (Akkar, 2006: 31).

1970’lerde yerel yönetimin desantralizasyon politikaları ve daha katılımcı yaklaşımları benimsenmeye başlanmıştır. Özellikle kent merkezi ve çevresinin yenilenmesini temel alan dönüşüm projelerinde aktörlerin de çeşitlilik gösterdiği gözlenmiştir (Akkar, 2006: 31). Bu dönemde girişimlerin çoğalmasıyla ilişkili olarak, daha önce ayrı olan ekonomik, sosyal ve fiziksel politika kolları arasında daha fazla koordinasyon sağlamak için bir dizi girişimde bulunulmuştur (Roberts, 2000).

1980’lerde, 1970’lerin kentsel politika girişimleri devam etmesine rağmen önemli değişiklikler ve eklemeler olmuştur. En önemlisi, merkezi devletin politika müdahalelerini desteklemek için gerekli tüm kaynakları sağlaması veya sağlayabileceği fikrinden uzaklaşmıştır. Böylece bu yeni politika ile ortaklıkların önemine vurgu yaparak artmasını sağlamıştır (Roberts, 2000). 1980’lerden itibaren, kentlerde kamu ve özel sektör iş birliğiyle tasarlanan “öncü projeler”, kentsel ekonomik gelişmenin tetikleyicileri olarak görülmüş ve buna uygun şekilde çizilen yeni kurumsal düzende kentsel dönüşüm projelerine mahsus birlikler, ajanslar vb. yeni kurumlar kurulmuştur (Yıldırım, 2006: 7).

1990’lı yıllar, çöküntü ve sorunlarla dolu alanların canlandırılması ve çağdaş anlamda yenilenmesi için büyük kaynakların ayrıldığı dönemdir (Özden 2002). Bu dönemde kamu ve özel sektörün iş birliğinin yanı sıra yurttaşların ve sivil toplum kuruluşlarının da dâhil olduğu, çok aktörlülüğe, katılıma ve planlama sürecinin ortaklaşa tasarımına dayalı “stratejik planlama” yaklaşımları öne çıkmıştır (Yıldırım, 2006: 7).

2000’li yıllardan itibaren ise kentsel dönüşüm anlayışı, küresel ekonomi ile etkileşimli olarak şekillenmektedir. Mahalle ölçeğinde olabileceği gibi, kent ölçeğinde de olabilen kentsel dönüşüm faaliyetleri, çok aktörlü sistem içerisinde yerel halkında yer almasıyla, ülke ve yerel politikalar, bölgenin yerel nitelikleri, halkın eğilimi gibi dinamikler çerçevesinde şekillenmekte ve özgün nitelikler içermektedir (Gür, 2016: 345). 2000 sonrasında dönemde özel sektörün artış göstermesinin yanı sıra dünyada yaygınlaşan katılımcı “süreç tasarımı” ve “dönüşüm stratejileri” ifadeleri vurgulanmaktadır. Nitekim söz konusu stratejilerin uygulama aşamasında sivil toplum kuruluşlarının ve halkın katılımının sağlanmadığına yönelik eleştiriler olmaktadır. Ortaya çıkan bu durum, kentsel dönüşüme ilişkin olayların perde arkasındaki farklı dinamiklerin anlaşılması gerektiğini göstermektedir (Yıldırım, 2006: 8).

Gürler (2003) ise kentsel dönüşüm sürecini, politik ve ekonomik amaca göre kentsel dönüşüm yaklaşımları açısından genelleştirilebilecek dört farklı dönemde incelemektedir.

- **Modern Hareket ve Kentsel Yenileme (1910-1940):** Birinci Dünya Savaşı sonrasında kentler, Fordist ekonomi sistemi doğrultusunda şekillenmiştir. 1910'lu yıllarda tek merkezli ideal kentlere yönelik planlama ilkeleri önem kazanmıştır. Bu dönemde kentsel dönüşüm çalışmaları Güzel-Kent yönelimli geniş caddeler, bulvarlar, kamusal ve yeşil alanlar üretme yaklaşımını benimsemiştir. 1920'lerde modern şehirlerin plan ve mimarisine yönelik programlar önem kazanırken 1930'larda tarihi miras yönelimli uygulamalar vurgulanmıştır.
- **Endüstriyel Gelişme ve Kentsel Rehabilitasyon (1940-1960):** İkinci Dünya Savaşı sonrası kentlerde, kapitalist ekonomik sistemi doğrultusunda endüstri gelişimine yönelik desantralizasyon ve otoriter politika ve ekonominin varlığı Dünyada emek gücünün kentleşmesi sürecini doğurmuştur. Sermaye birikimi ve bölgesel endüstriyel kentsel gelişim ile boşalan kent merkezinde yer alan endüstriyel alanların rehabilitasyonu öne çıkmıştır. Bu uygulama biçimi ile endüstri alanlarında sosyal konut alanların üretimi ön plana çıkmıştır. 1950'ler boyunca kapitalist endüstri kentlerinin rehabilitasyonu ve merkezi iş alanlarının (MİA) yeniden geliştirilmesi yaklaşımı önem kazanmıştır.
- **Postmodernist Yaklaşım ve Kentsel Yeniden Canlandırma (1960-1980) :** Kentsel alanların Post-Fordist ekonomi sistemi yönünde Post-Modern hareket yönelimli sanayi desantralizasyonu ile beraber yeniden geliştirme yönelimli liberal politik ekonominin varoluşu, Dünyada sermayenin kentleşmesini sağlamıştır. Kentsel dönüşümün müdahale şekli, terk edilmiş kentsel alanların canlandırılması ve kent içindeki tarihi alanların korunması yönünde olmuştur. Ayrıca yıpranan kentsel alanların turizm endüstrisi ile iyileştirilmesi de bu dönemde uygulanan diğer bir müdahale biçimi olmuştur.
- **Endüstri Sonrası Gelişim ve Kentsel Rönesans (1980-Günümüz):** Bu dönemde şehirler yeniden yapılandırma sürecine girmiştir. Küresel süreç ile uyumlu bütünleşmiş politik ekonominin varlığı sermaye hareketliliğini doğurmuştur. Bu sebeple çöküntü kentsel alanlarda Rönesans yaklaşımına yönelik müdahaleler gerçeklemiştir. 1980'lerde endüstriyel alanların yeniden geliştirilmesi müdahaleleri, 1990'larda rant amaçlı yaklaşım ile kültürel ve tarihi alanların yeniden yapılandırılması önem kazanmıştır.

2.1.5. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm

Ülkemiz, geçmişten bu yana çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yaparak iç içe geçmiş bir kültürel yoğunluk merkezi özelliğini kazanmıştır. Ekonomik, sosyal ve kültürel faktörlerin tesiriyle fiziksel doku ve daha özelde ise kent dokusu zamanla değişime ve yeniliğe uğramıştır (Özden, 2006: 216). Bu yenilenme süreci, diğer ülkelere kıyasla ülkemizde daha karmaşık şartlar altında gerçekleştiğinden kentsel dönüşüme müdahalede ekonomik, çevresel, sosyal ve yasal/yönetimsel değişimlerin anlaşılması ve bu yapıları dikkate alan modellerin geliştirilmesi önem taşımaktadır (Özden, 2006; Ataöv ve Osmay, 2007).

Türkiye’de kentsel dönüşüm uygulamaları bir strateji olarak değil de Türkiye’nin bağlamsal ve uygulama dinamiklerine yönelik uygulanmıştır. Bu yüzdendir ki Türkiye kentlerindeki dönüşüm fenomenini anlayabilmek için Türk kentlerinin mekânsal yapısının nasıl oluştuğunu dikkate almak gerekmektedir (Ataöv ve Osmay, 2007: 58). Kentlerin mekânsal yapısının değişmesine sebebiyet veren böylece kentsel dönüşüm uygulamalarına gereksinimi ortaya çıkaran temel nedenleri Özden (2006) dört grupta ele almaktadır. Bunlar; göç, kaçak yapılaşma, kent merkezleri ve eski kent dokularının sorunları, başta deprem olmak üzere afetlerdir.

Osmanlı’da mülk topraklarının kişilere devredilmesi, tarımsal altyapının ve mülkiyet ilişkilerinin düzenlenmesi ve Batı ülkeleri için hammaddelerin elde edilebilmesi gibi amaçlar doğrultusunda Ticaret Anlaşması (1834), Tanzimat Fermanı (1839), Islahat Fermanı (1856) ve Arazi Kanunnamesi (1858) çıkartılmıştır. Cumhuriyet’in ilan edilmesinden 25 yıl sonrasında ise Marshall Yardımlarının etkisi sonucunda metropol şehirlere doğru göçün başlaması, kentsel dönüşüm tarihinin Osmanlı’ya kadar dayandığını göstermektedir (Seydioğulları, 2016: 54). Ayrıca Türkiye’de yapılan ilk kentsel dönüşüm faaliyetlerinin, Osmanlı Devleti’nin son devrinde İstanbul’un yangın bölgelerinin düzenlenmesine yönelik sadece fiziki odaklı imar ayarlamalarına dayandığı anlaşılmaktadır. Aksaray Yangını (1854) ve Hoca Paşa Yangını (1865) sonrasında çıkarılan yangın yeri planları da bu kapsamda ele alınabilir. (Yenice, 2014: 79). Nitekim kanunlar ve düzenlemeler ile özel mülkiyet anlayışının önem kazanması, kişilere hak tanınması, ticaret alanındaki kısıtlamaların kaldırılması ve zarar gören alanların düzenlenmesi gibi gelişmeler ortaya çıkmıştır. Özellikle özel mülkiyetin gelişmesiyle üretim artmış ve böylece sanayi alanındaki faaliyetler çoğalmıştır. Dünya’da olduğu gibi ülkemizde de sanayileşme, göç olgusu açısından bir dönüm noktası durumundadır.

Türkiye’de, 1950’li yıllarda gelişme gösteren sanayileşme sonucunda kırdan kente göç sirkülasyonu artış göstermiştir (Doğanay, 2016: 42). Toprakların miras yoluyla bölünmesi, tarımda makineleşme, verim düşüklüğü ve işsizlik gibi faktörler kırdan uzaklaştıran güçler olurken iş bulma imkânı, daha iyi eğitim ve sağlık imkânları gibi çekici güçler kırdan kente göçü arttırmıştır (Kılıç, 2010). Böylece sanayileşme alanında önde olan metropol kentler, yoğun göç akımına maruz kaldığı için birtakım sosyo-ekonomik sorunlar baş göstermiştir. 1923-1950 yılları arasında bireysel girişimler ile konut üretiminin sağlanması ve Emlâk ve Eytam Bankası’nın (1926) kurulması vasıtasıyla 1946 yılına kadar olan süreç, Türkiye’de konut üretiminin en çok olduğu dönem olarak bilinse de 1950’lerden sonra konut açığı ciddi boyutlara gelerek başta gelen sorun olmaktadır (Gür, 2016: 346). Bu durumda kırdan gelen nüfus kent çeperinde gecekondu inşa ederek barınma ihtiyaçlarını karşılamak adına kendilerince çözüm yolu bulmuşlardır (Doğanay, 2016: 42).

Gelişen süreç sonucunda gecekondu sakinleri mahalleleri için altyapı ve sosyal donatı hizmetleri talebinde bulunmuşlardır. 775 Sayılı Gecekondu Yasası (1996) ile gecekondu alanlarının yasallaşması İmar afları sürecini başlatmıştır. Bu yasada, kaçak yapılaşmayı önlemek adına ıslah-imar planları yargısı da yer almış, böylece gecekondu yapıları meşrulaşırken altyapı hizmetleri getirilmiş ve gecekondu düzen, düşük yoğunluklu yeşil alanlara dönüşmüştür. Bu uygulama biçimi “sağıklaştırma” şeklinde tanımlanabilir (Yıldırım, 2006). Gecekondu bakımından elde edilen bu başarı ve kentlere olan göçün devamlı artması, gecekondu alanlarının da genişlemesine ve enformel konut üretiminin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Sonuç olarak 1970’ler itibariyle gecekondu yapıları ticarileşmiş ve kırdan gelenlerin yapmış olduğu konut niteliğinin ötesine geçmiştir. Çünkü düşük nitelikli gecekonduların yerine çok katlı apartman tipi yapılar, villalar, fabrikalar ve iş alanları inşa edilerek devasa boyutta gecekondu alanları yaratılmıştır (Bayraktar, 2006; Akt. Aktaş Polat, 2015: 191).

Türkiye’de kentsel dönüşümdeki diğer bir süreç ise, alçak ve seyrek yapıların yerini çok katlı binalara bıraktığı “yeniden yapılandırma” ile gerçekleşmektedir. 634 Sayılı Kat Mülkiyeti Yasası (1965) ile bireysel mülkiyet hakları genişletilmiş, piyasa sistemi kapsamında yapsatçı olarak anılan küçük sermayeli konut üreticileri tarafından mevcut konut stoku apartmanlara dönüştürülmüş ve hisseli tapuya dayanan parçalı mülkiyet yapısı genişlemiştir. 1980 yıllarında kent merkezlerinde yer alan eski ruhsatlı konutlar da yapsatçı ve ruhsatsız apartmanlaşma ile karşı karşıya kalmıştır (Yıldırım, 2006: 11). Yasadışı konut alanlarının fazlaca gözleendiği Ankara, İstanbul, İzmir gibi metropoliten kentler, yeniden yapılandırmak

üzere uygulanan kentsel dönüşüm faaliyetlerinin ilk odak yerleri olmuştur (Yenice, 2014). Türkiye’de ilk gecekonduların inşa edildiği (1946) ve 1980’li yıllarda yeniden yapılandırılan İstanbul Zeytinburnu, bu faaliyetlere örnek verilebilir (Çatalbaş, 2011: 34). Fiziksel mekânın yenilenmesine odaklanan bu uygulama başarılı bir çözüm olarak görünse de sosyal ve çevresel boyutları göz ardı ettiğinden mekânsal ayrışma ve kentle bütünleşememe gibi sorunlar doğurmaktadır (Yenice, 2014: 78).

Kentsel dönüşüme yönelik diğer bir müdahale şekli ise, orta ve üst gelirli gruplar adına konut üretmek için gecekonduların bedel karşılıklı yer değiştirmelerinin sağlanması ve bu yerleşim alanlarının büyük şirket grupları tarafından geliştirilmesi olmaktadır. Bu süreç özel sektör girişimiyle gerçekleştirilen “kentsel yenileme” olarak adlandırılabilir (Ataöv ve Osmay, 2007: 64).

Söz konusu olan tüm nedenlerin sonucu olarak 1980’li yıllardan itibaren odak noktası olan “Kentsel Dönüşüm” kavramı, 1990’lı yıllarda ilk defa ciddi anlamda uygulamaya geçmiştir. Ankara Dikmen Vadisi ve Portakal Çiçeği Projesi, bu uygulamaların ilk örneklerini temsil etmektedir (Kaya, 2016). Sonuç olarak 1980 ve 2000 yıllarında kentsel yenileme, gecekondu alanlarını sağlıklılaştırma, soylulaştırma ve tarihi alanları koruma gibi kentsel dönüşüm müdahalelerinin olduğu görülmektedir (Gür, 2016: 347).

2000’li yıllara gelindiğinde ise, kavram ve uygulamaların, ilgili taraflarca daha detaylı bir şekilde ele alınması kentsel dönüşüm açısından önemli bir gelişmedir (Kaya, 2016: 207). Ayrıca bu yıllarda, yerel yönetim ve özel sektörün iş birliğine dayanan hedeflerin belirlendiği gözlemlenmiştir (Gür, 2016: 347).

1999 Marmara-Düzce depremleri sonrası 2011 yılında yaşanan Van depreminde meydana gelen yıkımlar, binlerce insanın hayatını kaybetmesine sebep olmuştur. Yaşanan bu afetlerden sonra depreme dayanıksız binaların boy göstermesi sonucunda kentsel dönüşüm daha görünür ve zorunlu bir hâl almıştır (Bayraktar, 2013; Kılıç ve Hardal, 2019). Depremin yaşandığı ve deprem riskinin bulunduğu kentlerde yer seçimi tercihleri değişiklik gösterebildiğinden kentsel alanlarda yeni dönüşümlerin başlamasına sebep olabilmektedir. Kentlerin merkezi konumundaki eski parçalarına hem deprem riski hem de trafik ve park yeri sorunları, hava ve gürültü kirliliği, yeşil alan eksikliği gibi itici nedenlerden dolayı talep azalırken, yeni yerleşim modelleri için, boş alanlara veya arsa işgalinin olduğu arazilere talep artmaktadır (Özden, 2006: 223). Kentsel dönüşüm uygulamalarına gereklilik atfeden deprem riski doğrultusunda 2012 yılında kabul edilen 6306 Sayılı “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun”u sonrası riskli alanların ilanı kentsel dönüşüm

uygulamalarının daha kapsamlı olmasına ve hız kazanmasına önayak olmuştur (Hardal, 2019: 54).

2000 yılları takiben yeni liberal politikaların devreye girmesi ile kentsel dönüşüm hız kazanmış ve böylece ulusal ve küresel boyutta kentler arası bir rekabet başlamıştır. Rekabet dolayısıyla kentler ilk safhada yer alabilmek adına markalaşma sürecine yönelmiştir. Böylece daha küçük ölçekte gerçekleşen metalaşma süreci kentin bir bütün olarak metalaşmasına ve pazarlanmasına yol açmıştır. Metalaşma sürecine paralel olarak planlı kentsel dönüşüm uygulamaları ve politikaları, sermaye tarafından kullanılan önemli bir araç haline gelmeye başlamıştır. 5104 Sayılı “Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu” (2004), Türkiye’de, planlı kentsel dönüşüm bazında ilk yasal düzenleme olmaktadır (Aktaş Polat, 2015). Böylece kentsel dönüşümün ehemmiyeti ve buna karşı çözümlerin geliştirilmesi, yasalar çerçevesinde ele alınmaya başlamıştır.

2000 sonrasında daha önce yerel girişimlerle uygulanmaya geçen katılımcı yaklaşım ve katılım araçları kentsel planlama camiasında tartışılmaya geçmiştir. Stratejik planlama yaklaşımı, katılımcı koruma politikaları ve bunun yanı sıra çok aktörlü karar alma süreçleri, sivil güçlenme gibi çabalar yaygın duruma gelmiştir (Ataöv ve Osmay, 2007). Bu durumda bazı Büyükşehir ve ilçe belediyeleri, planlama ile ilgili kararlara yerel halkın, sivil toplum kuruluşlarının ve türlü meslek odalarının katılımına olanak sağlamıştır (Özden, 2006).

Türkiye’de kentsel dönüşüm, değişen müdahaleleri ve yenilenen politikaları ile üç ayrı dönemde ele alınarak genel bir çerçeve ile (Tablo 2.2) verilmiştir. Göç ve ekonomik büyüme her üç dönemde etkili bir faktör olmuştur. Ancak bunlara yönelik geliştirilen uygulama ve politikalar her dönemde değişmiştir. İşgücünün dönüşmesi durumunda oluşan konut ve iş alanlarının etkileşimi, kent parçalarının dönüşümüne etki etmiştir. İlk yıllarda daha merkeziyetçi olan yönetsel boyut ilerleyen yıllarda yerel yönetime doğru kaymıştır. Her üç dönemde de metropoliten kentlerin gelişimi önce uzmanlaşan, sonra çok merkezli gelişen ve devamında bölgesel bir olguya dönüşen şekilde olmuştur (Ataöv ve Osmay, 2007).

En nihayetinde Türkiye’deki kentsel dönüşüm uygulamalarına bakıldığında Batı ülkelerindeki uygulamalara göre derinlik ve içerik bakımından yetersiz olduğu, net bir vizyonunun bulunmadığı, tasarım odaklı tüketim konuları şeklinde ele alındığı görülmektedir. Kentsel dönüşüm uygulamalarının mekânı güzelleştirme amaçlı ve parçacıl olarak uygulanması, kentsel bütünlüğe dâhil olamayan sorunlu alanların mevcudiyetine sebebiyet vermektedir. Ayrıca ekonomik değer gözeten rant projeleri olarak yerin sorunlarına ve doğasına uymayan, kent kültürünü ve kimliğini zedeleyen projeler olarak dikkat çekmektedir

(Sökmen, 2006; Özer, 2006; Akt. Kambur, 2019). Farklı dönüşüm sorunlarına verilen yanıtlar ise, fiziksel mekânın dönüşümüne indirgendiği için sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlara gereken önem verilmemiştir (Şişman ve Kibaroglu, 2009).

Tablo 2.2.Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Müdahaleleri

DÖNÜŞÜM DEĞİŞKENLERİ VE UYGULAMALARI	1950 – 1980	1980 – 2000	2000 SONRASI
YAPISAL / BAĞLAMSA	<i>Ekonomik Politikalar:</i> Ekonomik Büyüme <i>Demografik Değişim:</i> Kentlere göç ve hızlı kent nüfus artışı	<i>Ekonomik Politikalar:</i> Ekonominin dışa açılması; Küreselleşme ve yerelleşme <i>Demografik Değişim:</i> Kentsel nüfus artışı; metropollerde doğurganlık oranının düşmesi	<i>Ekonomik Politikalar:</i> Özelleştirme; AB ilişkileri <i>Demografik Değişim:</i> Doğudan batıya göç
SOSYO-EKONOMİK	<i>Konut Sunum Biçimleri:</i> Yapsatçı konut, kısıtlı sayıda kooperatif, Toplu Konut <i>İşgücü-Konut ilişkisi:</i> Düşük gelirli işgücünün sanayi ve sanayi dışı istihdamı; Konut ihtiyacına çözüm olarak gecekondular	<i>Konut Sunum Biçimleri:</i> Ruhsatlı ve ruhsatsız yapılaşma <i>İşgücü-Konut ilişkisi:</i> Kent merkezlerindeki küçük üretim birimlerinde çalışanların çevre gecekondular ve merkez mahallelerde yaşayan nitelsiz ve düşük gelirli nüfustan oluşması; Orta gelir grubunun yaşam alanlarının desantralizasyonu	<i>Konut Sunum Biçimleri:</i> Belediye Toplu Konut Kooperatifleri, özel sektör lüks konut siteleri, düşük nitelikli apartmanlar, kent merkezlerinde tarihi konut, deprem riski olan alanlarda devlet kredisi ile afet konutları <i>İşgücü-Konut ilişkisi:</i> Yüksek gelir grubu kent dışında konut çevreleri oluşturuyor; gecekondular alanlarında istihdam yapısındaki değişime göre konut biçim ve standartları değişiyor
YÖNETİM / UYGULAMA	<i>Yetkilerin Dağılımı:</i> Devlet Planlama Teşkilatı; İmar ve İskân Bakanlığı, Yeni Belediyeçilik Hareketi <i>Planlama Uygulamaları:</i> Merkezi Planlı Kalkınma Modeli; Bütüncül Planlama Yaklaşımı <i>Politikalar ve Yasal Düzenlemeler:</i> Belediye, Gecekondular, Arsa Ofisi, İmar ve Kat Mülkiyeti Kanunları	<i>Yetkilerin Dağılımı:</i> Yerel ilçe belediyelerine planlama yetkisinin verilmesi; Yerel Gündem 21 <i>Planlama Uygulamaları:</i> Kentsel gelişmeye desantralization; Nazım İmar ve Uygulama Planları; Yerelde yukarıdan-aşağıya yönetim anlayışı <i>Politikalar ve Yasal Düzenlemeler:</i> Büyükşehir Belediye, İmar, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma, Çevre, Boğaziçi, Milli Parklar kanunları ve Af yasaları	<i>Yetkilerin Dağılımı:</i> Büyükşehir belediyelerinin yetkisinin genişletilmesi <i>Planlama Uygulamaları:</i> Stratejik Planlama; katılımlı planlama uygulamalarının başlaması <i>Politikalar ve Yasal Düzenlemeler:</i> Büyükşehir, Belediye, Mali İdareler, Kentsel Dönüşüm ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma kanunları
KENTSEL MAKROFORM	“Azman Kent” (merkezde yoğunlaşma; gecekonduların gelişimi)	Çok Merkezli Metropolen Kentleşme (kentsel yayılma; ruhsat dışı yapılaşmanın yasallaşması)	Bölgesel Yayılma (merkezlerin farklılaşması ve yeni ilişki ağlarının kurulması)
KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI	1.Gecekondular bölgelerinin <i>sağlıklaştırılması</i> ; 2.Kent merkezinin çöküntü alanına dönüşümü; 3.Gecekondular alanlarının <i>yeniden yapılandırılması</i> ; 4.Bu alanlarda kentsel <i>yenileme</i> .	1.Yaşam kalitesi düşmüş ve riskli alanlarda kentsel <i>yenileme</i> ; 2.İyileştirmeye yönelik <i>sağlıklaştırma</i> ve <i>ıslah-imar</i> uygulamaları; 3.Tarihi değeri olan alanların <i>korunması</i> ve <i>soylulaştırılması</i> .	1. Kentsel alanlarda <i>yenileme</i> ; 2. Apartman alanlarının <i>iyileştirilmesi</i> ; 3.Yeni siteler ve kapalı yerleşim alanlarının <i>yeniden geliştirilmesi</i> ; 4.Tarihi konut alanların <i>soylulaştırılması</i> ;

Kaynak: (Ataöv ve Osmay, 2007)

2.1.5.1.Türkiye’de Kentsel Dönüşümde Aktörlerin Rolü

Belediyeler, 5393 Sayılı Belediye Kanunu’nun 73. Maddesine dayanarak kentlerin her yerinde dönüşüm yapma imkânına sahiptir (Yılmaz, 2019: 307). Bu maddeye göre “Belediye, belediye meclisi kararıyla; konut alanları, sanayi alanları, ticaret alanları, teknoloji parkları, kamu hizmeti alanları, rekreasyon alanları ve her türlü sosyal donatı alanları oluşturmak, eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek, kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak veya deprem riskine karşı tedbirler almak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir” (mevzuat.gov.tr). Demokratiklik ve eylem noktasında halka daha yakın olan ve büyük ölçüde hizmeti üstlenen bir kamu idaresi tarafından kentin dönüştürülmesi en uygunudur (Yılmaz, 2019: 308). 5393 Sayılı Belediye Kanunu’na göre kentsel dönüşüm sürecine ilişkin izlenen yol şu şekildedir:

- Proje alanının belirlenmesi ve Belediye Meclisinden karar alınarak ilan edilmesi
- İlan sürecinde yapılan itirazların değerlendirilmesi ve proje alanının kesinleşmesi
- Proje alanındaki her türlü yapının tespiti maliklerinin belirlenmesi
- Uygulama esaslarının Meclis Kararı ile belirlenmesi
- Belediye Encümenince kamulaştırma kararı alınması
- İmar Planlama çalışmalarına başlanması
- Taşınmaz sahiplerine duyuru, tebliğ ve uzlaşma görüşmelerine davet
- Uzlaşma sağlanan malikler ile tapu devir işlemlerinin yapılması ve borç-alacak ödemelerine başlanması
- Planlama sürecinin tamamlanması ve uyguma etaplarına geçilerek konut ihalelerinin yapılması
- Uzlaşılamayan malikler için yargı sürecinin başlatılması
- Mülkiyet sorunlarının tamamlanması
- Tamamlanan konutların hak sahiplerine teslimi (Kentsel Dönüşüm, Konut ve Arsa Politikaları Komisyonu Raporu, 2009).

Kaya (2016), Belediyeler tarafından yapılan konutların neredeyse üst gelir gruplarına hitap ettiğini belirtmektedir. Ancak ülkemizde izlenen konut üretim politikası orta-üst ve üst gelir grubunu hedefleyen politikalar değil, alt, alt-orta ve orta gelirli grupları hedefleyen konut üretimi yaklaşımı benimsenmelidir.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (ÇSB) tarafından yapılan kentsel dönüşüm uygulamaları ise 6306 Sayılı “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun” a istinaden gerçekleştirilmektedir. ÇSB’nin bu kanun kapsamında riskli alan olarak etmek

istediği alanlar 2012-2018 arası Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilmekteydi. Ancak 02.07.2018 tarih ve 700 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 196. Maddesi ile riskli alanların ilan yetkisi Cumhurbaşkanlığı'na verilmiştir (Yılmaz, 2019: 310).

Kentsel dönüşüm uygulamaları sadece yerel idarelerin girişimiyle çözülemeyecek kadar büyük ölçekte bir sorundur. Devlet ve yerel yönetimlerin yanı sıra halkın ve gönüllü toplulukların da el birliğiyle bu sorunun üstesinden gelmek mümkün olacaktır (Bayraktar, 2013: 135). Gönüllü gruplar kategorisinde; sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri, dernekler ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlar yer almaktadır. Kentsel dönüşüm uygulamalarının yapılacağı alanlarda yaşayan dezavantajlı ve düşük gelirli grupların haklarının savunulması bakımından dikkate değerdir (Koçak, 2019: 49). Böylece halk ve yönetim arasında köprü görevi görebilecek gönüllü grupların kentsel dönüşüm sürecine dâhil olması, kentsel dönüşüm uygulamalarından alınan verimi arttıracaktır. Sonuçta alanda yaşayan halkın proje süreci hakkında bilgilendirilmeleri, sorun ve önerilerinin dikkate alınmaları ve yönetim ile hemfikir olmaları için gönüllü gruplar önemli bir rol oynamaktadır.

Kentsel dönüşüm uygulamaların gerçekleştirilmesinde rolü olan ve belki de en etkin olan diğer aktör de TOKİ olmaktadır. Konut açığını gidermek ve toplu konut üretmek amacıyla 1984 yılında çıkarılan Toplu Konut Kanunu ile Toplu Konut Fonu uygulaması başlatılmıştır. Daha sonra bu fonun etkin kullanımı için Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi kurulmuşsa da 1990 yılında, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Toplu Konut İdaresi (TOKİ) şeklinde iki ayrı kurum olmuştur (Koca ve Karadeniz, 2014: 103). TOKİ'nin kentsel dönüşümüne ilişkin iki işlevi bulunmaktadır. Bunlardan ilki, belediyeler ile işbirliği içerisinde olup belediyelerin karar verdiği alanlarda iş yüklenici olarak kentsel dönüşüm çalışmalarını yürütmektir. İkinci işlev ise merkezi yönetim adına yürüttüğü kentsel dönüşüm çalışmaları olmaktadır (Yılmaz, 2019).

2003 yılı itibariyle de çıkarılan çeşitli yasalar kapsamında görev ve yetkileri arttırılmış olan TOKİ, konut politikalarında en yetkili kurum olmaya başlamıştır. 2012 yılında ÇSB tarafından çıkarılan 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ile TOKİ'nin kentsel dönüşüm kapsamındaki yetki ve görevleri daha da arttırılmıştır (Gür, 2016). Toplu konut üretimi için konut seferberliğinin başlamasıyla TOKİ, 2000 ve 2011 yılları arasında yaklaşık 500 bin toplu konut üretmiştir (Koca ve Karadeniz, 2014: 103). TOKİ kapsamında en çok kentsel dönüşüm çalışmalarının gerçekleştirildiği şehir Ankara'dır. Kamu yönetim ağının başkent Ankara'da yoğunlaşmış olması, kente yönelik müdahalelerin de yoğunlukta olmasına yol açmış olabilir. Ankara'yı takiben İstanbul, Şırnak, Erzurum,

Nevşehir ve Adana şehirleri, TOKİ tarafından yapılan konutların yoğunlukta olduğu şehirlerdir (Yılmaz, 2019).

Sonuç olarak TOKİ kentsel dönüşüm çalışmalarında üstlendiği yükümlülükle birtakım uygulama hedeflerine sahiptir. Bunlar şu şekildedir:

- Tasarruf gücü ve peşin ödeme imkânı bulunmayan alt gelir grubu ve yoksul vatandaşlara, kira öder gibi uzun vadelerde sahibi olmalarına imkân sağlamak,
- Vatandaşa sekiz yıl on yıl bitirilemeyen konutları mahkûm etmemek,
- Şehirlerin gelişimine kayan gecekondü bölgelerinin tasfiye etmek,
- Şehri cazip kılan imkânları kırsal kesim insanının da ayağına götürerek göçün hızını kesmek,
- Konut sunumunun yetersiz olduğu illerde öncelikli olarak bu ruhsatlı konut üretimine yönelik politikalar geliştirmek,
- Doğal afetlerde can ve mal kaybının artmasına neden olan kaçak yapılaşmaya set çekmek için konut uygulamalarını sürdürmek (Bayraktar, 2013: 36).

Konut üretiminin planlı bir şekilde karşılanmasını amaçlayan kurumun hedefleri arasında alt ve orta gelirli gruplara yönelik konut ihtiyacının karşılanması maddesi yer almasına rağmen bu amacın dışına çıktığı ve üst gelirli gruplara yönelik “prestij” projelerine ve tema parkları çalışmalarına odaklandığına dair eleştiriler de olmuştur (Kaya, 2016: 211).

2.1.5.2. Türkiye’de Kentsel Dönüşüme İlişkin Mevzuat

2985 sayılı Toplu Konut Kanunu (1984), 5272 sayılı Belediye Kanunu (2004), 5393 sayılı Belediye Kanunu (2005), 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun (2005) doğrudan kentsel dönüşüm adı ile çıkarılan kanunlar olmasa da kentsel dönüşüme yönelik ilkelerin ve yetki dağılımına ilişkin esasların belirlendiği yasalardır. Kentsel dönüşüme yönelik doğrudan çıkarılan ilk kanun ise Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu’dur (Resmî Gazete 1984, 2004, 2005; Karadağ ve Mirioğlu, 2011: 43). Ancak kentsel dönüşümün kapsamlı bir şekilde uygulanması 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Kanunu ile başlamıştır (Kılıç ve Hardal, 2019: 701).

Neticede kentsel dönüşümün dikkate alınması gereken bir mevzu olması bu konuda dolaylı ya da doğrudan birçok yasayı beraberinde getirmiştir. Bu çalışma çerçevesinde konuyu derinleştirmeden kentsel dönüşüme ilişkin mevzuat genel bir çerçevede verilmiştir.

Bu sebeple, mevzuatta bulunan önemli yasal dayanaklardan bazıları zamansal bir dizine göre verilmiştir.

775 Sayılı Gecekondu Kanunu (1966)

1950'lerden sonra kırsal kesimlerden kentlere yoğun göç hareketleri, kentlerde konut açığına sebep olmuştur. Dışarıdan gelen nüfus konut yetersizliğinden dolayı kendi imkânlarıyla kentin çeperinde konut inşasına başlamıştır (Yenice, 2014: 81). İlk dönemlerde derme çatma niteliğinde yapılan konutlar ilerleyen dönemlerde yüksek nitelikli kaçak yapılaşmalar olmuştur. Kentin planlı mekânsal gelişimine ters düşen yasadışı yapıları engellemek için yasal düzenlemeler geliştirilmiştir. Bunlardan en önemlisi 1966 yılında kabul edilen 775 sayılı Gecekondu Kanunu'dur.

Kanunun amaç ve kapsamı “Mevcut gecekonduların ıslahı, tasfiyesi, yeniden gecekondu yapımının önlenmesidir. Bu kanunda sözü geçen (Gecekondu) deyimi ile, imar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere bağlı kalınmaksızın, kendisine ait olmayan arazi veya arsalar üzerinde, sahibinin rızası alınmadan yapılan izinsiz yapılar kastedilmektedir” (URL-6). Kanun, gecekonduya kesin bir çözüm getirilmesi bakımından yetersiz kalmış olmalı ki gecekonduların yapımı süregelmış ve konuyla ilintili yasal düzenlemeler çıkarılmaya devam etmiştir. Gecekonduların ıslah ve tasfiyesi için kentsel dönüşüm uygulamalarına gidilmesi kentsel dönüşüme olan önemi arttırmıştır.

2985 Sayılı Toplu Kanun (1984)

Kentsel dönüşüm bakımından önemli diğer bir yasa 1984' te çıkarılan 2985 Sayılı Toplu Kanun'dur. Kanun, konut ihtiyacının, toplu konut inşaatı suretiyle karşılanması, konut ihtiyacı olanlarla inşaat yapanların tabi olacağı usul ve esasların düzenlenmesi, devletin yapacağı desteklemeler için Kamu Konut Fonunun oluşturulması ve kullanılması ile ilgili maddeleri içermektedir (Resmi Gazete, 1984). Kanun ile etkinleşen Toplu Konut İdaresi, düşük gelirli grubun konut ihtiyacını karşılamak için kredi öder gibi ev sahibi olmalarını amaçlamaktadır. Ancak sonraki dönemlerde gecekondu alanlarının ıslah ve tasfiye edilmesi, kentsel dönüşüm uygulamaları kapsamında toplu konut üretimi ile yetkilendirilmiştir.

5104 Sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu (2004)

4 Mart 2004 yılında kabul edilen kanunun amacı, “Kuzey Ankara girişi ve çevresini kapsayan alanlarda kentsel dönüşüm projesi çerçevesinde fiziksel durumun ve çevre görüntüsünün geliştirilmesi, güzelleştirilmesi ve daha sağlıklı bir yerleşim düzeni sağlanması ile kentsel yaşam düzeyinin yükseltilmesi” şeklinde olmaktadır. Bu kanun "Protokol Yolu Sınır Krokisi"nde gösterilen Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi alan sınırları

içindeki her tür ve ölçekteki plânlar, inşa edilecek resmî ve özel her türlü yapı, alt yapı ve sosyal donatı düzenlemeleri ve kamulaştırma işlemleri ile Projenin amacına uygun gerçekleştirilmesine yönelik usul ve esasları kapsar” (Resmî Gazete, 2004, Madde 1-2). Bu kanun kentsel dönüşüme yönelik doğrudan çıkarılan ilk kanun olma özelliği taşıdığından büyük bir öneme sahiptir.

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2004)

10 Temmuz 2004 yılında kabul gören kanunun amacı, Büyükşehir belediyesi yönetiminin hukukî statüsünü düzenlemek, hizmetlerin plânlı, programlı, etkin, verimli ve uyum içinde yürütülmesini sağlamak şeklinde ifade edilmiştir (Resmî Gazete, 2004, Madde 1). Bu kanun ile Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyelerine görev, yetki ve sorumluluklar verilmiştir.

5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun (2005)

Bu kanunun amacı, “büyükşehir belediyeleri, büyükşehir belediyeleri sınırları içindeki ilçe ve ilk kademe belediyeleri, il, ilçe belediyeleri ve nüfusu 50.000’in üzerindeki belediyelerce ve bu belediyelerin yetki alanı dışında il özel idarelerince, yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabîî afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır”(URL-7). Kanun kapsamında oluşturulan ilk proje alanları İstanbul’da kentsel yenileme ilanı edilen Sulukule, Tarla başı, Süleymaniye ve Fener-Balat bölgeleridir (Doğanay, 2016: 86).

5393 Sayılı Belediye Kanunu (2005)

Bu kanunun amacı, belediyenin kuruluşunu, organlarını, yönetimini, görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usûl ve esaslarını düzenlemektir. Kanunla yetkileri artan ve kentsel dönüşüm uygulamaları ile yetkilendirilen belediye, 73. Maddeye göre “belediye meclisi kararıyla; konut alanları, sanayi alanları, ticaret alanları, teknoloji parkları, kamu hizmeti alanları, rekreasyon alanları ve her türlü sosyal donatı alanları oluşturmak, eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek, kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak veya deprem riskine karşı tedbirler almak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir” (URL-8). Kentsel dönüşüm için yukarıdaki hususlardan bir ya da birkaçının olması ve bunların belediye sınırları içinde bulunması şartı aranmaktadır.

6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun (2012)

Bu kanunun amacı; afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemektir (Resmî Gazete, 2012). Kentsel dönüşümde asıl gelişmeyi sağlayan bu kanun ile kentlerimizde büyük bir seferberlik başlatılmış, TOKİ, belediyeler ve özel sektör bu işin başlıca aktörleri haline gelmiştir. (Kılıç ve Hardal, 2014). Kanunda, can güvenliğini korumak için riskli alan içinde bulunan riski yapıları yıktırma, evini yıktırmak isteyenlere destek çıkma, kredi desteği, belediyeleri etkin şekilde yetkilendirme gibi avantajlar ve yenilikler bulunmaktadır.

Kanun, avantajları kadar dezavantajlarda içermektedir. Kanunun ilk hali incelendiğinde, vatandaşın mülkiyet ve konut dokunulmazlığı hakkını ihlal eden maddeler içerdiği dikkat çekmektedir. Yasa, kentsel dönüşüm kararlarına karşı çıkma ya da gönüllülük esaslı kentsel dönüşüm uygulamasına imkân tanımamaktadır. Yasada kentsel dönüşümü yürüten kurumlara geniş haklar tanınmakta süreçte ortaya çıkan çeşitli masraflar da hak sahiplerine yüklenmektedir (Hardal, 2019: 59).

Kentsel dönüşüme yönelik usul ve esasların kapsamlı olarak ele alındığı bu kanun da bile hata ve eksiklikler olduğu görülmektedir. Bu kanun doğrultusunda yapılan kentsel dönüşüm uygulamalarında karşılaşılan hata ve eksiklikler, sonraki dönemlerde çıkarılacak ya da düzenlenecek yasal düzenlemelere yol göstermiş olacaktır.

2.2. Mekân ve Yer Tartışması

Coğrafyacılar, coğrafyayı diğer disiplinlerden ayıran tek odak noktası olarak yerin öneminden uzun zamandır söz etmektedir. Astronominin gökleri vardır, Tarihin zamanı vardır ve Coğrafyanın yeri vardır. Coğrafyacıların er ya da geç sorması gereken önemli bir soru, “Yer tam olarak nedir?” Sadece konumla eşanlamlı mı, yoksa eşsiz bir doğa ve kültür topluluğu mu, yoksa daha fazlası olabilir mi? (Seamon ve Sowers, 2008).

Popüler söylemde mekân ve yer genellikle bölge, alan ve peyzaj gibi terimlerle eş anlamlı olarak kabul edilir. Ancak coğrafyacılar için bu ikiz terimler, yüzyıllar öncesine uzanan entelektüel (ve disipline edici) bir girişimin yapı taşlarını sağlamıştır (Hubbard ve Kitchin, 2011).

Birçok fiziki coğrafyacı, mekânın doğrudan deneysel, nesnel ve haritalanabilir olduğu fikrini sorunsallaştırma konusunda oldukça ilgisiz kalmaktadır. Benzer şekilde, 1970'lere

kadar, çoğu beşerî coğrafyacı, mekânı, insan faaliyetleriyle doldurulmuş boş bir tuval, nötr bir kap olarak kabul etti. Bu mutlak ya da "ampiriko-fiziksel" anlayış, mekânın insan varoluşunun dışında olarak kavranabileceğini ileri sürmüştü; sosyal hayatı şekillendirmede aktif bir rol oynamaktan ziyade, insan davranışının oynandığı bir zemin olarak kabul edilmiştir (Hubbard ve Kitchin, 2011). Bu yaklaşıma göre mekân daha rahat anlaşılır ve kontrol edilebilir. Yaklaşımın temelinde, mekânın geometri olarak anlaşılması ve yorumlanması yer alır. Hâlbuki günümüzde çağdaş beşerî coğrafya, mekânı çok farklı anlamlarda kullanmaktadır. Sosyal/mekânsal teorisyenler, sosyal ve mekânsal olguların birlikte anlaşılacağı aksine biri olmadan diğerinin anlaşılmayacağını vurgulamaktadırlar. Bu yaklaşım, sosyal ilişkileri inşa etme de mekânın da rolü olduğunu vurgulamaktadır. Ancak bu, bilinen anlamdaki bir determinizm değil; inşa etmek, oluşturmak ve yeniden yapmak anlamındadır. Yaklaşım, mekânsal bilimin her şeyi mekâna bağlama anlayışı ya da saf bir determinizm anlayışı şeklinde kabul edilemez. Dolayısıyla, mekânın mutlak bir belirleyiciliğinden söz edilemez (Gregory ve Urry, 1985; Elden, 2009; Akt. Kaya, 2013).

Mekân kavramı yüzyıllardır coğrafyanın temel konusu ve çalışma alanı olmuştur. Yer kavramı ise 1950'li yıllarda coğrafya alanına dâhil olmuştur. Yer kavramı kullanılmadan önce yer kavramına benzer kullanımlar olmuştur (Demirkoç, 2020). Bu benzer kullanımlara geleneksel coğrafya teorisinde manzara ve bölge kavramlarının kullanımı örnek gösterilebilir (Best, 2009). Mekân ve yer kavramı, artık iki ayrı olgu olarak kullanılsa da kavramların birbirinin yerine kullanılmasının önüne geçemediği, mekân-yer tartışmalarının süregelmesinden görülmektedir. Mekân ve yer kavramı aynı anlamı taşıyacak şekilde ele alınsa da iki kavram arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu konudaki tartışmaya açıklık kazandırmak ve yön vermek için Relph (1976), Norberg-Schulz (1976), Yi-Fu Tuan (1979) ve Cresswell (2004) gibi bazı araştırmacılar çalışmalarında mekân-yer arasındaki ayrımı incelemiştir.

Mekân şekilsizdir ve soyuttur ve doğrudan tanımlanıp analiz edilebilecek bir varlık değildir. Yine de mekânı nasıl hissederek, bilirsek ya da açıklarsak, neredeyse her zaman ilişkili bir yer duygusu ya da kavramı vardır. Genel olarak mekânın, yerler için bağlam sağladığı, ancak anlamını belirli yerlerden aldığı görülüyor (Relph, 1976).

Norberg-Schulz, iki kavram arasındaki tartışmaya açıklık getirmek için Felsefe biliminden yardım alınması fikrindedir. Norberg-Schulz'un yer fenomenine ilişkin tartışmaları, yer yapısının "peyzaj" ve "yerleşim" terimleriyle tanımlanması ve "mekân" ve "karakter" kategorileri aracılığıyla analiz edilmesi gerektiği sonucuna götürmüştür. Mekân ve

karakter arasında bir ayrım yapmak yerine, “yaşanmış mekân” gibi kapsamlı bir kavramı kullanmanın mümkün olabileceğini öne sürmüştür (Norberg-Schulz, 1976). Pek çok coğrafyacı için yer, bu nedenle, insanların yaşanmış deneyimleri tarafından tanımlanan (ve bunlara göre inşa edilen) ayırt edici (ve az ya da çok sınırlı) bir mekân tipini temsil eder. Bu nedenle mekânlar, içinde yaşayanlar için bir aidiyet duygusunu ifade etmede temel olarak görülür ve kimlik için bir yer sağlar (Hubbard ve Kitchin, 2011).

Beşerî Coğrafyacı Cresswell’de (2004), “mekân”ın “yer”den daha soyut bir kavram olduğu görüşündedir. Mekândan bahsettiğimizde, uzayı (outer-space) veya geometrik mekânını (koordinatları) düşünme eğilimindeyiz. Mekânların alanları ve hacimleri vardır. Yerler arasında mekân vardır. Yi-Fu Tuan, mekânı harekete, yeri ise duraklamalara benzetmiştir. O halde mekân, anlamı olmayan bir alan olarak-zaman gibi, insan yaşamı için temel koordinatları üreten bir "yaşam gerçeği" olarak-farklı olarak görülmüştür. İnsanlar mekânın bir kısmına anlam yüklediklerinde ve sonra ona bir şekilde bağlandıklarında (adlandırma da böyle bir yoldur), orası bir yer haline gelir (Cresswell, 2004).

“Yer, çoğunlukla beden ve içerisinde olan bitenlerle oluşan algılarımızla anlaşılan bir olgudur. Bazı araştırmacılara göre ise yer daha yerel ve kişisel, mekân ise daha büyük ve daha az kişiseldir. Yer “burası” iken, mekân “orası”dır. Bazılarına araştırmacılara göre ise mekân daha açık ve yayılmışken, yer ise daha sınırlandırılmış ve daha özeldir. Yer, bunların ikisini de barındırabilirken, mekân bunu yapamaz; çünkü şeyler yer kaplar ve işgal eder” (Kaya, 2013: 36-37).

Mekân ve yer ile ilgili tartışma sürekliliği içinde belirli mekân türlerinin sınıflandırılmasına gidilmiştir. Örneğin; algısal mekân, varoluşsal mekân (kutsal mekân, coğrafi mekân), bilişsel mekân, planlanan ve inşa edilen mekân, soyut mekân. Relph (1976), kavramlar veya deneyimlerin ya da yaratılmış mekânların her zaman düzgün bir şekilde bu kategorilerden birine girmesinin mümkün olmayacağını savunsa da bu sınıflandırmayı yararlı görmektedir. Çünkü yapılan sınıflandırmalar, mekân-yer ilişkilerini netleştirmek için buluşsal bir araçtır. Ayrıca mekân, geniş bir yelpazeyi ve deneyimleri kapsar ve böylece bu deneyim yerin çeşitli anlamlarından bazılarını ortaya koymaktadır.

1970'lerin başlarından başlayarak, Yi-Fu Tuan (1974), Anne Buttimer (1976) ve Edward Relph (1976, 1981, 1993) gibi fenomenolojik coğrafyacılar, felsefi ve deneysel olarak zayıf bir yer tanımından memnun kalmadılar. Bazen “hümanist coğrafyacılar” olarak adlandırılan bu düşünürler, insan deneyiminde ayrılmaz bir rol oynadığı için yeri araştırdı. Sonuç olarak yer kavramı, insan ve çevre arasındaki ilişkiyi keşfetme ve konuyu gündelik

yaşam boyutları açısından keşfetme ihtiyacının da etkisiyle 1960'ların sonlarında coğrafyada hümanist bir eleştirinin ortaya çıkmasıyla canlanmıştır (Akt. Seamon ve Sowers, 2008; Seamon, 2012). Kavram, 1970'lerde Relph'in (1976) *Place and Placelessness*", Tuan'ın (1977) *"Space and Place: The Perspective of Experience"* ve Norberg-Schulz'un (1980) *"Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture"*, gibi çalışmaların yayınlanmasıyla mimarlık ve coğrafyadaki fenomenolojik araştırmacılar arasında ve çeşitli disiplin alanlarında önem kazanmaya başlamıştır. Böylece çeşitli disiplin alanlarında (mimarlık, çevre psikolojisi, beşeri coğrafya ve sosyoloji gibi diğer bilimler arasında), yer kavramı (ayrıca yer duygusu, yer bağlılığı ve yer kimliği olarak da söz edilen) önemli bir odak noktası olarak ortaya çıkmıştır (Patterson ve Williams, 2005).

Cresswell (2004), yer kavramının ifade ediliş biçimine göre birden fazla anlam içerdiğini belirtmiştir. Örneğin, "Benim yerime geçmek ister misin?" ifadesi bir kişinin belirli bir konum veya yapı arasındaki bağlantısını göstermektedir. Ayrıca bir mahremiyet ve aidiyet kavramını da barındırmaktadır. Aynı zamanda yer kavramı bir şehre, bir sosyal hiyerarşide bir konuma, bir yapıya atıfta bulunabilir.

Stokowski (2002), *"Languages of Place and Discourses of Power: Constructing New Senses of Place"* adlı çalışmasında yer, insanların içinde hareket ettiği somut bir fiziksel ortam olarak düşünmenin, pozitivist araştırma felsefelerinden yola çıkan mantıklı bir yaklaşım olduğu fikrindedir. Stokowski'ye göre yerler nesnel, somut biçimde var olurlar ve insanlar günlük aktivitelerini iş, oyun, aile ve topluluk alanları etrafında yönlendirirler. Bu çalışmasında tüm disiplinlerdeki yorumlayıcı ve eleştirel akademisyenlerin, geleneksel yaklaşımların fiziksel olarak mevcut olmayan yerleri açıklamanın mümkün olamayacağı görüşünde olduklarına yer vermiştir. Örneğin, teknolojik ilerlemeler görünmez ve hatta hayali olan siber ve hiper "sitelerin" yaratılmasına fırsat verdiğinde, katılımcılar arasındaki güç ilişkilerinin belirsiz olduğu ve sosyal angajman kurallarının belirsiz olduğu yerlerde yer nasıl tanımlanmalıdır? Bu tartışmalar ışığında yerin iki farklı kullanımının olduğu öne sürülmüştür. Bunlardan ilki sosyal eylem için bir bağlam olarak fiziksel ortamlara diğer bir deyişle somut olan yerlere (park, plaj vs.) atıfta bulunmaktadır. İkincisi, kişilerarası etkileşim ve uygulamanın sosyal olarak inşa edilmiş bağlamlarına atıfta bulunan, devamlı yeniden üretilen ve fiziksel olmayan bir alan (örneğin, akademisyenlerin bilgisayar ağı) olabilir (Stokowski, 2002).

Politik coğrafyacı John Agnew (1987), yerin üç temel yönünü "anamlı bir konum" olarak özetlemiştir. Konum (location), mahal (locale) ve yer duygusu (sense of place).

“Konum”, dünya üzerinde sabit nesnel bir koordinatı ifade eder. Yer kelimesi genellikle günlük dilde konum ile ilgili olarak kullanılır. Ancak yerler her zaman sabit değildir. Örneğin bir gemi, konumu sürekli değişse de uzun bir yolculukta onu paylaşan insanlar için özel bir yer haline gelebilir. Agnew’e (1987) göre “mahal”, sosyal ilişkiler için maddi ortam, insanların bireyler olarak yaşamlarını sürdürdükleri yerin gerçek biçimi anlamına gelir. “Yer duygusu” ile de insanların yerleştirmek zorunda oldukları öznel ve duygusal bağlanma anlamını kastetmiştir (Akt. Cresswell, 2004). Yer, fenomenolojik yaklaşımla ele alan araştırmacılara göre insanların deneyim yaşadığı ve bu deneyimlerin yoğunluğuna göre yere anlam yüklediği, aidiyet duyduğu, kimlik oluşumu için zemin sağladığı soyut bir mekânı ifade eder.

Yer fenomeni oldukça karmaşık bir yapıdır. Seamon (2012)’unun bu karmaşıklığı incelemek üzere geliştirdiği fenomenolojik bakış açısında, yaşamın ayrılmaz bir yapısı olarak yerin üç boyut açısından anlaşılabileceği iddia ediliyor. Bunlar: coğrafi topluluk (hem doğal hem de insan yapımı boyutların dâhil olduğu maddi çevre), bir yerdeki mevcut insanlar (bireysel ve grup eylemleri, maksat ve anlamları) ve yerin ruhu (geniusloci). Ayrıca Seamon, İngiliz filozof J.G. Bennet tarafından geliştirilen “sistematik”in kavramsal yaklaşımından yararlanarak bu üç boyutun, her biri yerin insan yaşamına katkıda bulunduğu belirli bir yaşanmış tarzla ilgili olan altı farklı yolla bir araya gelebileceğini savunmaktadır. Bu altı süreç şunlardır: (1) yer etkileşimi, (2) yer kimliği, (3) varoluşsal yer, (4) yer yoğunlaştırma, (5) yer gerçekleştirme ve (6) yer bırakma. Bunlardan yer kimliğinin yerin doğasını anlamak için önemli olduğunu, ancak birlikte yerin ve yer deneyiminin karmaşıklığını ve zenginliğini netleştirmeye yardımcı olan diğer ilişki biçimleriyle tamamlandığını savunmaktadır.

Patterson ve Williams’a göre son zamanlardaki eleştirilerin yer araştırmasında bilginin durumunu yeterince karakterize etmediği, ancak gündeme getirilen konulara yanıt vermek, yer araştırma geleneklerinin epistemolojik temellerini araştırmayı gerektirmektedir. Spesifik olarak, sistematik tutarlılığı görmek, yeri tek bir araştırma geleneği olarak değil, araştırma programı ve paradigmatik düzeyde birçok disipliner araştırma geleneği tarafından bilgilendirilen bir araştırma alanı olarak anlayan çoğulcu bir dünya görüşünü gerektirir (Patterson ve Williams, 2005).

2.3. Yer ve İnsan Etkileşiminde Yer Duygusu

Darwin’in evrim teorisi benimsenmeye başlayınca coğrafyacılar, “insanlar ve onları çevreleyen ortamların yüzyıllar boyunca yerden yere ve zamana göre değiştiğini, bir evrim

geçirdiğini” kabul etmişler ve Darwin’in doğal seçime yönelik görüşlerinden genel bir “insan-yer ilişkisi” teorisinin çıkarılabileceğini görmüşlerdir (Tümertekin ve Özgüç, 2015).

İnsan-yer ilişkisinde yere yönelik soyut tutumlar belki de tespit edilmesi en güç durumlardandır. Bu yüzden ki ilk dönemlerdeki insan ve çevre etkileşimi ile ilgili çalışmalarda daha somut yaklaşımlar baskın olmuştur. Relph (1976), insanın dünya deneyiminin derin ve karmaşık olduğunu ancak yerin hem işlevsel hem de varoluşsal öneminin yer ve yer deneyiminin doğası ile ilgili incelemelere neredeyse yansıtılmadığı fikrindedir. Özellikle coğrafyacıların bu konudaki eksiklikleri onun için en şaşırtıcı olan durumdur. Hâlbuki Relph’e göre, yerlerin incelenmesi coğrafyanın özel ilgi alanlarından biri ve köklü bir geçmişe sahiptir. Bu sebeple yer ile ilgili deneyimler (yer duygusu da dâhil olmak üzere), yer ve coğrafyanın fenomenolojik temelleri arasındaki bağlantılar incelenerek araştırılmalıdır (Relph, 1976).

Low ve Altman (1992) ise, bu durumu çevre ve davranış çalışmalarında pozitivist yaklaşımın baskın olmasının, öznel deneyimleri vurgulayan fenomenolojik yaklaşımların yavaş ilerlemesine dayandırmaktadır. Coğrafyacılar dışındaki birçok sosyal bilimci için yer, dikkate değer bir kategori bile değildi. Ayrıca gruplar, kasabalar ve köyler üzerine yürütülen pek çok çalışma, sadece insan-mekân ilişkisini en yalın analizler ile incelemiş ve hatta fiziksel ortamların tanımlarını sunmakla yetinmiştir. Bu nedenle fiziksel çevreye duygusal ve kültürel bağlılık kavramları, insan-çevre ilişkileri üzerine araştırmaların ilk günlerinde belirgin değildi. Ancak son dönemlerde, alternatif bilimsel yaklaşımların daha eklektik ve daha geniş kabulüyle birlikte, çevre ve davranış çalışmalarında fenomenolojik analizler giderek daha fazla önem kazanmaktadır (Low ve Altman, 1992). Örneğin, Relph ve Tuan gibi pek çok yer teorisini yer araştırmasını fenomenolojik bir çaba olarak açıkça tanımlamaktadır. Bunu yaparken de hipotezleri test etmek için herhangi bir ampirik yöntem de kullanmazlar ve yer duygusu hakkında güçlü açıklamalarda bulunurlar (Jorgensen ve Stedman, 2001). Bu çerçevede çevre ve davranış çalışmalarının artmasıyla yer fenomenine atfettikleri anlam geniş bir yelpaze kazanmıştır. Yer ve insan arasındaki ilişkileri tanımlayan genel bir kavram olmadığı için birçok araştırmacı tarafından çeşitli kavramlar geliştirilmiştir. Bu kavramlardan bazıları şunlardır (Anton ve Lawrence, 2014).

- Yer Duygusu (Sense of Place)
- Yer Kimliği (Place Identity)
- Yere Bağlılık (Place Attachment)
- Yere Bağımlılık (Place Dependence)

- Topluluk Bağlılığı (Community Attachment)
- Köklülük (Rootedness)

Yer duygusu, yer bağlılığı, yer kimliği, yer bağımlılığı ve topluluk bağlılığı gibi söylemler en genelleri olmaktadır. Ancak yer bağlılığı ve yer kimliği en çok üzerinden durulan kavramlar olmuştur (Rollero ve Piccoli, 2010; Qingjiua ve Malikia, 2013: 633). Jorgensen ve Stedman (2001)’a göre de insanlar ve yer arasındaki ilişkiyi tanımlayan çok sayıda kavram olmasına ve bu kavramlar arasında evrensel bir anlaşma olmamasına karşın en genel olanı yer duygusudur.

Bu çalışmada Jorgensen ve Stedman’ın (2001) çalışması temel alındığı için yer duygusu ve onun alt boyutu olan yer bağlılığı, yer kimliği ve yer bağımlılığı incelenmiştir.

2.4. Yer Duygusu

Yer duygusu, kesin bir tanıma sahip biçimsel bir kavram değil ve gelişigüzel tanımlar dayatılarak elde edilemez (Relph, 1976). Bu nedenle yer duygusunu basit bir tanımlama ile sınırlandırmanın mümkün olmaması coğrafya, çevre psikolojisi, mimarlık ve daha başka disiplinlerde kavrama yönelik çeşitli yorumlar geliştirmiştir.

Çevre psikolojisinde Fritz Steele, “The Sense of Place” söylemi ile yer duygusunu “Yer duygusu, belirli bir ortamda bir kişinin özel deneyimi (uyarılmış, heyecanlı, neşeli, geniş ve benzeri duygu)” şeklinde tanımlamaktadır. Coğrafyacı Yi-Fu Tuan da benzer bir yaklaşım ile “Topophilia” şeklinde ifade ettiği yer duygusunu “insanlarla yer veya ortam arasındaki duygusal bağ” olarak tanımlamıştır (Cross, 2001). Jorgensen ve Stedman (2001), kavramın karmaşıklığına dikkat çekerek yer duygusunu “kendine gönderme yapan bilişleri, duyguları ve davranışsal taahhütleri organize eden karmaşık bir psikososyal yapı” şeklinde tanımlamıştır.

Çevre bilimci Stokowski’ye (2002) göre yer duygusu kavramı, “bir bireyin yerlere karşı bağlılık duygularını geliştirme yeteneğidir”. Hashemnezhad vd.’ne (2013) göre yer duygusu, “insanların çevreleri hakkında geliştirdikleri öznel algıları ve yerlerle ilgili bilinçli duygularıdır. Dolayısıyla yer duygusu, çevre deneyimlerinin hem tanımlayıcı hem de duygusal yönlerine sahiptir”

Cross (2001), verilen tanımlamalar çerçevesinde yer duygusunun iki farklı yönden oluştuğunu ve bu iki yönün de tek kapsamda değil de iki ayrı ama ilişkili şekilde incelenmesinin, yer duygusunu daha anlaşılır kılacağını savunmaktadır. İlk yön insanların yerler ile ilişki kurma biçimi veya yere duyduğumuz bağlılığı kasteden “yerle ilişkiler” olmaktadır. İkinci yön ise belirli bir yere bağlılığın derinliğini ve türlerini içeren “topluluk

bağlılığı” olmaktadır. Yerle ilişkiler kategorisinde biyografik, manevi, ideolojik, anlatımsal, metalaştırılmış ve bağımlı ilişkiler yer almaktadır. Topluluk bağlılığı kategorisinde de köklülük, yere yabancılaşma, görelilik ve yersizlik bulunmaktadır.

Bir kişi aynı yerde uzun bir süre ikamet ettiğinde, sıklıkla bir “yer duygusu” geliştirir, kendini orada evinde ve güvende hisseder, o yere ait olma duygusu kendi kimliğinin bir çapası olur (Hay, 1998). Jackson (1996), yer duygusunun bir yere alıştıkça ve kendini oraya ait hissettikçe geliştiğini düşünenlerin yanı sıra özellikle çevreye duyarlı olan bireyler ve mevcut estetik faktörlere (çevrenin doğasında var olan ya da tasarımla oluşturulan tarihe, doğaya ve sanata) tepki olduğunu düşünenlerin de varlığından bahseder. Ancak Relph (1976), yer duygusunda peyzajın/görünümün önemine vurgu yapsa da yer ile ilgili deneyimleri peyzaj deneyimleri olarak anlamının mümkün olmadığı görüşündedir. Birkaç yıl aradan sonra tanıdık bir yere geri dönlüğünde ve görünüşünde ciddi bir değişim olmamasına rağmen her şeyin değiştiğini hissetmenin yaygın duygusu vardır. Eski yere duyulan hisleri ancak eylemsel hafıza ile anımsayabiliriz (Relph, 1976). Bu nedenle Relph, (1976), yer bağlılığının fiziksel çevreden ziyade ortamdaki insanlarla ilişkilere güçlü bir şekilde dayandığını ve zamanla arttığını iddia eder. En çok bağlı olduğumuz yerler, çok çeşitli deneyimler yaşadığımız yerlerdir (Akt. Stedman, 2003).

2.4.1. Yer Kimliği

Yer kimliği kavramı ilk olarak kullanan Prohansky’ye (1978) göre yer kimliği, bireyin çevre ile ilgili bilinçli ve bilinçdışı fikirler, inançlar, tercihler, duygular, değerler, hedefler ve davranışsal eğilimler ve beceriler yoluyla fiziksel çevre ile ilişkili olarak kendi kişiliğini oluşturmasıdır” (Akt. Jorgensen ve Stedman, 2001).

Yeri derinlemesine inceleyen Relph (1976), bir yerin kimliğiyle başka bir yerden farklılaştığını ve yer kimliğinin ancak insanların yer ile ilgili deneyimlerine ve düşüncelerine yönelik oluşabileceğini savunur.

Jorgensen ve Stedman’da (2001) atıfta bulunduğu Prohansky’nin (1978) tanımından yola çıkarak yer kimliğini “bireyin benliğin belirli bir mekânsal çevreye yatırım yaptığına dair bilişleri, inançları, algıları veya düşünceleri” olarak belirtmektedir (Jorgensen ve Stedman, 2001).

Göregenli vd.’ne (2014) göre yer kimliği, “insanın mekânla olan deneyiminde ve mekâna yönelik bağlılığının gelişiminde, aidiyet ve kendileme sürecine işaret ederek, yer ve yere ilişkin anlamların benlik kavramının bir parçası haline gelmesini ifade eder”.

Göregenli vd. (2014), yer kimliği ve yere bağlılık kavramlarını insan ve mekân etkileşiminin anlaşılması bakımından birlikte değerlendirilmesi gereken temelde iki farklı kavram olduğu düşüncesindedir. Örneğin bir birey yaşadığı yerden mutluluk duyabilir veya buradaki komşuluk bağlarından memnun kaldığı için kalmaya devam edebilir ve bağlılık hissedebilir. Ancak birey, kaldığı yeri kişisel kimliğinin bir parçası olarak hissetmeyebilir. Ya da tam tersi olarak ele alınacaksa bir kişi yaşadığı yerde aitlik ve özdeş hissedebilirken; oraya ciddi bir bağlılık duymayabilir (Göregenli, 2014). Sonuç olarak yere bağlılık, kişisel deneyimlerin bir sonucu olarak gelişir ve bu da kişisel kimliği, dolayısıyla kimlik ve yer arasındaki ilişkiyi oluşturur. Tek bir deneyimden sonra da bir yere bağlanmak mümkün olsa da yer kimliği, tekrarlanan deneyimlerden ve çevrede uzun süreli yaşamaktan sonra ortaya çıkması daha olası bir durumdur (Nanzer, 2004).

2.4.2. Yer Bağlılığı

Yer bağlılığı hem olumlu hem de olumsuz sonuçlara bağlı olduğundan, araştırmacıların yer bağlılığının ne anlama geldiği konusunda net olmaları önemlidir (Anton ve Lawrence, 2014).

Yer bağlılığına ilişkin incelemeler zengin ve çeşitlilik göstermektedir. Genellikle evlere ve kutsal yerlere yönelik bağlılığı kapsar ve insanların benzersiz duygusal deneyimlerini ve yerlerle olan bağlarını vurgulamaktadır. Dolayısıyla yer bağlılığı, insanların bir yere ilişkin duygu, inanç, davranış ve eylemlerin karşılıklı etkileşimini içeren çok yönlü bir kavramdır (Low ve Altman, 1992). Ayrıca insanların kimliğini etkiler, yaşamın devamlılığını ve sosyo-kültürel değerleri destekler (Ujang, 2009).

Jorgensen ve Stedman (2001), yer bağlılığını, bireyin mekânsal bir ortama olan duygusal ilişkisi olarak tanımlamaktadır.

İnsanların bir yere bağlanma oranı, insanların bir yerle olan temas süresine, yerin büyüklüğüne ve konumuna ve yerin tehdit edilip edilmediğine bağlı olarak farklılık gösterebilir. Yer bağlılığı, akarsu raftingi için kullanılan nehirler, yürüyüş parkurları, Milli Parklar ve vahşi alanlar dâhil eğlence yerlerinden arabalara, evlere, şehirlere ve ülkelere kadar çeşitli ortamlarda daha belirgin olabilmektedir (Anton ve Lawrence, 2010). Bazı araştırmalar, insanların evlerine mahallelerinden daha yüksek yer bağlılığı duydukları sonuca ulaşmıştır (Örneğin; Hidalgo ve Hernandez, 2001; Lewicka, 2010). Bunun nedeni, evin bariz sınırları olan daha kolay tanımlanabilir bir alan olması olabilirken, "mahalle" veya "yerel alan"ın, belli sınırları veya mülkiyet çizgileri olmadığı için tanımlanmasının daha zor olmasından kaynaklı olabilir (Anton ve Lawrence, 2010).

Rollero ve De Piccoli (2010) yer bağılılığının demografik değişkenlere göre farklılık gösterdiğini ve yer duygusuna ilişkin çalışmalarında demografik özelliklerin yer duygusu üzerinde etkisi olduğunu öne sürmüştür. Özellikle yer bağılılığı, eğitim düzeyi ve ikamet süresinden doğrudan etkilenmektedir. Bireylerin yer duygusu cinsiyet, yaş, eğitim, gelir, hane büyüklüğü gibi demografik unsurların etkisinde kalabilmektedir.

Yer bağılılığı her ne kadar olumlu bir olgu gibi görünse de olumsuz sonuçlar da doğurabilir. Örneğin; evlerine bağılılığı yüksek olan ve bakıma muhtaç olan üst yaş grubunun tıbbi tesislere yakın olma gereksinimini etkileyebilmektedir. Ya da afet riski altında olan ve sağlıksız konutlarda yaşayan kişiler için yere bağılılık olumsuz sonuçlanabilir. Bunun için bu alanlarda yaşayanların alandan taşınması en mantıklı seçenek olmaktadır (Anton ve Lawrence, 2010).

2.4.3. Yer Bağımlılığı

Yer ve insan arasındaki etkileşimin kuramsallaştırılmış bir bileşeni de yer bağımlılığıdır. Jorgensen ve Stedman (2001), yer bağımlılığını, mekânsal bir ortamın diğer ortamlara göre algılanan davranışsal kazanımı olarak belirtmiştir.

Yer bağımlılığı, bir kişi ile belirli bir yer arasındaki algılanan ilişki gücü ile ilişkilidir. Bağımlılık, mevcut yerin kalitesi ve mevcut yerle kıyaslanabilir olan diğer ikame yerlerin kalitesi ile ilgilidir. Yerin fiziksel ve işlevsel nitelikleri, etkinlikler ve sosyal etkileşim için bir platform olarak yere olan bağımlılığın derecesini etkiler. Bu, kimliği güvence altına almak, insanların sahip olduğu anlam ve bağlılıklarla birlikte fiziksel, sosyal anlamda sürekliliği sağlamaktır (Ujang, 2009). Bir yer insanların ihtiyacını karşıladığı için insanlar o yere bağımlı hale gelir ve orada kalmayı tercih eder. Birey, bir yerde ne kadar uzun süre kalırsa o yer ile özdeşleme olasılığı da artar (Anton ve Lawrence, 2014). Bireyin ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanmadığı, fiziksel ve işlevsel bakımdan başka yerlere göre kalitesinin düşük olması, o yere karşı olan bağımlılığı olumsuz açıdan etkileyecektir.

2.5. Yer Duygusunu Etkileyen Unsurların Kentsel Dönüşüm Açısından İncelenmesi

Yer duygusu sabit olmayan aksine devamlı devinim halinde olan ve değişkenlik gösteren bir olgudur. İnsanın çevreye ilişkin deneyimleri, algıları ve bilişsel davranışları neticesinde yer duygusu oluşur. Yer duygusuna zemin hazırlayan çevrenin değişim ve dönüşümünün yer duygusunu etkilememesi kaçınılmaz bir durumdur. Bilhassa kentsel dönüşüm uygulamaları gibi fiziksel çevreyi tümüyle ya da kısmi dönüştürme amacı güden uygulamalar, yer duygusunu tetikleyebilen ve kesintiye uğratabilen bir süreçtir. Kaybedilen

ya da azalan yer duygusunu güçlendirmek için yer duygusuna etki eden faktörler gözetilerek kentsel dönüşüm uygulamaları yapılmalıdır. Aksi takdirde insanlar, yeni mekânsal düzende geçmiş ve yıkılan alana, deneyimlere ve duygulara bağlı kalacaktır.

İnsanların bilişsel ve duyuşsal açıdan anlam yüklediği yerin (fiziksel, sosyal ve kültürel çevre gibi) yer duygusu oluşumuna etkisini incelemek için yer duygusuna dolaylı ya da doğrudan etki eden faktörleri açıklamak daha uygun olacaktır.

Yer duygusunu etkileyen faktörler, Hashemnezhad vd.'nin (2013) çalışmasından yararlanılarak sınıflandırılmıştır.

Fiziksel Faktörler: Yer duygusuna ilişkin birçok çalışma fiziksel özelliklerin yer duygusu üzerindeki rolüne değinmektedir. Örneğin Lewicka (2010) yer duygusunu etkileyen fiziksel unsurları konut tipi, bina boyutu ve evin bahçesi şeklinde ele almıştır. Hashemnezhad vd. (2013), literatür çalışmalarının, çevrenin fiziksel özelliklerinin sadece farklı yerler arasında ayırım yapmaya yol açmadığını, aynı zamanda insanların algıladıkları anlam üzerinde de etkili olduğunu gösterdiğini belirtmiştir. Steele'e (1981) atıfta bulunarak yer duygusu üzerinde etkili olan fiziksel parametreleri şu şekilde açıklamaktadır: Boyut, ölçek, bileşenler, çeşitlilik, doku, dekorasyon, renk, koku, gürültü, sıcaklık. Ayrıca kimlik, tarih, eğlence, gizemli, keyifli, harika, güvenlik, canlılık ve hafızanın insanların yerlerle iletişim kurma şekli üzerinde de etkisi olduğunu açıklar. Bu parametreler mekânın algılanmasını sağlayarak yer duygusunun oluşmasına etki eder. Stedman (2003), fiziksel özelliklerin yer duygusu üzerinde kesin bir etkisi olduğuna dair kanıtlar içeren çalışmaların sınırlı olduğunu ve bunun da yer duygusu kavramının belirsizliğinin ve ölçülebilirliğinin güç olmasından kaynaklı olduğunu savunmuştur. Ona göre bu faktörün etkisi ancak yer bağlılığı üzerinden çok değişkenli istatistiksel analizler ile ölçülebilir. Çünkü fiziksel çevrenin özellikleri doğrudan ya da dolaylı şekilde bağlılık oluşturabilir.

Birey, fiziksel çevresiyle doğrudan deneyimler yoluyla yer bağlılığı geliştirebilir. Öyle ki birey, bulunduğu yerin avantajlarını ve dezavantajlarını değerlendirerek olumlu ya da olumsuz duygusal bağlar beslemeye başlar (Mesch ve Manor, 1998). Yer duygusunu şekillendiren fiziksel unsurlar, dönüşüm çalışmaları ile tamamen ya da kısmen ortadan kalkmakta ve yerini yeni fiziksel unsurlara bırakmaktadır. Kentsel dönüşüm uygulamaları ile insanların yer duygusu sekteye uğramakta ve yeniden oluşumu için belirli bir zaman gerekmektedir. O halde insanların bu yeni yerde yer duygusu geliştirebilmesi bakımından fiziksel faktörlere özen gösterilmesi son derece önemli olmaktadır.

Sosyal Faktörler: Fiziksel mekân ile sosyal iletişim ile ilgili kişisel tatmin arasındaki pozitif ilişki, gerçekleşen sosyal deneylerde ve etkileşimde bireylere verilen yeri anlamlı kılmaktadır. Özellikle yere bağlılıkta sosyal iletişimin önemi asla göz ardı edilmemelidir. Kimi araştırmacılara göre insanların katılımına, sosyal ağ katılımına ve kültürel etkileşimlere dayanan yer bağlılığının fiziksel yerden eşit veya daha fazla önem taşıdığına inanmaktadır. Yer bağlılığı, insanların pozitif etkileşimi ve sosyal uyumluluğu ile gelişir ve insanların etkileşim gücü ve oranı ile doğrudan ilişkisi vardır (Hashemnezhad vd., 2013). İnsanlar, sosyal çevre özelliklerini ne kadar yüksek bulursa, o yere bağlanma olasılığı da o kadar yüksek olur (Mesch ve Manor, 1998). Bu bağlamda yer bağlılığını dikkate almayan kentsel dönüşüm çalışmaları sosyal çevrenin özelliklerini olumsuz yönde etkilemektedir. Böylece ilişkilerin ve deneyimlerin oluşmadığı, insanların yer ile bağlılık kurma sürecini olumsuz etkileyen mekânlar yaratılmaktadır (Özkan, 2017).

Kültürel Faktörler: Gruplar, aileler ve toplum üyeleri ve benzeri kültürler arasında yer bağlılığı yaygındır. Yer bağlılığı insanların kültürel kazanım ortamlarında yaptıkları faaliyetler ile ilişkili olmaktadır (Hashemnezhad vd., 2013). Kültürel faktörleri oluşturan örf, adet, inanç, davranış, duygu ve düşünce biçimi bireyin kendi kişiliğini oluşturmada etkili unsurlardır. Bireyin, kişiliğinin temelini oluşturan bu unsurları içeren bir yerde daha fazla aidiyet ve bağlılık hissetmesi olasıdır.

Hay (1998), yer duygusunda köklülüğü ve toplumsal bağlılığı temel alan çalışmada yaşlı grupların atalardan kalan yer duygusunu geliştirme eğiliminde olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca yer duygusu doruk noktasına ulaşmış bu köklü gruplar tarafından dışarıdan gelenlerin kendilerini o yere ait hissetmelerini kısmen engellediği ortaya çıkmıştır. Bu sebeple Hay (1998), içeriden biri olmanın her zaman olumlu sonuçlar doğurmayacağını aksine içeride olanların ekonomik ve ailevi sebeplerden kaynaklı kapana kısılmış hissetmesi gibi olumsuz sonuçlar doğurabileceğini belirtmiştir. Kentsel dönüşüm uygulamaları sonucunda dışarıdan gelen grupların ve eski sakinlerin yer duygusu farklı ölçüde şekillenecektir. Dışarıdan gelen grup ve eski sakinlerin kültürel anlamda taşıdıkları farklılıklar her iki grubun alana ait olma durumunu etkileyecektir.

Kişisel Faktörler: Yer duygusu kişiler arası farklılık gösteren bir kavramdır. Bireyler, kişisel özelliklerden ve unsurlardan kaynaklanan bilinçli eğilimleri ile yer seçer ve oraya bağlılık duyar. Yer, cinsiyet, sınıf, etnik ve kültüre dayalı farklı gruplardaki kimlikleri, farklılıkları ve rekabetleri yansıtır ve tüketim motivasyonlarında bireysel siyasi eğilimleri, gücü, özgürlüğü, çıkar ve sosyal sistemi ve ortak çıkarları gösterir (Hashemnezhad vd., 2013).

Toplumsal tanımlanması, toplumsal ihtiyaçların belirlenmesi ve toplumsal grupların özel ihtiyaçlarının belirlenmesi bu noktada önemli olmaktadır. Kentsel dönüşümün sosyal boyutunu incelemek bireylerin yaşam biçimlerine, beklentilerine ve tercihlerine imkân sağlamak gerekir.

Anılar ve Deneyimler: İnsanlar uzun süren bir periyot içerisinde yer deneyimlediğinde güçlü bir yer duygusu geliştirebilir. Anı ve deneyimlerin insanlar için güzel çağrışımlarda bulunması yere karşı olan duyguları güçlendirecektir (Hashemnezhad vd., 2013). İnsanların yer duygusu geliştirebilmesi o yerde yaşadığı anı ve deneyimler ile mümkün olacaktır. Aile ve arkadaşların içinde bulunduğu sosyal çevre ve fiziksel çevre ile gerçekleşen deneyimler, olumlu veya olumsuz duygular barındırabilir. Ancak afetler, savaşlar, kentsel dönüşüm, toplumsal sorunlardan kaynaklı deneyimlerin yaşandığı mekân değişime ve dönüşüme uğramaktadır. Anı ve deneyimlere sahne olan mekândaki değişimler yer duygusunda kırılmalara sebep olur. Saygılı (2019), bu kırılmaların, çoğunlukla o yerde yaşayan insanları derinden etkileyen mekânsal deneyimlere neden olduğunu ifade etmiştir. Söz konusu kırılmalar bazen olumlu veya olumsuz yönde yer duygusunu güçlendirirken, bazen de yer duygusunda geri dönüşü mümkün olmayan kayıplara yol açabilmektedir.

Yer Memnuniyeti: Kişi ve yer arasındaki duygusal ilişki, yer memnuniyetine ve nasıl değerlendirdiğine bağlıdır. Yer duygusu oranı ise, kişinin yer ve yer memnuniyeti algılarına ve böyle bir algının bilinçli, bilinçsiz, nesnel, öznel, kişisel veya sosyal olmasına, güvenliğe ve yerin korunmasına ve geliştirilmesini sağlayan olan kalite ve güvenliğe (fiziksel, sosyal, duygusal) bağlıdır (Hashemnezhad vd., 2013). Diğer bir deyişle, yerel çevrenin fiziksel ve sosyal niteliklerinden yüksek düzeyde memnuniyet ifade edenler, yerel temelli sosyal ilişkilere katılımlarının kapsamı bakımından daha yüksek düzeyde bir bağlılık ifade etme eğiliminde olabilirler. Fakat bağlılık ve memnuniyetin farklı kavramlar olduğunu unutulmamalıdır. Birincisi mekâna doğru gelişen duygulara atıfta bulunurken, ikincisi fiziksel ve sosyal çevrenin özelliklerinin değerlendirilmesine atıfta bulunur. Kişi bir yerden memnun olsa bile oraya bağlılık hissetmeyebilir (Mesch ve Manor, 1998).

Yer memnuniyet oranını etkileyen unsurlar; mimari ortam, kentsel planlama özellikleri, konut özellikleri, yeşil alan, eğitim imkanları, aktivite imkânları, sosyal çevre (özellikle mahalle ölçeğinde), rekreasyon alanları ve yönetim gibi kişinin ihtiyaç ve beklentilerini karşılayacak unsurlardan oluşmaktadır. Kentsel dönüşüm alanlarında bu unsurların gözetilmesi yer duygusuna olumlu dönütler sağlayacaktır.

Yeşil alan kullanımı artan insanların mutlu olma ve memnuniyet oranı da artmaktadır. Bu nedenle insanların mutluluğunu ve memnuniyetini gözeterek yapılan şehirselleştirmelerde yeşil alan kullanımına önem duyulmalıdır (Sayar, 2014).

Etkileşim ve Aktivite: Yer duygusunun teşvik edilmesinde önemli rol oynayan önemli bir yer faktörü, insan-mekân ve insan-insan etkileşimleri arasındaki faaliyetler ve etkileşimdir. Aslında anlam, davranışsal ve duygusal ve bilişsel etkileşimler şeklinde sosyal ve fiziksel yerle bireysel etkileşime dayanan bu durumlar, sırasıyla yer bağlılığına neden olur, sırayla yer etkinlikleri yer anlamını ve nihayetinde yer anlamı, yer bağlılığına neden olur. Çalışmalar, mekâna bağlanmanın periyodik kutlamalar ve etkinlikler veya mekanlara hakim olan kalıcı etkinliklerle bile desteklendiğini göstermiştir, böylece bazı kültürlerarası çalışmalarda, festivaller, kutlamalar, hikaye etkinliği, farklı kültürlerde insanlara cazibede daha önemli faktörler olarak öne çıkmıştır (Hashemnezhad vd., 2013). Neticede modern ve mekânsal yapıların inşasını hedefleyen kentsel dönüşüm uygulamaları, sosyalleşme ve aktivite fırsatları sunarak yer duygusu oluşumuna katkıda bulunmalıdır.

Zaman: Zaman faktörü veya uzun süreli ikamet, yer duygusu yoğunluğunu arttırdığını birçok araştırmacı desteklemiştir. Bir yer duygusunun gelişimi özellikle yerleşim durumundan etkilenir. Geçici kişiler veya turistler gibi yerle daha yüzeysel bağlantıları olanlar, genellikle o yerde yetişen ve daha sonra hayatlarının çoğunda orada kalan kişilere göre güçlü duygular geliştirmezler. En kısa ikamet süresine sahip olanların (10 yıldan az) bir yerde daha uzun ikamet eden gruplara (yerli sakinler, ev sahipleri, manevi bağlılığı olanlar) göre önemli ölçüde daha düşük bir yer duygusu yoğunluğuna sahiptir (Hay, 1998). Kentsel dönüşüm uygulamaları, insanların uzun süreli ikameti sonucunda arttırdığı yer duygusunu kesintiye uğratmakta ya da zayıflatmaktadır. Yeni mekânsal düzende yer duygusu zayıflayan bireylerin yer duygusu geliştirmesi için zaman faktörü devreye girecektir.

3. NUSAYBİN'DE KENTSEL DÖNÜŞÜM

3.1. Nusaybin'in Kentsel Gelişimi

Tarihi kaynaklara göre Nusaybin, en erken MÖ 1. binin başları ile tarihlendirilebilir. Daha önceki varlığını ortaya koymak şu an için mümkün değildir. Ancak daha eski devirler Nusaybin'in 5 km kuzeyinde yer alan Gırnavez'da bulunmuştur. Orta ve Yeni Assur dönemlerinde siyasi ve ekonomik açıdan önemli olan birlikler birlikte kullanılmıştır. Yeni Assur Devri'nden sonra Gırnavez tümüyle terke edilmiş ve bölge sorumluluğu sadece Nusaybin'e kalmıştır (Erkanal, 2004: 14).

Tarihi öncesi ve sonrası çağlarda coğrafi açıdan önemli ticari ve kültürel etkileşimlerin kesişme noktasında bulunan şehir; 11. yüzyıla kadar bölgenin en önemli sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel kenti olmuştur. Verimli arazilerinden dolayı "Bereketli Hilal" olarak adlandırılan bölge, sahip olduğu derin tarihten dolayı çok değerli arkeolojik alanlardan biridir (URL-5).

Nusaybin, doğusunda Şırnak'ın İdil ilçesi, batısında Kızıltepe, kuzeybatısında Mardin merkez, güneyinde Suriye'nin Kamışlı şehri ve kuzeyinde de Midyat ilçesi ile çevrili Güneydoğu'da yer alan bir şehirdir. Geçmişten bu yana bulunduğu konum itibarıyla Emeviler, Abbasiler, Mervaniler, Eyyubiler, Selçuklular, Karakoyunlular, Artuklular ve Akkoyunlular şekline çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Farklı medeniyetlere ev sahipliği yapması, kültürel, siyasi, tarihi ve sosyal açıdan çeşitlilik göstermesine sebep olmuştur.

Nusaybin 1515 yılında Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı Devleti'nin Diyarbakır Beylerbeyliği'ne bağlıdır. 1540 yılında ise Mardin'e bağlı bir kaza merkezi olmuştur. Sonraki dönemlerde bucak statüsüne gelse de 1870-1871 yılında yeniden Mardin'e bağlı biri kaza statüsü kazanmıştır. Nusaybin'deki bu idari değişkenlik Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine kadar devam etmiştir (Günay, 2007: 657-658).

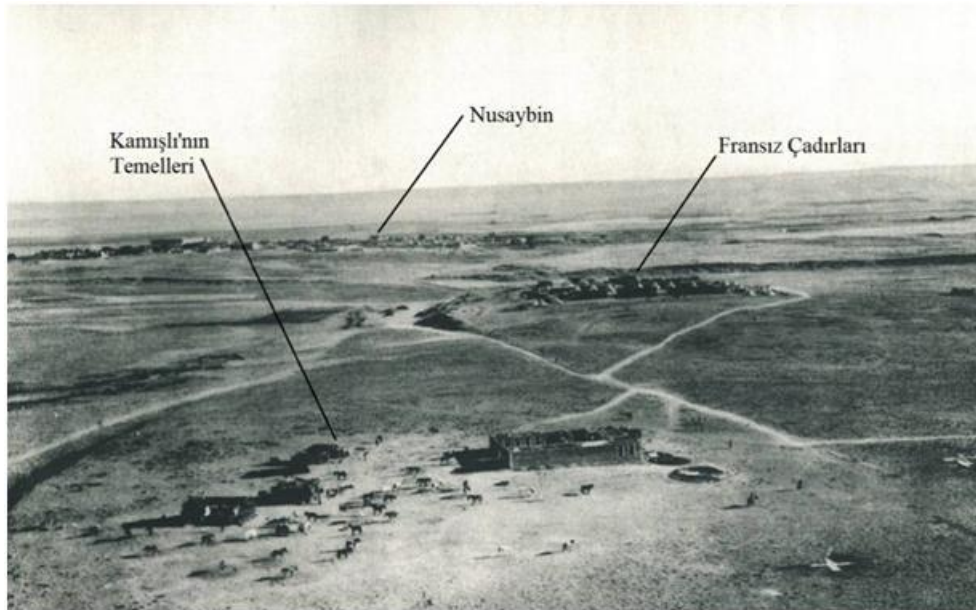
Nusaybin'in kentsel gelişimindeki dönüm noktaları dört ayrı dönemde incelenmiştir. 1923-1970 yılları arasında yapılaşma ve nüfus artışında hafif dalgalanmalar olsa da şehirleşme bazında ciddi gelişmeler olmamıştır. 1971- 2000 yılları arasında şehrin nüfusundaki artıştan dolayı şehir, demiryolu hattını aşarak kuzey doğrultuda büyüme göstermiştir. 2001-2014 yılları arasında ekonomik gelişmelerle beraber hem şehrin doğusuna hem de kuzey sınırı olan İpekyolu'nun dış hattına doğru büyüme göstermiştir. 2015 ve

sonrasında gerçekleştirilen “Hendek operasyonları” kentsel gelişimde bir kırılma noktası olduğu için ayrı ele alınacaktır.

3.1.1. 1923-1970 Yıllarında Nusaybin

Nusaybin’in bağlı olduğu Mardin, ilk başta İngilizlerin sonrasında Fransızların girişimiyle işgal edilmeye çalışılmıştır. Bu girişimler başarısız olsa da civar illerin işgalinden etkilenen bir yerleşme olmuştur. 7 Haziran 1926 tarihinde Türkiye’nin Fransa-Suriye, İngiltere-Irak arasında Ankara’da imzalanan anlaşmalar neticesinde şehrin güney sınırı çizilmiştir (Günay, 2007: 659-660). Sonuçta sınırların belirlenmesi ile bir sınır şehri haline gelen Nusaybin, içerisinde Kürt, Arap, Süryani ve Ermeni topluluklarını barındıran çok kültürlü bir yerleşim yeri olmuştur. Ayrıca sınır şehri olması nedeniyle kentin güneye doğru genişlemesi sonraki dönemlerde kısıtlanacaktır.

Sınırın yeni çizildiği dönemde Kamışlı kentinin henüz oluşmadığı ve alanın Nusaybin yerleşiminde yaşayanlar tarafından tarım alanı olarak kullanıldığı bilinmektedir (Şekil 3.1). 1926 yılından sonra sınırın ötesinde kalmak isteyenler tarafından kurulan bir “ayna kent” olan Kamışlı, Fransızların inşa ettiği ızgara planlı bir kent halini almıştır (Şekil 3.2). Komşu iki sınır kent olan Nusaybin ve Kamışlı, Ortadoğu ve Arap ülkelerinin Türkiye’ye ticaret akışını sağlayan küyerel bir ortam oluşturacaktır (Gürbaş ve Bölük, 2015: 300).

Şekil 3.1. I.Dünya savaşından sonra temelleri atılan Kamışlı kenti

Kaynak: (Nusaybin Belediye Arşivi)

Şekil 3.2. Organik oluşumlu Nusaybin'e karşı yeni oluşan ve ızgara planlı olan Kamışlı'nın 1932 yılına ait görüntüsü

Kaynak: (Nusaybin Belediye Arşivi)

Bu dönemde enerji, ulaşım ve sulama alanındaki altyapı eksikliği, büyük ticari merkezlere uzaklığı ve sermayenin yetersizliği şehirde sanayinin gelişmemesine neden olmuştur (Günay, 2009: 457). Cumhuriyetin ilanı ile beraber gelen gelişmelere rağmen Nusaybin'de ulaşım, ticaret, tarım, nüfus, ekonomi ve eğitim alanlarında diğer şehirlere kıyasla ciddi gelişmeler görülmemiştir.

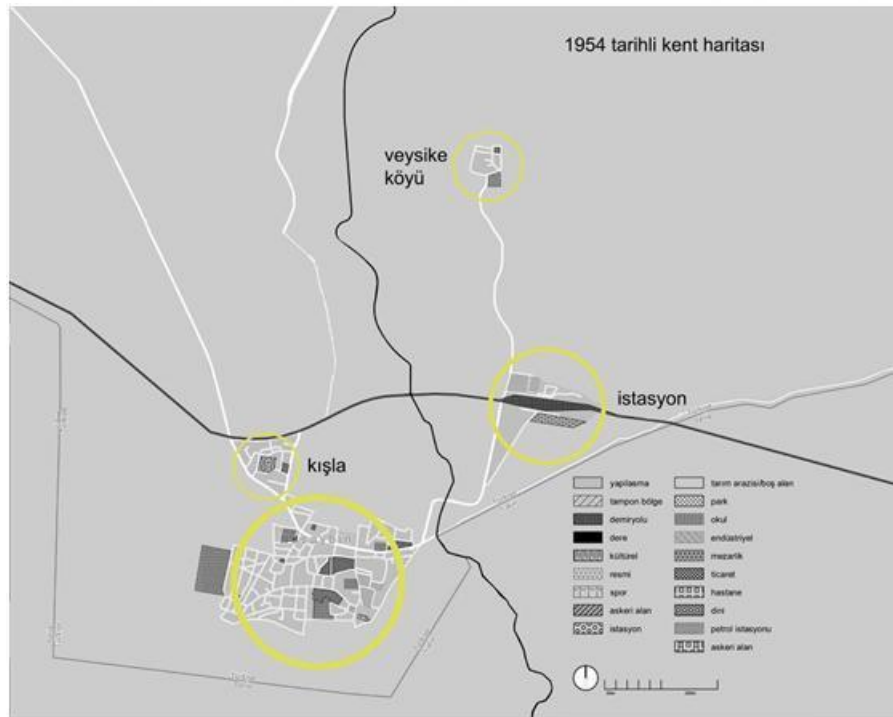
Yatay gelişim gösteren Nusaybin'in morfolojik yapısı, Cumhuriyet döneminde yaşanan siyasi ve ekonomik olaylardan etkilenmiştir. Kırdan kente göçün artması ile de mekânsal gelişimi önemli ölçüde etkilenmiştir (Belge, 2021: 109).

Nusaybin, 1950 yıllarına kadar morfolojik bakımdan iki ana bölümden oluşmaktadır. Kasaba sakinlerinin ikamet ettiği ana bölüm, günümüzde şehrin çekirdeğini oluşturan mahallelerdir. Bu mahalleler Mor Yakup, Zeynelabidin ve Kışla Mahallesinin bir kısmından oluşmaktadır. O dönemde kasaba görünümünde olan Nusaybin iki mahalleden oluşmaktaydı (Belge, 2021: 111). Bu yıllarda kent, Mardin-Cizre Yolu'nun bağlantısı olan Lozan Caddesinin kuzeyinde doğru yayılım göstermektedir. Şehrin mekânsal gelişimine referans

tutulan demiryolu ve Lozan Caddesi arasında henüz yaygın bir yerleşme söz konusu değildir (Gürkaş ve Bölük, 2015: 303).

1950 yıllarına kadar bina inşa oranının çok düşük olması, mekânsal gelişimin seyrini de yavaşlatmıştır. Bu dönemlerde nüfusun az olması da inşa oranını etkileyen bir unsurdur. Ancak 1950-1959 yılları arasında bina inşa sayısı önceki döneme göre üç katına çıkmıştır (Belge, 2021: 110). Türkiye'nin çoğu yerinde 1950 yıllarından sonra artan şehirleşme oranı Nusaybin'de etkilerini göstermeye başlamıştır.

1940 ve 1950 yıllarında tren istasyonlarının olduğu alanlarda nüfusun arttığı bilinmektedir. 1918 yılında Nusaybin'de, Türkiye'nin son tren istasyonu olan Bağdat Demiryolu inşa edilmiştir (URL-3). 1940 ve 1950 yıllarında, tren istasyonlarına sahip yerlerde nüfus artışı görüldüğü bilinmektedir. Ancak bu durum tren hatlarının olduğu her yer için geçerli olmamıştır. Örneğin; Lüleburgaz, Dört Yol, Kırkağaç, Mardin ve Nusaybin nüfusu artmayan şehirler arasında yer almaktadır (Yücel, 1960: 148). Buna bağlı olarak nüfusunda artış olmayan Nusaybin'de demiryolu hattı şehrsel gelişimi de etkilememiştir. Çünkü 1954 yılına ait şehir planı ve 1967 yılına ait topoğrafya haritasında yerleşmenin tren istasyonundan bağımsız geliştiği görülmektedir (Şekil 3.3). Yerleşme sahası 1970'li yıllardan sonra tren istasyonuna doğru gelişmiştir (Belge, 2021: 112).

Şekil 3.3. 1954 tarihli şehir planı

Kaynak: (Gürkaş ve Bölük, 2015: 302)

1955'ten sonra nüfusu artmaya başlayan Nusaybin, 1970'lere kadar halen bir sınır kasabası görünümündedir. Nusaybin nüfusu 1950'lerden sonra artmaya başlamış olsa da uzun bir süre coğrafyacılar tarafından şehir için belirlenen 10 bin nüfus eşiğini geçememiştir (Belge, 2021: 115).

3.1.2. 1971-2000 Yıllarında Nusaybin

1956'da Yıldırım İlkokulu, sonraki dönemlerde Tren istasyonuna varan Lozan Caddesinin devamı niteliğinde Çağ Çağ Caddesi yapılmıştır. 1970'lerin başında Çağ Çağ Caddesi üzerinde inşa edilen Nusaybin Lisesi ile beraber devlet kurumları ve konut yerleşimlerinin inşası sonucunda şehir kuzeye doğru büyüme göstermiştir. Küreselleşme etkisi ile 1970'li yıllarda şehrin ticari merkezi olan “kaçak” çarşısı ve pasajlar oluşmaya başlar. Ticaretin kazandırdığı ekonomin yanında tarım alanlarının, bağ ve bahçelerin yerleşime açılması ile kentin kuzeye doğru büyümesi hızlanmıştır. E-24 İpekyolu Caddesi (Mardin-Şırnak Yolu), şehrin kuzeyini sınırlayan bir hat olurken doğuda yer alan istasyon ve güneyde yer alan sınır kuşağı kentin bu yönlerde büyümesini sınırlandırmıştır (Gürkaş ve Bölük, 2015).

1970'lerden sonra kırdan kente göçün etkisi ile hızla nüfuslanan şehrin morfolojik görünümünde değişim olmuştur. 1970 sayımından sonra nüfusu 10 bini geçen şehrin 4 mahallesi bulunmaktaydı. İlk dönemlere sınır, şehrin gelişiminde az etkili olmasına rağmen bu dönemlerde sınır, şehrin şekillenmesinde daha fazla etkili olmuştur. Nitekim kuzeye doğru genişleyen Nusaybin, 1972 yılında 140.63 ha alanı kapsamaktaydı (Belge, 2021: 119).

Şehirleşmenin etkisiyle özellikle 1985'lerden itibaren şehir nüfusu artma, köy nüfusu ise azalma göstermektedir (Günay, 2009). Kır nüfusunun azalmasına etki eden diğer bir faktör de terör olaylarıdır. 1990 yıllarında Güneydoğu'nun birçok ilinde baş gösteren terör olayları özellikle kırsal kesimdeki nüfusun hareketliliğine sebep olmuştur. Kırsal kesimden olan göçler kentlere doğru yayılım göstermiştir. Nusaybin de bu dönemde aldığı kır nüfusu ile kuzeye ve doğuya doğru büyümüştür (Gürkaş ve Bölük, 2015). Kuzey ve doğuda yer alan tarım alanları yapılaşma ile betonlaşan alanlara dönüşmüştür.

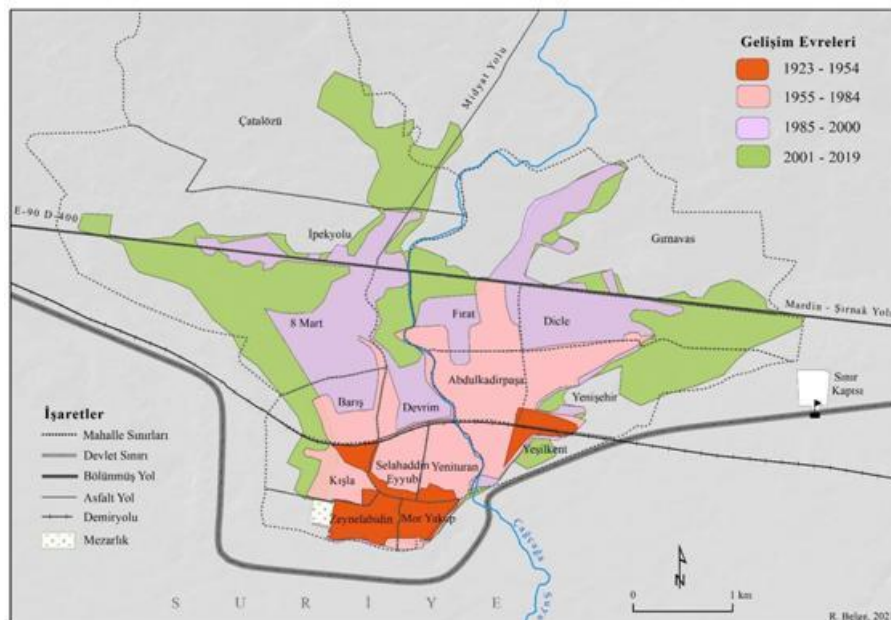
Nusaybin, 1985-2000 yılları arasında nüfusun artmasına paralel şekilde mekânsal olarak genişleme göstermiştir. Ayıca şehir nüfusu 1985-2000 yılları arasında %64 artmış, 45.178'den 74.110 kişiye ulaşmıştır. Kırsal kesimde yaşanan terör olayları, nüfusun hızlı artmasında bir etkidir. 1955-1984 yıllarında Nusaybin'in mekânsal açıdan hızlı gelişimi

1985'ten sonra da devam etmiş, bu durum şehrin yatay gelişimine yansımıştır. (Belge, 2021: 126).

1985-2000 yılları arasında Nusaybin’de şehirleşme ve fonksiyonların çeşitlenmesinde, tarımdan ziyade ticari faaliyetlerin etkili olduğu görülmektedir (Belge, 2021: 128). Sınır kapısı ile yapılan sınır ticaretinin katkısı yadsınamaz.

3.1.3. 2001-2015 Yıllarında Nusaybin

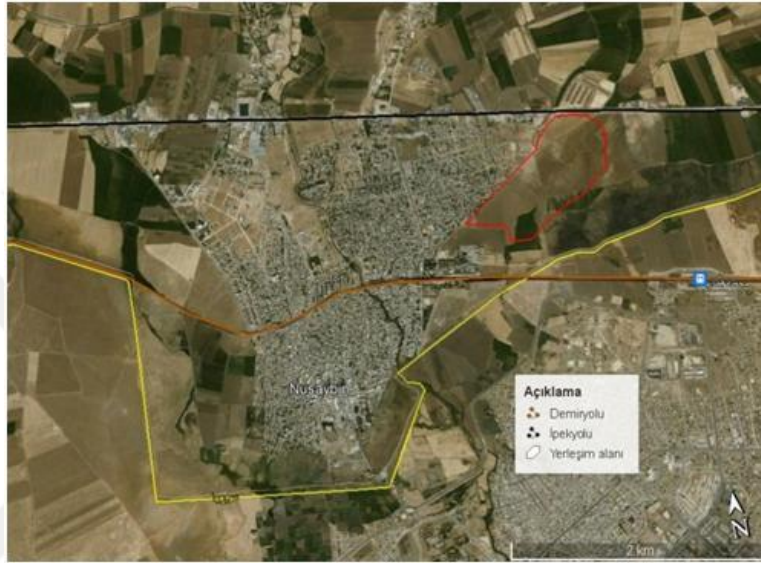
Sonraki dönemlerde şehre yönelen göçün süratle devam etmesinden dolayı şehir mekânsal açıdan genişlemiştir. 2000’den sonra şehre yeni mahalleler dâhil olmaya devam etmiş, mahalle isim ve sınırlarında önemli değişiklikler yaşanmıştır (Belge, 2021: 130). 2000’den sonra nüfusun artmasıyla doğan konut ihtiyacını, demiryolu hattı ve İpekyolu arasında yer alan bölgenin doğu ve batı kısmı karşılamıştır (Şekil 3.4). Bu kuşaktaki Devrim Mahallesi ve 8 Mart Mahallesi günümüz görünümünün temellerini atmaya başlamıştır. Ayrıca şehrin kuzey sınırı olan İpekyolu’nun dışında da yapılaşmalar başlamıştır. Daha önceki dönemlerde demiryolu hattı, bu dönemde de karayolu, şehrin kuzey sınırı olma özelliğini kaybetmiş ve gittikçe şehrin ortasında konumlanmaya başlamıştır. Öyle ki demiryolu, karayolu ve Çağ Çağ Suyu, mahallelerin sınırlarını belirlemek için kullanılan hatlar olmuştur. O halde mahalle sınırlarının fiziki koşullara ve beşeri koşullara göre şekillendiğini söyleyebiliriz.

Şekil 3.4. Belge’ye göre (2021) Nusaybin gelişim evreleri

Kaynak: (Belge, 2021)

2000'lerin başında Demiryolu ve İpekyolu arasındaki bölgenin kuzeydoğu kesiminde, herhangi bir yapılaşma mevcut değildir. Kırdan gelen nüfusun, tarımsal arazilerin yer aldığı şehrin kuzeydoğusuna konut inşa etme girişimi ancak 2009 yılında görülmektedir (Şekil 3.5). 2009 yılında yaklaşık 20-30 konutun bulunduğu saha (Yenişehir ve Dicle Mahallesi'nin batı kısmı), günümüzde çoğunlukla en az 2-3 katlı yapıların yoğunlaştığı bir alana dönüşmüştür (Şekil 3.6).

Şekil 3.5. 2004 yılında şehrin kuzeydoğusu henüz yoğun yerleşmeye açılmamıştır

Kaynak: (Google Earth'den değiştirilmiş)

Şekil 3.6. Şehrin yerleşmeye açılan kuzeydoğu kısmının günümüz hali

Kaynak: (Google Earth'den değiştirilmiş)

Bu gelişme sadece şehrin kuzeydoğu tarafını değil kuzey ve kuzeybatısını da kapsamaktadır. Özellikle sınır hattına yakın kuzeybatı yönünde Şerif başak, Şehr-i Med ve Şehr-i Paris siteleri gibi çok katlı yapıların yapılması ile dikey yönde yapılaşmalar yoğunluk kazanmıştır. Şehirdeki ilk dikey yapılaşmalara tren istasyonundaki lojmanlar ve Mitanni Kültür Merkezi'nin arka cephesinde yer alan konutlar örnek verilebilir.

3.1.4. 2016-2022Yıllarında Nusaybin

2000'lerden önce yatay gelişme gösteren kent, 2000 sonrasında dikey yönde yapılaşma göstermiştir. Dikey yapılaşma oranı, "Hendek operasyonları" sonrasında yıkılan yapılar yerine 5-6 katlı TOKİ konutlarının inşa edilmesi ile artmıştır.

"Hendek operasyonları" 2015 yılı Ağustos ayından itibaren Güneydoğu Bölgesi'nin Şırnak, Silopi, Cizre Sur ve Nusaybin şehirlerinde faaliyet gösteren terör örgütü mensuplarını bastırmak ve mahallelerde kurulan barikat ve hendekleri ortadan kaldırmak için gerçekleştirilen operasyonlardır. Operasyonlar boyunca vatandaşın can ve mal güvenliği için aylarca süren sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Barikat ve hendeklerin olduğu mahallelerde sokağa çıkma yasağı daha uzun sürmüştür. 2016 yılının ilk aylarına kadar devam eden operasyonlar ile güvenlik güçleri tarafından terör örgütü mensupları bastırıldı. Birçok can ve mal kaybına neden olan bu süreçte, kent morfolojisi ve sosyo-demografik yapısı bakımından büyük tahribat meydana gelmiştir. İnsanlar konut ve iş yerlerini kaybetmiş, ayrıca şehirlerinden ve evlerinden ayrı düşmek zorunda kalmıştır. Ekonomik, sosyal ve fiziksel açıdan büyük hasar gören şehirlerden biri de Nusaybin'dir (Şekil 3.7-3.8).

Şekil 3.7. Zeynelabidin Mahallesinde kentsel dönüşümden önce hasarlı olan evler

Kaynak: (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Arşivi)

Şekil 3.8. Hendek Operasyonlarından hasar gören bir konut

Kaynak: (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Arşivi)

3.2. Nusaybin’de Kentsel Dönüşüm Projesi

İpekyolu’nun güney kısmının tamamı, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun 2. ve ek 1. maddelerine göre %65’i ruhsatsız ve hasarlı olan yapılarında riskli alan olarak kararlaştırılması sonucunda, Bakanlar Kurulu’nca 7 Eylül 2016 tarihinde riskli alan ilan edilmiştir (Resmî Gazete, 2016). Böylece kanun kapsamında ÇSB tarafından 2015 yılında riskli alanda yapılan hasar tespiti çalışmalarında 10.000 kadar binanın hasar tespiti yapılmıştır. Operasyonlar sürecinde binaların çoğu yıkılmışsa da hasar tespiti ile 6.500 kadar binanın yıkımı gerçekleşmiştir. Abdulkadirpaşa Mahallesi, Fırat Mahallesi, Dicle Mahallesi, Yenişehir Mahallesi, Zeynelabidin Mahallesi ve Kışla Mahallesi hasarın en çok olduğu mahallelerdir. ÇSB tarafından kentsel dönüşüm kapsamında yerinde dönüştürme yöntemi ile hasarlı yapıların olduğu mahallelere 2017 Nisan ayında yeni konutlar yapılmaya başlanmıştır. Kentsel dönüşüm sahasına giren 6 mahallenin projesi TOKİ’ye verilmiştir. Güneyde Kışla ve Zeynelabidin Mahallesi, Kuzey kesimde ise Fırat, Abdulkadirpaşa, Yenişehir ve Dicle Mahalleri kentsel dönüşüm sahasına girmiştir (Şekil 3.9). Ancak sınırdan 500-600 metreye kadar olan alan, güvenlik kaygısıyla yerleşmeye kapatıldığı için Zeynelabidin Mahallesinin güney kentsel dönüşüme dâhil edilmemiştir.

Şekil 3.9. Nusaybin’de Kentsel Dönüşüm Sahası Uydu Görüntüsü

Kaynak: (Google Earth’den değiştirilmiş)

Kentsel dönüşüm sahasına dâhil olmayan 220 kadar hasarlı binalardan bazılarını vatandaş kendi imkânı ile onarım ve güçlendirmesini yapmıştır. Çevre Şehircilik İl Müdürlüğünden alınan bilgilere göre şu an bile konutlarında hasar olduğunu bildiren vatandaşlar bulunmaktadır. Ancak TOKİ’lerde konut kalmadığı için ve zaman aşımından dolayı bu vatandaşlara konut verilememektedir.

Revize imar plan değişikliği yapılan alan, riskli alan içerisinde toplam 167 hektardır. Dicle, Fırat, Abdulkadirpaşa ve Yenişehir Mahallesi 133 ha, Zeynelabidin ve Kışla Mahallesi 34 ha olmak üzere toplam 167 ha alanı kapsamaktadır. Türkiye'nin hiçbir yerinde bu kadar toplu konutun olduğu proje bulunmamaktadır (Şekil 3.10). Zira çoğu yerde projeler parçacıl ve kesintili bir şekilde farklı alanlarda yapılmaktadır. Proje kapsamında toplamda 12 etap şeklinde 5051 konut, 514 iş yeri, 5 cami, 4 taziye evi ve 3 okul yapılmıştır. Zeynelabidin ve Kışla Mahallesinde yer alan 12. Etap dışında diğer tüm etaplar bir arada bulunmaktadır.

Projeye ilk olarak Yenişehir ve Dicle Mahallesinden başlanmıştır. Proje bu mahallelerde, düşük katlı konutlarla yatayda yapılaşma amacı güderek ilerlese de konut yetersizliğin ortaya çıkması ile diğer mahallelerde kat sayısı arttırılmıştır. Yenişehir Mahallesi projenin ilk uygulama sahası olduğu için caddeler ve yeşil alan bakımından diğer mahallelere göre daha geniş alanlara sahiptir. Ancak bu alanlar yeşil alanlardan ziyade boş ve bakımsız alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 3.10. Abdulkadirpaşa ve Fırat Mahallesi'nde Toplu Konutlar

Kaynak: (URL 4)

Beş farklı büyüklükte yapılan konutlar 90 m², 135 m², 172 m², 176 m² ve 210 m²'den oluşan 2+1, 3+1 ve 4+1 konutlar inşa edilmiştir. Yoğun olarak 2+1 ve 90 m²'lik konutlar bulunmaktadır. Yapıların kat sayısı ise ara sokaklar ve ana caddeye göre değişiklik göstermektedir. Yenişehir ve Dicle Mahallesi'nde ticari yerlerde dükkân+3, ticari olmayan yerlerde zemin+4, Abdulkadirpaşa, Fırat ve Zeynelabidin Mahallesi'nde ticari yerlerde dükkân+4, ticari olmayan yerlerde zemin+5 şeklinde yapılaşma söz konusudur (Şekil 3.11-3.12).

Şekil 3.11. Kentsel dönüşüm alanında kat sayısı düşük olan bir bina

Şekil 3.12. Zemin+5 katlı olan yapıların bulunduğu yerde saha çalışması (Zeynelabidin Mahallesi)

Konutların inşası bitince 2019 yılının haziran ayında konutlar ve iş yerleri, Kentsel Dönüşüm Ofisi tarafından teslim edilmeye başlanmıştır. 12 etabın kurası ise 29 Kasım 2019'da sona ermiştir. Proje sahasından konut istemeyen hak sahipleri rezerv alandan arsa talebinde bulunmuştur. Rezerv yapı alanı, İpekyolu'nun kuzeyinde Akçatarla, Çağlar, Çatalözü Mahalleleri sınırları içerisinde bulunan 410,30 ha büyüklüğünde bir alandır (Şekil 3.13). Konutları yıkılan ya da arsaları kamulaştırılan vatandaşlara rezerv alandan arsa verilmesi planlanmaktadır.

Şekil 3.13. Nusaybin Rezerv Yapı ve Riskli Alanın Uydu Görüntüsü

Kaynak: (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Arşivi)

Toplu konutlar tamamlanınca hak sahiplerine kura çekimi ile teslim edilmiştir. Konut dağıtımları ilk süreçte yetkili bir firma tarafından gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar bu süreçte çokça anlaşmazlıklar yaşadığını ve bazı hak sahiplerinin mevcut hakkından fazlasını talep etmesi, hak sahiplerinin önceki konumlarının göz ardı edilmesi gibi sebeplerden dolayı hak ettikleri konutları teslim alamadıklarını belirtmiştir. Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Şube Müdürü, hak sahiplerinin önceki konumlarının dikkate alınmadan yapılan konut dağıtımındaki dengesizliği şu şekilde belirtmiştir:

“5051 adet konutun yaklaşık 1/3’ü (1700 kadar konut) 90 metrekarelik 2+1 dairelerden oluşmaktadır. İlk yetkili firma bu konutlardan maksimum 300-400 adet konut dağıtımını gerçekleştirmiştir. Dağıtılan konutlar çoğunlukla Şirinler Caddesi ve Çağ Çağ Caddesine yakın ya da ara katlarda yer alan konutlar olmuştur”.

Konut dağıtımını yetkisi, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü tarafına geçince resmi evraklar üzerinden işlemler gerçekleştirilmiştir. Ancak bu seferde %65’i ruhsatsız olan alanda, yıkılan yapıları için vatandaşın resmi belgelerinde yetersizlikler olduğu

için de mağduriyet olmuştur. Vatandaşın bir kısmının arsa payları ve konut metrekaresi tespitindeki eksiklikler, mağduriyete sebep olan diğer bir faktördür. Ayrıca konut tapuları henüz hazır olmadığı için hak sahiplerine tapu teslimi gerçekleşmemiştir.

Vatandaşın hakları arasında bulunan diğer durum ise kira yardımı olmaktadır. 6306 Sayılı Kanun kapsamında vatandaşın evi yıkıldıktan bir sene içinde kira yardımı için başvuru yapmaları gerekir. Aksine bu süreçte başvuru yapmayanlar kira yardımından faydalanamayacaktır. Ancak Nusaybin’de, konutları yıkılan bazı vatandaşlar gerek anlaşma sağlamadığı gerek tedirginliği sebebiyle başvuru talebinde bulunmamış ya da gecikmiştir. Mardin evre şehircilik İl Müdürlüğünden alınan bilgiler doğrultusunda 2018 Mart ayında bitmesi gereken kira yardımları 2019 Mart ayına kadar devam etmiştir. 36 aylık 133 milyon ₺ ve 24 milyon ₺ ek kira ödemesi ile toplamda 157 milyon ₺ kira yardımı yapılmıştır. Yıkım süreci öncesi ve sonrası eşyalarını tahliye etme imkânı bulamayan vatandaşlar, eşya bedeli için valilik tarafından ödenecek para yardımını henüz almamıştır.

4. NUSAYBİN'DE KENTSEL DÖNÜŞÜM VE YER DUYGUSUNA İLİŞKİN BULGULAR

Kentsel dönüşümün yer duygusu üzerindeki etkisini incelemek ve bu araştırmaya veri sağlamak için anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışması Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamında yapılan konutlarda oturan, her haneden bir kişi olmak üzere toplam 260 kişi ile sürdürülmüştür. Katılımcılardan (K) doğum yeri Nusaybin olmayan sadece 14 kişi bulunmaktadır. Geriye kalan 246 katılımcının doğum yeri Nusaybin'dir.

4.1. Demografik Bulgular

Araştırmaya katılan 260 katılımcının %61,9'u kadınlardan %38,1'i erkeklerden oluşmaktadır (Tablo 4.1). Araştırma verilerinin çoğunlukla gün içinde toplanması ve bu sürede erkeklerin iş amacıyla evde olamamaları sebebiyle kadın katılımcılara ulaşım daha kolay olmuştur. Çalışma alanında, kadınların çoğunluğunun evde çocuk bakmak ve ev işlerini yürütmek ile yükümlü olduğu gözlenmiştir. Bunun yanı sıra birçok kadının bina önlerinde gruplar halinde oturup sohbet etmesi onlara olan ulaşımı kolaylaştıran diğer faktördür.

Tablo 4.1. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	%
Kadın	161	61,9
Erkek	99	38,1
Toplam	260	100,0

Katılımcıların yaş profillerini değerlendirdiğimizde %35,8'i 18-30, %52,3'ü 31-60 ve %11,9'u 61 ve üstü yaş aralığındadır (Tablo 4.2). 18 yaşın altında olan kişilere anket uygulanmamıştır. Oranlara dikkat ettiğimizde orta yaş grubunu oluşturan 31-60 yaş arasında katılımcının daha çok olduğunu görmekteyiz. Müstakil yaşam biçimine alışmış orta yaş grubu kişilerin çoğunlukla ev içinde sıklıkları ve buna bağlı olarak bina önlerinde, banklarda, parklarda oturmaları ya da bina bahçesindeki ve çevresindeki ağaç, bitki vs. ile ilgilenmeleri sırasında rastgele örneklem seçiminde daha sık denk gelinmiştir (Şekil 4.1-4.2). Hem çalışma alanında göz önünde olup ilgili olmaları hem de aile içinde daha çok söz hakkına sahip olmaları, orta yaş grubun fazla olmasında etkili olmuştur.

Tablo 4.2. Katılımcıların Yaş Dağılımı

Yaş	Frekans	%
18-30	93	35,8
31-60	136	52,3
61 ve üstü	31	11,9
Toplam	260	100,0

Kentsel dönüşüm alanında genç yaş grubunu yere bağlayan sosyal aktivitelerin kısıtlı olması sebebiyle genç yaş grubunun alanı aktif olarak kullanmadığı gözlemlenmiştir. Genç yaş grubuna az rastlamanın başka bir nedeni ise çoğunluğu erkek olan gençlerin iş amaçlı başka şehirlere olan hareketleri olduğu gözlemlenmiştir.

Şekil 4.1. Zamanını ağaç sulamakla değerlendirenlerden bir örnek (Fırat Mah.)

Şekil 4.2. Akşamüstü bina bahçesinde sohbet eden bir grup

Eğitim açısından incelediğimiz katılımcılar arasında ilkokul/ortaokul mezunu olanlar en yüksek grubu oluştururken bunu sırasıyla okuryazar olmayan (%27,7), lise (%15,4), üniversite (%13,8) ve okuryazar (%7,3) gruplar izlemektedir (Tablo 4.3).

Tablo 4.3. Katılımcıların Öğrenim Durumu

Öğrenim Durumu	Frekans	%
Okuryazar değil	72	27,7
Okuryazar	19	7,3
İlkokul/Ortaokul	93	35,8
Lise	40	15,4
Üniversite	36	13,8
Toplam	260	100,0

Katılımcıların meslek durumları değerlendirildiğinde en yüksek oranı ev hanımlarının (%49,6) temsil ettiği görülmektedir. Katılımcıların çoğunlukla kadınlardan oluştuğu gerçeği göz önünde bulundurulunca sonuçlar anlaşılır gelmektedir. Meslek sahibi olmayanlar ise %12,3 oranına sahiptir (Tablo 4.4).

Tablo 4.4. Katılımcıların Meslek Durumu

Meslek	Frekans	%
Emekli	8	3,1
Memur	14	5,4
İşçi	21	8,1
Serbest Meslek	17	6,5
Ev hanımı	129	49,6
Öğrenci	15	5,8
Özel Sektör	4	1,5
Yok	32	12,3
Diğer	20	7,7
Toplam	260	100,0

Hanenin toplam gelir durumu dağılımını değerlendirdiğimizde büyük çoğunluğun asgari ücret altında yani 3000 ve altı (% 75,8) bir gelire sahip olduğu görülmektedir (Tablo 4.5). 3000 ve altı gelire sahip olanları düşük gelirli, 3000 ve 5000 arası gelire sahip olanları orta gelirli, 5000 ve üstü gelire sahip olanları yüksek gelirli grubunda ele alacak olursak katılımcıların çoğunluğu düşük gelirli kimseler olmaktadır. Bu sonuç örneklem grubun ekonomik gelirlerinin düşük olduğunu göstermektedir. Yerel halkın çoğunlukla emek gücü fazla ancak maddi getirisi az olan işlerde çalışması ve hanede genellikle bir kişinin çalışması bu sonucu doğurmaktadır. Asgari ücret üstünde alabilmek için hane içinde en az iki kişinin maddi olarak doyurucu bir işte çalışması gerekmektedir. Ancak İlçede iş imkânlarının kısıtlı olması hanenin gelir kaynağının yüksek olmasını güçleştirmektedir. 3001-5000 arası geliri olan %16,2, 5001-10000 arası % 6,9 ve 10 001 ve üstü toplam geliri olanların oranı sadece %1,2'dir.

Tablo 4.5. Katılımcıların Toplam Hane Geliri

Hanenin Toplam Geliri	Frekans	%
3000 ve altı	197	75,8
3001-5000	42	16,2
5001-10 000	18	6,9
10 001 ve üstü	3	1,2
Toplam	260	100,0

Katılımcıların hanedeki kişi sayısı incelendiğinde 3-5 kişi (%43,8) arasında yer alanlar çoğunlukta olup bunu sırasıyla 6-8 kişi, 9-10 kişi, 2 kişi ve altı ve 10 kişiden fazlası takip etmektedir (Tablo 4.6). Hane içinde 2 kişi ve altı oturanların sayısının az, çoğunlukla 3-5 kişi olup, 6-8 kişi ve hatta 9-10 kişi oturanların sahada mevcut olması hane halkı büyüklüğünün fazla olduğunun göstergesidir. TÜİK 2020 verilerine göre Mardin 4,11 ortalama ile hane halkı büyüklüğü yüksek olan iller arasında yer almaktadır. Türkiye’de ortalama hane halkı büyüklüğü 2020 yılında ise 3,3’e düşerek azalma eğilimi göstermiştir. Nusaybin TOKİ konutlarının çoğunlukla 90 m²’lik 2+1 binalardan oluşması, hane sayısı fazla olan aileler için yetersiz olmaktadır. Hane halkı kalabalık olan bir bölgede 90 m² konutların yoğunluk olması yerel özelliklerin dikkate alınmadığının bir göstergesidir.

Tablo 4.6. Katılımcıların Hanedeki Kişi Sayısı

Hanede Kişi Sayısı	Frekans	%
2 kişi ve altı	18	6,9
3-5 kişi	114	43,8
6-8 kişi	98	37,7
9-10 kişi	22	8,5
10 kişiden fazlası	8	3,1
Toplam	260	100,0

4.1.1. Cinsiyet-Yaş- Öğrenim Durumu İlişkisi

Cinsiyet, yaş ve eğitim durumu birlikte değerlendirildiğinde değişkenler arasında farklar olduğunu görebiliriz. Okuryazar olmayan kadınlar %37,3 gibi bir orana sahipken erkeklerde bu oran %12,1’dir. Okuryazar olan kadınlar %6,8, erkekler %8,1, ilkokul ve ortaokul mezunu kadınlar %30,4 iken erkekler %44,4, lise mezunu kadınlar %14,3 olurken erkekler %17,2 ve üniversite mezunu kadınlar %11,2 olurken erkekler de bu oran %18,2’dir (Tablo 4.7). Kadınlar arasında çoğunluk, okuma yazma bilmeyenlerden oluşurken erkeklerde çoğunluk ilkokul/ortaokul mezunu olanlardan oluşmaktadır.

Kadınlarda okuma yazma bilmeyenlerin %75,0’ı orta yaş grubunda yer almaktadır. Sadece %6,7’lik bir kısmı 18-30 yaş aralığındadır. Erkekler de ise 18-30 yaş aralığında olup okuryazar olmayan kimse bulunmamaktadır. Üniversite okuyan kadınların hepsi 18-30 yaş aralığında olurken erkeklerde hem 18-30 hem de 31-60 yaş aralığında olan katılımcılar bulunmaktadır. Kadınlarda eğitim seviyesi yüksek olan grup çoğunlukla 18-30 yaş aralığındadır diyebiliriz. Bu verilere dayanarak örneklem grubun içerisinde yer alan orta yaş ve üstü kadınların eğitim seviyesinin erkeklere göre daha düşük olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 4.7. Cinsiyet-Yaş-Öğrenim Durumu Çapraz Tablo

Öğrenim durum	Cinsiyet	Yaşınız			Toplam	%
		18-30	31-60	61 ve üstü		
Okuryazar değil	Kadın	4	45	11	60	27,7
	Erkek	-	4	8	12	
Okuryazar	Kadın	4	7	-	11	7,3
	Erkek	-	3	5	8	
İlkokul/Ortaokul	Kadın	25	24	-	49	35,8
	Erkek	9	29	6	44	
Lise	Kadın	18	5	-	23	15,4
	Erkek	8	8	1	17	
Üniversite	Kadın	18	-	-	18	13,8
	Erkek	7	11	-	18	
Toplam	Kadın	69	81	11	161	61,9
	Erkek	24	55	20	99	38,1
Genel Toplam		93	136	31	260	100,0
%		35,8	52,3	11,9	100,0	

4.2. Konut Özelliklerine İlişkin Bulgular

Örnekleme grubun mülkiyet durumuna bakınca %86,9'luk bir kesimin ev sahibi olduğu görülmektedir. Kiracı olarak kalan kesim %13,1 civarındadır (Tablo 4.8). Kentsel dönüşüm alanında daha önce hak sahibi olanların proje kapsamında verilen konutlarda oturması sebebiyle ev sahibi oranı yüksek çıkmıştır. Ev sahipleri arasından 4 kişi dönüşümden önce kiracı durumundayken, 4 kişinin ise proje alanında sadece arsası mevcuttur. Dönüşümden önce ve sonra kiracı olarak kalan 6 kişi tespit edilmiştir.

Tablo 4.8. Katılımcıların Mülkiyet Durumu

Mülkiyet Durumu	Frekans	%
Ev Sahibi	226	86,9
Kiracı	34	13,1
Toplam	260	100,0

İlçede yeni evlenen çiftlerden bazıları maddi yetersizlikten dolayı erkeğin ailesinin yanında ikamet etmektedir. TOKİ konut fiyatlarının çevredeki yeni konut fiyatlarına göre uygun olması, aile içinde yaşayan çiftler için ilgi odağı olmuştur. Bu fırsatı değerlendiren çiftlerden bazıları TOKİ konutlarında yeni ev alırken bazıları da kiraya çıkmıştır. Kentsel dönüşüm alanında emlak ofisi işleten katılımcılardan birinin görüşü bu düşüncayı destekler niteliktedir:

“TOKİ’den severek alan çok az insan var ya fiyat için uygun olduğundan ya da ayrı eve çıkmak isteyen gelinler tarafından tercih edilir” (K194, Erkek).

TOKİ konutlarının, 2019 yılında hak sahiplerine verildiği göz önünde bulundurularak kalış süresi aralığı dar tutulmuştur. Katılımcılar arasında konutlarda çoğunlukla 2 yıl ve daha fazla (%49,2) kalan kişiler çoğunlukta olmaktadır. 1 yıl kalan katılımcılar %34,5 ve 1 yıldan az kalan katılımcılar ise %16,5 civarındadır (Tablo 4.9).

Tablo 4.9. Konutta Kalış Süresi

Konutta kalış süresi	Frekans	%
1 yıldan az	43	16,5
1 yıl	89	34,5
2 yıl ve fazlası	128	49,2
Toplam	260	100,0

Katılımcıların kentsel dönüşümden önceki konut büyüklüğüne baktığımızda 200 m²’den büyük (%51,9) konutların ön planda olduğunu 100 m²’den küçük evlerin ise %1,2’lik oran ile çok az olduğunu görmekteyiz (Tablo 4.10). 101-150 m² arasında konuta sahip olanlar %19,2, 151-200 m² arasında konut sahibi olanlar %17,7’dir. Yıkılan konutlar çoğunlukla iki üç katlı ve aile binası olduğu için yanıtlar toplam daire m² si olarak alınmıştır. Kentsel dönüşümden önce burada oturmayan 26 kişi, kentsel dönüşümden sonra ev satın almış ya da kiracı olarak oturan katılımcılardan oluşmaktadır. Kentsel dönüşümden önce sahada oturmayan katılımcıların konut özellikleri, proje kapsamında değişmediği için konut niteliğine ilişkin sorulara dâhil edilmemiştir.

Tablo 4.10. Kentsel Dönüşümden Önce Konut Büyüklüğü

Kentsel dönüşümden önceki toplam konut büyüklüğü	Frekans	%
100 m ² den küçük	3	1,2
101-150 m ²	50	19,2
151- 200 m ²	46	17,7
201 m ² den büyük	135	51,9
Kentsel dönüşümden önce burada oturmayanlar	26	10,0
Toplam	260	100,0

Tablo 4.10’da görüldüğü gibi katılımcıların çoğunluğu 200 m² den büyük evlerde oturmaktadır. Sahada yer alan konutların çoğunluğu ev sahipleri tarafından tercihlerine ve ihtiyaçlarına göre yapılmıştır. Şehirde hane sayısının genelde çok olması, konutları büyük yapmayı bir gerekçe haline getirdiği için sahada 100 m² den küçük konutları görmek pek mümkün olmamaktadır.

Kentsel dönüşümden sonraki toplam konut büyüklüğüne baktığımızda 100 m² den küçük konutlar %4,6, 101-150 m² konutlar %11,9, 151-200 m² konutlar %32,7, 201 m² den büyük konutlar ise %40,8'dir (Tablo 4.11). Kentsel dönüşümden önce 200 m² den büyük (çoğunlukla iki üç katlı, bodrumlu konutlar) konutlarda oturan çoğu katılımcıya, 200 m² evlerin yetersizliğinden dolayı iki daire teslim edilmiştir. Bu sebeple verilen yanıtlar hak sahiplerine teslim edilen konutların toplam m² si şeklinde alınmıştır.

Ancak katılımcılardan bazılarının hakkı olduğu konutların m² payından fazlasını, usulsüzlükler yoluyla elde ettiği de göz ardı edilmemelidir. Katılımcıların konut büyüklüğü hakkındaki çekingenlikleri ve yetersiz bilgileri, konut büyüklüğü hakkındaki verilere ulaşmayı güçleştirmiştir.

Tablo 4.11. Kentsel Dönüşümden Sonra Konut Büyüklüğü

Kentsel dönüşümden sonraki toplam konut büyüklüğü	Frekans	%
100 m ² den küçük	12	4,6
101-150 m ²	31	11,9
151- 200 m ²	85	32,7
201 m ² den büyük	106	40,8
Kentsel dönüşümden önce burada oturmayanlar	26	10,0
Toplam	260	100,0

Hak sahiplerinin önceki konutları çoğunlukla 200 m² den büyük olduğu için proje dâhilinde verilen konutlar tek yapı olarak yetersiz kalmıştır. Bu durumda m² açığı bir başka daire verilerek kapatılmaya çalışılmıştır. Kişilere ait konutların ayrı ve küçük olması sakinler tarafından birtakım sorunlar oluşturmuştur. Yerli halk çoğunlukla aileyi bir arada tutmak için konutları, altlı üstlü ya da bitişik konutlar halinde inşa etmiştir. Ancak kentsel dönüşüm kapsamında yapılan konutlar halkın mevcut konut yapısını değiştirmiştir. Nusaybin'de hane halkı sayısı çok olduğu için kentsel dönüşümden sonra hak sahiplerine verilen konutlardan bazılarının ailelerin ihtiyaçlarını karşılayamadığı görülmüştür. Genel olarak hane sayısı fazla olan katılımcılar konut büyüklüğünün yetersiz olduğundan şikâyet etmektedir. Özellikle 90 m² konutların yoğunlukta olduğu Yenişehir Mahallesi ve Dicle Mahallesi sakinleri bu konuda en çok şikâyeti olan katılımcılar olmaktadır. Bu da kişilerin alana karşı memnuniyetini ve beğenisini etkileyebilmekte ve hane sayısına göre konut büyüklüğünün önemine vurgu yapmaktadır. Saha çalışmasında alınan görüşlerden bazıları bunu desteklemektedir:

“Konutların büyüklüğü yetersiz, aile yapımıza uygun değil. Boş bırakılan yerler yerine daha büyük evler yapılabilirdi” (K9, Kadın).

“Eski evimizin altında dükkân vardı, sonra bozuldu ve buna karşılık bir şey verilmedi. 90 m²’lik bir daire verilince aile sayısı sebebiyle ev boş bırakıldı. 520 m² ye 90 m² ev verildi” (K29, Erkek).

Bunun yanı sıra geniş ve birkaç dairenin bir olduğu yapılarda, toplu olarak oturan aileler şimdiki konut sisteminde konut büyüklüğünün yetersiz kalması nedeniyle ayrı konutlarda oturmaya mecbur kalmıştır. Sadece konutlar değil bir arada bulunan bazı iş yerleri de (çoğunlukla dükkân), hak sahiplerine aynı yerde verilmemiştir. Konutların ayrı düşmesiyle dağılan aile üyelerinin sahaya karşı olumsuz duygular beslediğini ve sahaya karşı olan yer duygusunu etkileyebildiğini katılımcıların görüşlerinden de çıkarabiliriz:

“490 m² mülkümüz vardı. 3 dükkân da vardı. 2 dükkân verildi ancak hepsi ayrı ayrı yerlerde verildi. Buraları hiç sevmiyorum, kaynanamın zoruyla geldim” (K9, Kadın).

“3 katlı evde bütün aile birlikte yaşıyorduk. Sonradan aile dağıldı ve her biri ayrı binaya yerleşti” (K175, Erkek).

“Etilerim ile evlerimiz üst üsteydi. Şimdi birbirimize uzak düştük” (K187, Kadın).

TOKİ konutlarını hak sahiplerine ulaştırmak için konut dağıtımındaki yetkili firma tarafından birçok usulsüzlüğün olduğu, katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Hak sahibi olan bireylerin tamamı ile anlaşmaya varılmadan, bedel tespiti yapılmadan, bazı hak sahiplerine tespit edilen değerden fazla konut verilmiştir. Hak sahibi olmayan kimseler de TOKİ kapsamında konut satın almıştır. Bu durumda konutların dağıtımında eşitsizlik, usulsüzlük ve devamında gelişen halkın sahayı yadırgaması kaçınılmaz olmuştur. Bu durumu katılımcıların görüşleri ile desteklemek mümkündür:

“Arsalar hiçbir şekilde verilmedi. Usulsüzlükler çok oldu, evlerini yeni yapanlar çok daha büyük sıkıntı yaşadı. Yeni dairelerin tapusu çıkarılmadığı için hakları verilmedi” (K12, Kadın).

“Usulsüzlükler var. Evlerin dağıtımını yapan kişi para karşılığında bir sürü ev sattı” (K47, Erkek).

“Hakkımız olanı vermedikleri için burası güzel olsa da gözüme güzel gelmiyor” (K168, Kadın).

“Evlerin, hakların dağıtılmasında çok usulsüzlük oldu. İnsanlara hakkı olan verilmediği için çoğu insan mağdur oldu. Bu nedenle proje gözüme hiçbir zaman güzel gelmeyecek” (K200, Erkek).

Kentsel dönüşümden önce konut sahibi olan 233 kişinin (%89,6) müstakil ve çoğunlukla bahçeli evleri bulunmaktadır (Tablo 4.12). Çok katlı yapıda oturan tek kişi de mesleğinden dolayı, yıllardır şehirde bulunan ve apartman dairesinde oturan kiracı olmaktadır. Nusaybin’de yıkıma uğrayan evlerin neredeyse çoğu müstakil evlerden oluştuğu için müstakil ev oranı yüksek çıkmıştır.

Tablo 4.12. Kentsel Dönüşümden Önce Konut Tipi

Kentsel dönüşümden önceki konut tipi	Frekans	%
Müstakil	233	89,6
Çok katlı	1	0,4
Kentsel dönüşümden önce oturmayanlar	26	10,0
Toplam	260	100,0

Katılımcılara nasıl bir konutta oturmak istersiniz sorusunu yönelttiğimizde yüksek bir oranın müstakil ve bahçeli bir evi (%95,8) tercih ettiğini görebiliriz. Apartman dairesini tercih edenlerin oranı %1,9, güvenli bir evi tercih edenlerin oranı %1,5'dir. Geniş bir evi tercih edenlerin ve fikri olmayanların toplam oranı ise %0,8'dir (Tablo 4.13).

Tablo 4.13. Katılımcıların Konut Tercihi

Nasıl bir konutta oturmak isterdiniz	Frekans	%
Müstakil ve bahçeli bir ev	249	95,8
Apartman dairesi	5	1,9
Güvenli bir ev	4	1,5
Geniş bir ev	1	0,4
Fikrim yok	1	0,4
Toplam	260	100,0

Katılımcıların müstakil yaşam biçimine alışmış olması sebebiyle yine müstakil ve bahçeli bir ev istemesi olağan gelmektedir. Katılımcıların neredeyse hepsinin müstakil evlere meyilli olması, onların birtakım alışkanlıklarını ve ihtiyaçlarını apartman kültüründe sürdürmelerini imkânsız ya da zor kılmıştır (Şekil 4.3). Kimine göre damda yatmak gibi bir alışkanlığa bağlanmak, kimine göre de bahçesinde çocuklarını oynatabilmek ve arabasını yıkamak, bahçe işleri ile uğraşmak ya da bahçesinde hayvanlarını beslemek, kendi bahçesindeki tandırda ekmek pişirmek gibi ihtiyaçları karşılamak asıl sebep olmaktadır. Özellikle apartmanda birlikte yaşamının getirdiği kurallara uymakta zorluk çeken katılımcılar, müstakil ve bağımsız konutlarda yaşamayı daha çok istemektedir. Sadece bir kişiye ait bir alanda bireyin davranma biçimi ile birden fazla kişiye ait bir alandaki davranma biçimi değişebilmektedir. Nitekim daha önce müstakil evlerde yaşayan kimseler, ortak kullanım alanlarına sahip olmadığı için şimdiki düzende bina içinde ve dışında bireysel hareket edemezler. Çünkü aynı binayı paylaştığı kişiler, onların hareketlerini gözetip ve sorgulayabilir. Müstakil ve bahçeli konutta oturmak isteyen katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Müstakil ev olduğunda çok rahattık, istediğimiz her şeyi yapıyorduk ama şu anki sistemde bireysel olarak hareket edemiyorsun. Bütün daire sakinlerinin onayını almak zorunda kalıyorsun. Diğer türlü çok anlaşmazlık oluyor” (K3, Kadın).

“Çok kavga oluyor, sürekli polis müdahale etmek zorunda kalıyor. Dertler arttı, sürekli bir tartışma hali var. İstedğim hiçbir şeyi yapamıyorum. Eskiden çocuklar kendi bahçelerinde oynuyorlardı çok daha temizdi ama şu an ortak parklar kullanılıyor. Bahçede çocuklarımı oynatmak istiyorum ama her yer ekilmiş, boş alan bırakılmamış. Müstakil ve bahçeli evi sadece çocuklarım için istiyorum. Gönül rahatlığıyla parka gönderemiyorum” (K11, Kadın).

“Evde istediğimiz hiçbir şeyi yapamıyoruz. Apartman temizliklerinde ortak bir noktaya varamıyoruz. İlk fırsatta buradan taşınırım. Sesten kaynaklı çocukların parkta oynaması engelleniyor. Eski mahalleimde top oynayabilecek alan vardı. TOKİ’lerde bu imkân yok” (K12, Kadın).

“Birinci kattaki asansör parsını vermek istemezken en alt kattaki alt katın temizliğini üstlenmek istemiyor. Bir anlaşmazlık var sürekli” (K229, Erkek).

Şekil 4.3. Müstakil evlerinde yıkadıkları battaniyeleri kendi mülkünde asma imkânı varken şu an bu fırsat bulunmamaktadır.

4.3. Kentsel Dönüşüm Projesine İlişkin Bulgular

Projeden haberdar olduğunuz mu sorusuna karşılık %13,8 oranında evet, %6,2 oranında kısmen, %80,0 kadarı da hayır yanıtını vermiştir. Projeden haberi olan kesim, haber alma şekli olarak en çok komşu/akraba/arkadaş (%13,1) seçeneğini öne sürmüştür (Tablo 4.14). Belediye yoluyla haber alan 3, gazete ve televizyon yoluyla haber alan 9, internetten haber alan 1 kişi bulunmaktadır. Katılımcıların çoğu şehirde yaşanan hendek operasyonlarından kaynaklı olarak şehirden uzun bir süre uzak kalmıştır. Bu nedenle projeden haberdar

olmadıklarını, onların şehir dışında olduğu süreçte yıkımın gerçekleştiğini ve sadece konutlar yapılmaya başlayınca görüp şahit olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 4.14. Projeden Haberdar Olma Durumu

Projeden haberdar oldunuz mu?	Frekans	%
Evet	36	13,8
Kısmen	16	6,2
Hayır	208	80,0
Toplam	260	100,0
Projeden nasıl haberdar oldunuz?		
Belediye	3	1,2
Komşu/akraba/arkadaş	34	13,1
Gazete ve televizyon	9	3,5
İnternet	1	,4
Diğer	5	1,9
Haberi olmayanlar	208	80,0
Toplam	52	100,0

Katılımcılara yöneltilen projede halkın katılımı sağlandı mı sorusuna %95,0 oranında “hayır” yanıtı gelmiştir. Katılımın sağlandığını söyleyen grup %2,3, katılımın kısmen sağlandığını cevaplayan grup %1,9, bu konuda fikri olmayanlar ise %0,8 oranına sahiptir (Tablo 4.15). Sonuçlara göre örneklem grubun neredeyse tamamının projede etkin olmadığı aksine edilgen bir durumda olduğu dikkat çekmektedir. Örneklem grubun büyük bir kısmının projeden haberdar olmaması katılımcıların proje sürecinde pasif olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.15. Katılımcıların Projeye Katılımı

Projede halkın katılımı sağlandı mı?	Frekans	%
Evet	6	2,3
Kısmen	5	1,9
Hayır	247	95,0
Fikrim yok	2	0,8
Toplam	260	100,0

Projede yerel/geleneksel özellikler dikkate alınarak yapıldı mı sorusuna karşılık %82,3 oranında hayır, %14,6 oranında kısmen, %3,1 oranında ise evet yanıtı verilmiştir (Tablo 4.16).

Tablo 4.16. Yerel/Geleneksel Özelliklerin Dikkate Alınması

Proje yerel/geleneksel özellikler dikkate alınarak yapıldı mı?	Frekans	%
Evet	8	3,1
Kısmen	38	14,6
Hayır	214	82,3
Toplam	260	100,0

“Hayır” yanıtını veren katılımcılar apartman (çok katlı) kültürüne uzak olduklarını, alıştıkları yaşam biçimlerinin müstakil ve bahçeli konutlardan oluştuğunu ifade ettiler. Yıkılan konutlar, en fazla iki üç katlı, dam çatılı (bazılarında dam palasların olduğu dam çatılar), bahçeli, sofalı, geniş odalı, çoğu tandırlı, odun sobalı ve yüksek bahçe duvarlar ile çevrili yapılardı. Bu tür yapılarda yaşamayı benimsemiş katılımcılardan bazıları yeni düzene alışmadığı için, sahaya bağlılık duymamakta ve ilk fırsatta araştırma sahasından ayrılmayı düşünmektedir. Örneğin yaz aylarında damda yatmayı ve bahçesinde vakit geçirmeyi özlediğini ifade eden birkaç katılımcının görüşü şu şekildedir:

“İnsanlarımız bu şekilde anlaşıyor. Damlı evimi özledim, orada yatmayı özledim. Evimiz bahçeli ve çok güzeldi, üzüm bağları vardı. Maddi imkânlarımız olursa müstakil ev yapar buradan taşınırım” (K23, Kadın).

“Bahçemde bir sürü ağaç vardı. Kendim bakımını yapıyordum. Şimdi burada bana ait bir ağaç bile yok. Misafirlerimi bahçemde ağırlardım. O imkânım bile elimden alındı” (K49, Erkek).

“Kendi elimle, emeğimle yaptığım ev gitti. Arsamı verselerdi üzerine bir çadır atıp kalırdım. Evim büyüktü, 50 kişilik misafir gelse kalabilirdi. Bahçem vardı. Bahçemde hayvanlarım vardı. Komşularımızla bir olup bulgur bile yapardık. Artık hiçbir kalmadı, memnun değilim” (K252, Erkek).

Bölgede, halkın büyük çoğunluğu ekmeğini tandır aracılığıyla yapmaktadır. Kimi katılımcı maddi yetersizliği sebep olarak gösterse de kimi de bunun bir kültür haline geldiğini ve tandır ekmeğini bırakmanın güç olacağını öne sürmüştür. Tandırlar, sadece ekmek pişirmek amacıyla kullanılmamakta bazı yemek çeşitlerini pişirmek ve közlemek için de yerel halk tarafından tercih edilmektedir. Tandır kültürü, maddesel bir fonksiyonun yanı sıra yöre insanların manevi anlam yüklediği, kişiler arası etkileşimlerin ve deneyimlerin olduğu bir sembol özelliği kazanmıştır (Şekil 4.4). Ancak kentsel dönüşüm projesi kapsamında, bölgede bir kültür haline gelen tandır ihtiyacı karşılanmamıştır. TOKİ alanında mevcut olan tandırların ise bazı kişilerin ortaklaşa kararı ile Belediye izni doğrultusunda belirli alanlara kurduğu gözlenmiştir. Bazı katılımcılar bunun bir ihtiyaç olduğunu savunsa da bazıları tandırların

görüntü kirliliği ve hava kirliliği oluşturmalarının yanı sıra risk oluşturabileceğini ifade etmektedir:

“Toplumumuzda tandır alışkanlığı var ve bu alışkanlığı göz önüne bulundurup alana tandır yapmaları gerekirdi. Ama bunu yapmadıkları için isteyen istediği yerde tandır kuruyor ve bu bizi rahatsız ediyor” (K3, Kadın)

“Tandır için olan yakacaklar görüntü kirliliği yaratıyor. İnsanın gözüne güzel gelmeli ki gönlüne de hoş gelsin. Ama insanlarımız bu düzene alışmış bırakması zor” (K41, Kadın).

“Tandırlar kalsın, tehlikeli” (K47, Erkek).

“Birkaç komşumu anlaşıp tandır yaptık. Ama bazı binalardan şikâyet geldi. İş zabıtaya kadar gitti. Ancak hep ekmek almamız mümkün değil, zaten alsak karnımızı doyurmaz. Tandırda patlıcan közleyip işkembe yapabiliyoruz” (K246, Kadın).

Şekil 4.4. Ekmek yapımının yanı sıra kadınlar tandır başında sohbet etmektedir.

41 numaralı katılımcının ifadesindeki tandırların oluşturduğu görüntü kirliliği dikkat çekmektedir. Öyle ki tandırların plansız bir şekilde kurulmasının yanı sıra tandır için kullanılacak yakacaklar da ciddi boyutlarda görüntü kirliliği yaratmaktadır (Şekil 4.5). Ayrıca bu yakacakların çoğunlukla bina diplerinde ya da bahçelerde tutulması, oluşması muhtemel yangınlar için tehdit oluşturmaktadır (Şekil 4.6).

Şekil 4.5. Tandır için ayrılan yakacak malzemeleri görüntü kirliliği oluşturmaktadır.

Şekil 4.6. Tandır için ayrılan malzemeler, tutuşma riski taşımaktadır

Konutlar, mahremiyetin bir yansıması olan önemli mekânlardır. Schuster (1976) mahremiyet kavramını üç grupta ele almaktadır. Bunlar; bireyin günlük hayatında yaptığı tercihlerindeki özgürlüklerini korumak için olan “yaşam tarzı mahremiyeti”, içsel ve özerkliği ifade eden “kişilik mahremiyeti” ve birtakım aktiviteleri yapabilmek için istenen “etkinlik mahremiyetidir” (Akt: Faiz Büyükçam ve Zorlu, 2018). Kentsel dönüşüm, yerel halkın korumaya çalıştığı mahremiyeti etkilemiştir. Sadece kendi mahremiyetini gözetmekle yükümlü insanların değişen düzen ile beraber çevresindeki bireylerin de mahremiyetine dikkat etmeleri gerekecektir. Yüksek korunaklı duvarlar ardında günlük işlerini rahatlıkla yapabilen, bahçesinde ya da kendi özel mülkünde özgürce davranabilen kişilerin, TOKİ konutlarında bu mahremiyeti sağlayamadığı aşağıdaki katılımcı görüşlerinden karşımıza çıkmaktadır:

“Balkonda rahat edemiyorum. Mahremiyet alanı kaldırıldı. Yüksek duvarlı, korunaklı evler artık yok” (K1, Kadın).

“Birinci katta oturuyorum. İsterim ki bahçe ile birinci kattakiler ilgilensin, üst kattakiler tanımıyorum mahremiyeti açısından uygun görmüyorum rahat değilim” (K24, Kadın).

“Komşularımız ile iyiyiz. Ancak sürekli tedirginiz. Çünkü önceden herkes kendi evinden, bahçesinden sorumluydu. Kimse kimseye karışmıyordu. Şimdi apartmanda her şeyimiz ortak. Habersiz bir şey yapılmıyor. Yapmaya çalışsak gönül koyan olur ve komşuluk ilişkimiz bozulur” (K201, Kadın)..

Projenin beklentilerini karşıladığını ifade edenlerin oranı %13,5, “kısmen” karşıladı diyenlerin oranı %25,4, “hayır” karşılamadı diyenlerin oranı ise %61,2’dir (Tablo 4.17). Proje alanında altyapı, çevre düzenleme, yeşil alan, hizmet alanları eksikliklerinden kaynaklı beklentilerin karşılanmadığını ifade eden katılımcılar konutları teslim aldıklarında bile mevcut olan birçok eksikliği ve tamiratı kendi taraflarınca karşıladıklarını belirtmiştir (Şekil 4.7-4.8-4.9).

Tablo 4.17. Katılımcıların Beklentileri

Proje beklentilerinizi karşıladı mı?	Frekans	%
Evet	35	13,5
Kısmen	66	25,4
Hayır	159	61,2
Toplam	260	100,0

Şekil 4.7. Dayanaksız ve işlev görmeyen banyo tekneleri, ekili alanları çevrelemek için kullanılmıştır.

Şekil 4.8. Üst katta yer alan konutun su sızdıran tavanının tadilatı

Şekil 4.9. Suntadan yapılan mutfak dolapları ve tezgâhın değişim ve tadilatı

Katılımcılar arasında, evler yıkıldıktan sonra eski konutların yerine tekrar müstakil konutların yapılacağını bekleyenler de vardır. Katılımcıların, konutlarda birçok problem ile karşılaşması onların projeye olan beklentilerinin düşük çıkmasına sebebiyet vermiştir. Genelde kendi konutunu, istediği malzemeler ile ve istediği biçimde yapan katılımcıların projedeki konutları yetersiz gördüğü gözlemlenmiştir.

“Kullanılan malzemeler kalitesiz ve güvenlik önlemlerinden çok uzaktı. Tadilatları bitmiyor, balkonlar sonradan eklenerek yapıldı” (K3, Kadın).

“Topoğrafya yeteri kadar göz önüne alınmamış. Her yerde aynı binalar kopyalanmış halde. Boş kalan noktalara binalar sıkıştırdıkları için binalarda yönlendirmeler farklı” (K7, Kadın).

“Üç dört köyü birbirine katmış gibiler, memnun değilim” (K47 ve K49, Erkek).

“Evin ve binanın masrafı çok oluyor. Her yer bozuluyor, tamirat gerekiyor. Verdikleri bakkal boyanmamış sadece sıvalı bırakmışlar” (K57, Kadın).

“Malzeme çalıntısı var. Camlar kırılıyor, asansör ipleri çalınıyor. Yeterli ilaçlama yok. Binada yatacak var ama asansör yok. Yetkililer ile konuşulmasına rağmen ilgilenmiyorlar. Bodrumlarda çok kötü koku olduğu için kullanılamıyor. Yaşama hakkı istiyorum” (K27, Erkek).

“Evde, bodrumlarda kanalizasyondan kaynaklı su baskını oluyor. Bu yüzden fareler ve böcekler binayı basıyor” (K128, Erkek).

“2. Etapta odalar küçük aile yapısına ters, kalabalık aileler var burada. İstediğim gibi evi döşeyemiyorum. Bu nedenle beklentilerimi karşılamadı” (K173, Erkek).

“Parklarda kullanılan malzemeler dayanıksız ve sağlam değil, kırılrsa da çocuklar suçlanıyor” (K194, Erkek).(Şekil 4.10)

“Çevre ve altyapı sorunları için sorumluluğu üstlenen taraf yok. Belediye, bu sorumluluk TOKİ’lere ait diyor. Yönetim olmadığı için her yer bakımsız, herkes bildiğini yapıyor, yıkık dökük yer çok” (K229, Erkek).

TOKİ konutlarının en büyük şikâyetlerinden biri de teslim alındıktan sonra birçok eksiklik ve hasar olduğu yönündedir. Yüklenici firma konutları yapım aşamasında malzemeden kaçındığı zaman kalitesiz ve kısa ömürlü konutlar ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar, ortaya çıkan sorunların giderilmesi konusunda da sorunlar yaşamaktadırlar. Çünkü TOKİ site yönetimi bulunmayan bölgede sorunları giderebilecek sorumlu kimsede olmamaktadır. Çoğunluğu düşük gelirli olan bölge sakinleri, site yönetimi için yeterli maddi imkânlarının olmadığını belirtmiştir. Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Şube Müdürü ile yapılan görüşmede bölgede site yönetimine ilişkin süreç şu şekilde işlemiştir:

“Mart 2019’da bakanlık yazı gönderdi. Böylece kentsel dönüşüm alanı için yönetim ve Denetim Kurulu oluşturduk. Haziran ayına kadar 4. ve 7. etapta yönetim oluşturuldu. Ancak vatandaş site yönetimi hakkında bilgisiz olduğu için yanaşmadı. Aslında vatandaşa da hak veriyorum. Vatandaş müstakil evde, kenar mahallede oturan ve hayvancılıkla geçinen bir kesim olduğu için aidat ödemek onlar için çok güç. Vatandaş tarafından yapılan şikâyetlerden dolayı Bakanlık talimatı ile site yönetimi beklemeye

alındı. Daha sonra 2020 Ekim ayında TOKİ Emlak yönetiminden her binaya yönetici belirlendi. 40'a yakın Blok'un yöneticisi daha belirlenmedi ama diğerlerinin belirlendi. Bu yöneticilerin yaklaşık 265-270'ini TOKİ emlak yönetimi belirledi. Daha sonra karar defterlerini bize bıraktı. Böylece birkaç kişinin üyeliği ile belirlenen yöneticilere biz karar veriyoruz. 320 bloktan 94 tane kapıcı dairesi var. Ortalama 3-4 bloğa bir kapıcı dairesi düşüyor. Ama vatandaş bu durumu kabul etmedi. 100'e yakın İş sahibi olmayan kişilere kapıcı olma fırsatı sunuldu. Bunun yanı sıra inşaat teknikeri elektrik mühendisi muhasebeci gibi alanlardan her etap için 5-6 personel alımı olacaktı. Bu personelleri maaş ve bir daire verilecekti. Bu durum halk için iş istihdamı sağlayacaktı. Ancak yönetim, site yönetimini kabul etmeyen vatandaşlara devredildikten bir süre sonra vatandaş site yönetimini istediğini beyan ediyor”.

Şekil 4.10. Zemin kaplaması sökülün ve kullanılamaz halen gelen bakımsız bir park

Beklentileri kısmen ya da tamamen karşılanan katılımcıların ifadelerine göre, yeni konutların eski konut planına nazaran daha düzenli, uyumlu ve tek tip olması, beklentileri karşılamakta yeterli olmuştur.

Proje kapsamında konutların nerede verildiği sorusuna %80,0 oranında katılımcı eski mahallede, %10,0 oranında katılımcı yeni mahallede yanıtını vermiştir (Tablo 4.18). Projeden önce burada oturmayanların oranı ise %10,0'dır. Kentsel dönüşümden önce de şimdi de kiracı olan katılımcılar eski komşularına ve eski mahallelerine olan bağlılıklarından dolayı yeniden eski mahallerinde oturmayı tercih ettiklerini ifade etmiştir.

Tablo 4.18. Konut Yeri

Proje kapsamında (TOKİ) konut verildi?	Frekans	%
Eski mahalleimde	208	80,0
Yeni mahalleimde	26	10,0
Projeden önce burada oturmuyordum	26	10,0
Toplam	260	100,0

Tanınan ve yakın çevrede yaşayan yakın arkadaş ve komşu sayısı ne kadar fazla ise, mahalleye/yere olan bağlılık da o kadar yüksek çıkar (Mesch ve Manor, 1998). Bu nedenle katılımcılara eski komşularından birilerinin çevrelerinde kalıp kalmadığını öğrenmek için “Projeden sonra komşularınız değişti mi” sorusu yöneltilmiştir. Kentsel dönüşüm sonucunda katılımcıların %24,2’si komşularının değiştiğini, %55,4’ü komşularının kısmen değiştiğini, %10,4’ü komşularının değişmediğini söylemiştir (Tablo 4.19).

Tablo 4.19. Komşuların Değişme Durumu

Projeden sonra komşularınız değişti mi?	Frekans	%
Evet	63	24,2
Kısmen	144	55,4
Hayır	27	10,4
Projeden önce burada oturmuyordum	26	10,0
Toplam	260	100,0

Hak sahipleri, konutlara yerleştirildiğinde komşular aynı yerde tutulmaya çalışılsa da her zaman mümkün olmamaktadır. Nitekim eski mahallesinde oturmaya devam eden katılımcılar bile komşularının değiştiğini belirtmiştir. Ayrıca komşularım değişti diyen katılımcılardan bazıları, binada oturan sakinleri dikkate alarak cevap verdiklerini belirtmiştir. Eski komşuları ile aynı mahallede otursalar bile oturdukları binaların birbirine mesafeli olması sebebiyle onları komşu olarak düşünmediklerini dile getirmiştir. Proje neticesinde konutları yeni bir mahallede verilen katılımcıların komşuları da doğal olarak değişmiştir. Kentsel dönüşüm uygulamaları sonucunda önceden aynı mahallede oturan kişilerin/komşuların hiç değişmemesi pek mümkün olmamaktadır. Örneklem grubun komşularının kısmen değişme oranının en yüksek olması bu durumu desteklemektedir.

“Eski mahalle kültürümüzde herkes birbirini tanırdı. Daha sık karşılaştık. Bu kalmadı ve insanların buna alışması zor. TOKİ’lerde çok boş daire kaldı. Böylece yabancı kiracı ve ev sahipleri d buraya girdi. Tanımadığımız yeni insanlar geldi” (K229, Erkek)

“Komşularımız dağıldı. Birbirimiz zor görebiliyoruz. Nusaybin’de zaten iş imkânı yok. Fırsat bulsam hemen giderim” (K237, Erkek).

Yukarıda verilen katılımcı görüşleri dikkate alındığında, komşuluk ilişkilerinin değişmesi ile beraber bireyin yere ait duygularının da değiştiği görülür. 237 numaralı katılımcıyı yere bağlı tutan en önemli faktörün komşuları olduğunu, komşularının değişmesi sonucunda ilk fırsatta şehri bile terk edeceğini ifade etmesinden çıkarabiliriz.

4.4. Kentsel Dönüşüm Sürecinde Yaşanan Maddi ve Manevi Sorunlar

2016 yılının mart ayını takiben şehirde yaşanan hendek operasyonları sonrasında özellikle 6 mahalle büyük hasar almıştır. Bu mahallelerde yaşayan sakinler, maddi ve manevi anlamda bir çöküş yaşamıştır. Çünkü can güvenliği için evini, şehrini bir süre terk eden insanlar, geri döndüklerinde artık gidebilecekleri evleri yoktu (Şekil 4.11). Sonuç olarak maddi ve manevi kayıp yaşayan insanlardan bazıları ile görüşülerek, yaşadıkları maddi ve manevi sorunları birinci ağızdan ulaşılmıştır (Tablo 4.20).

Şekil 4.11. Şehrine dönen insanlar, yıkık ve hasar almış mahallelerin manzarası ile karşılaşmıştır (Abdulkadirpaşa Mahallesi)

Tablo 4.20. Katılımcıların Yaşadığı Maddi ve Manevi Sorunlar

Maddi Sorunlar	Manevi Sorunlar
• Ev, İş yeri ve Eşya Kaybı • İşsiz Kalma • Geçici Yer Bulma (Kira, Eşya vb.) • TOKİ Konut Sorunu (konut niteliği ve bedeli)	• Yerinden ve çevresinden edilme • Ailelerin Dağılması • Anıların Kaybolması • Özel Eşya Kaybı • Eğitim ve Sağlık Problemleri

Katılımcılar için en büyük maddi kayıp, evleri, iş yerleri ve evde bulunan tüm eşyaları olmuştur. Operasyonlar boyunca birçok iş yeri hasar görmüş ve bölge finansal olarak büyük bir çöküş yaşamıştır. Ancak yaşanan ekonomik kayıplar daha çok hendek operasyonları ile bağlantılı olmaktadır. Bu sebeple bu bölümde sadece çalışmanın odak noktası olan kentsel dönüşüm sürecinden kaynaklı kayıplar incelenecektir. Kentsel dönüşüm projesi gerçekleştirilmeden önce ev sahipleri veya kiracıların binayı tahliye etmesi için belirli bir süre tanınmaktadır. Ancak Nusaybin’de yaşanan kentsel dönüşüm projesinde ev sahipleri ve kiracılar için bu süreç farklı olmuştur. Şehirde yaşanan çatışmalar esnasında evlerle birlikte eşya kaybı da yaşanmıştır. Evleri az hasar alan ve eşyaları zarar görmeyen kişilerde güvenlik kaygılarından dolayı eşyalarını alamamıştır. Böylece insanlar, evlerine tekrar dönme ümidiyle evlerinden uzaklaştığı için evden hiçbir eşyasını çıkarmamıştır. Bazı katılımcılar için tek maddi varlıkları, yıkılan evlerdi. Yıllarca biriktirdikleri maddi kaynaklarını sadece evine yatıran, ayrıca evlerini inşa etmek için borçlanan kişiler bu durumdan en çok zarar gören kimseler olmuştur.

“Bütün ömrüm boyunca topladığın emek heba oldu. Günlük çalıştığımı eve kattım. O konuma getirmek için yıllarımı verdim. Tüm gösterdiğim çaba bir anda yok oldu” (K49, Erkek).

“Eski evimizde sadece 3 ay kalabildik. Evi yeni almıştık. Ev yıkılmasına rağmen kaç yıldır borçlarını ödüyorum ve hala bitmedi” (K3, Kadın).

Nusaybin’de uzun süren sokağa çıkma yasağı ve sonrasında halkın şehirden uzaklaşmak zorunda kaldığı süre boyunca birçok kişi işsiz kalma problemi ile karşılaşmıştır. Kendi işletmesi bulunan katılımcılar hem işletme ve mal kaybına uğramış hem de işsiz kalmıştır. Sabit bir işte çalışmayan ve Nusaybin dışına çıkmış olan katılımcıların da TOKİ konutları tamamlanana kadar iş bulmakta zorlandığı görülmüştür. Geçim kaynağı olarak hayvancılık ile uğraşan bazı katılımcıların görüşleri:

“Hayvanlarımı yarı fiyatına satmak zorunda kaldım. Ölen kümes hayvanlarım da oldu. Yıkılan evimin acısını hala yaşıyorum” (K130, Kadın).

“Hayvanlarım gitti, bütün gelirim onlardı. Apartmandaki masrafı şu an ki gelirim karşılamıyor” (K141, Erkek).

Kentsel dönüşüm projesine dâhil olan konutlar tamamlanana kadar halkın büyük bir kısmı ya kirada ya da tanıdıklarının yanında kalmıştır. Kiralık konut bulamayan katılımcılardan bazıları taziye evi, bodrum, düğün salonları gibi barınma özelliği taşımayan alanlarda yaşamak zorunda kalmıştır. Bazı katılımcılar ise maddi yetersizlikten dolayı küçük bir konutta, birkaç aileden oluşan akraba grupları ile kaldıklarını ifade etmiştir. Konut bedeli konusunda yetkili kişiler ve hak sahipleri arasında uzlaşmaya varılmadığı için, bazı katılımcılar kira desteğinden yararlanamamıştır. Bu süreçte katılımcılar, ev ve eşya ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk çektiğini, kiraların iki üç katına çıktığını, ev sahiplerinin baskıcı tutum sergilediğini örnekteki görüşler gibi ifade etmiştir.

“O dönem içerisinde birçok insana kira ve eşya yardımı için para ödendi ama biz imza atmadığımız için, bizlere herhangi bir şans verilmediği için imza atmak zorunda kaldık” (K3, Kadın).

“İstanbul'a gitmek zorunda kaldık. Kirada kaldık. Nusaybin'e geri geldiğimizde dükkânlar kapalıydı. Aç açıkta kaldık, eşya kaybı oldu hala bile eşyaları toparlayamadık” (K22, Kadın).

“Göç etmek zorunda kaldık. Ev bulmakta zorluk yaşadık, kirada kaldık. Hiçbir eşya yoktu ilk günlerde eve karton serdik” (K35, Kadın).

“Kiracı olarak girdiğimiz ev için çok para istendi. Ev sahipleri bizden faydalandı. Kalacak yerimiz olmadığı için bir süre çocuklarımızın eğitimi aksamasın diye çocukları kaynanamın yanına bıraktım. Maddi olarak sadece kaynanamlara bağıydım, eşim yanımda yoktu” (K45, Kadın).

“Kirada kaldığımız yerde ev sahibinden çok şikâyet geliyordu. Ay başı gelmeden kirayı istiyorlardı. Maaşlı olan tek ben olduğum için karım temizliğe gitmek zorunda kaldı” (K69, Erkek).

Kentsel dönüşüm sürecinde karşılaşılan diğer maddi sorun ise mülkiyet haklarının tam olarak karşılanmadığı ve birçok kişinin TOKİ konutlarına borçlandığı, katılımcıların görüşlerinden çıkarılmıştır.

Evlerin yıkılması ile insanlar sadece maddi kayıplar yaşamadı. Ayrıca insanların bir yere bağlılığını güçlü kılan, önemli olgulardan biri olan manevi değerın hasar görmesi söz konusudur. Alışılmış düzenlerini, sosyal ilişkilerini bırakarak yabancı oldukları bir çevreye mecbur kaldıkları için birçok manevi sorun ile karşı karşıya kalmışlardır. Böylece yer değiştirmenin tesiriyle yer duygusunda değişiklikler olduğu tespit edilmiştir. Şehre, mahallesine ve insanlarına bağlılığı yoğun olan katılımcılar için başka bir şehirde farklı ortamlara maruz kalmak, en büyük mağduriyetleri olmuştur. Katılımcıların gittikleri yere

yabancılık duyduğu, ait hissetmediği, duygu ve düşüncelerinde değişme olduğu gözlemlenmiştir.

“Evsiz, yurtsuz kaldık, göç etmek zorunda kaldık. Doğu figürü insanı yoruyor. Antalya göç etmek zorunda kaldık. İlk başta nerelisin? diye soruldu. Mardinli olduğumuzu söyleyince ev sahipleri ev vermekten sakınıyordu” (K2, Kadın).

“O kadar çok şey yaşadık ki olduğumuzdan daha olgun göründük” (K17, Kadın)

Kendi eşyalarımızın bir kısmını hırsız gibi çıkartmak, çok dokunmuştu. Başka yere gidip yabancı hissetmek durumunda kaldık. Eşyalar farklı her şey farklıydı” (K46, Kadın).

“Sadece mahallemiz değişti ama gittiğimiz yer bana çok yabancı geldi. Evimiz teslim edilene kadar çok mağdur olduk. Hep kendi mahallemi özledim” (K140, Kadın).

“Psikolojim bozuldu. Hayata çok geniş ve olumlu bakardım. Manevi anlamda çok şey kaybettim. Eskisi gibi değilim. Tüm aile ve arkadaşlarım bir yerdeydik. İkinci ailem yerine koyduğum arkadaşlarım ile dağıldık” (K229, Erkek).

“Kendi ülkemizde mülteci gibiydik” (K237, Erkek).

Katılımcıların süreç boyunca farklı yerlere göç etmesi durumunda, iç içe olan aile yapıları da etkilenmiştir. Aynı arsayı paylaşan ya da aynı mahallede bulunan ailelerin, proje sürecinde ve sonrasında bir arada tutunmalarının güçleştiği gözlemlenmiştir. Akrabaları ile sıkı ilişkiler içinde bulunan katılımcıların, akrabalarının dağılması neticesinde duygusal olarak etkilendiği örnek görüş ile desteklenmiştir.

“Önceden tüm ailemle mahallemiz birdi. Projeden sonra hepsi farklı illere, ilçelere dağıldı. Şimdi burada tek başıma kaldım. Gözüm hep eski yazıyor. TOKİ’ler de yabancı gibiyim. Yıkılmayan mahalleleri gidince içim ferahlıyor. Sadece eski hayatımı, yaşantımı hatırlattığı için” (K44, Kadın).

Mekâna anlam katan insanlar, anıları ve duyguları çağrıştırdığı için mekâna bağlılık duyar. İnsanların doğup büyüdüğü çevreye karşı olan anılarının ve hayallerinin kentsel dönüşüm ile beraber yok olduğu, katılımcıların görüşlerinden ulaşılmıştır. Evler yıkıldığında eşyaların içeride bulunması, birçok kişinin manevi değer yüklediği ve anılarını temsil ettiği eşyaları kaybetmesine sebep olmuştur. Bu eşyalar arasında “yeni evlenmiş olan çiftlerin çeyizi ve düğün kasetleri, aile fotoğrafları, hayatını kaybeden aile üyelerinin eşyaları, çocukların beşiği ve oyuncakları” yer almaktadır.

“Eski evimde çok hayal kurdum. Tüm hayallerimi gerçekleştirirken ev yıkıldı. Şu an “eski evimin bulunduğu yerden geçince bile oraya hasretle bakıyorum. Ev yıkıldıktan sonra yıkık alandan çocuklarımın oyuncakları görüp çıkardım ve sakladım (K43, Kadın).

“Çocukluğum yıkıldı, anılarım parçalandı” (K151, Kadın).

Hendek operasyonları ardından kentsel dönüşüm sürecinin başlaması ile uzayan süreç eğitimin aksamasına sebep olmuştur. Öğrenim gören öğrencilerin bir kısmı eğitime ara vermek durumunda kalırken, özellikle sınav dönemlerinde bulunan öğrencilerin (8. ve 12. Sınıflar) başka okullara nakli gerçekleştirilmiştir. Kentsel dönüşüm alanında konutu bulunan öğrencilerden bazıları, geçici kaldıkları yerde eğitimlerine devam etmiştir. Ancak katılımcıların alınan görüşlerinden, eğitimin aksadığı ve gerilediği çıkarılmaktadır.

“40 yıllık geçmişim gitti. Düzenimiz bozuldu. Çocuklarımın eğitimi aksadı. Maddi imkânsızlıklardan dolayı çocuklarımı üniversiteye gönderemedim” (K200, Erkek).

Sağlık problemleri, söz konusu süreçte karşılaşılan diğer sorun olmaktadır. Evlerinin yıkımı ile beraber maddi ve manevi kayıp yaşayan katılımcılar, stres ve üzüntünün beraberinde getirdiği sağlık problemleri ile karşılaştığını ifade etmiştir. Kronik rahatsızlığı bulunan hastaların, uygun sağlık ortamına erişimi güçleşmiştir.

“Maddi kayıp çok oldu. Kızım hastaydı. Diyaliz cihazı için şehir şehir gezmek zorunda kaldık. Eşim kızımı Ankara'ya götürdü. Ben ve çocuklarım tek kaldık” (K162, Kadın).

4.5. Kentsel Dönüşüm Alanında Yer Duygusuna İlişkin Bulgular

4.5.1. Yer Kimliği ile İlgili Bulgular

Katılımcıların %41,2'si kendini bulunduğu yere ait hissederken %11,2'si bazen hissetmekte %43,8'i kendini ait hissetmemektedir. Bulunduğu yere mecburi bir aitlik hissedendenlerin oranı ise %3,8'dir (Tablo 4.21). Eski anılarına, yaşanmışlıklarına, büyüdüğü çevreye, sevdiklerine ve sahip olduklarına dair alanda bir şey bulamadıklarını belirten kesim çoğunlukla kendini buraya ait hissetmemektedir. Hak sahiplerinin eline konut tapuları verilmediği için hak sahipleri, konutları kendine ait görmemektedir. İnsan kendisine ait olmadığını hissettiği bir yerde kendisini de oraya ait görmeyebilir. Bu nedenle aitlik duygusu katılımcıların neredeyse yarısında gelişmeyen bir duygu olarak karşımıza çıkmaktadır. Aksine yıllardır Nusaybin'de yaşayan, doğduğu ya da büyüdüğü yerde kalıcı sosyal ilişkiler kuran diğer katılımcılar, dönüşen mekâna rağmen kendini ait hissetmektedir. Aitlik duygusuna ilişkin bazı katılımcı görüşleri:

“Evden bahsederken Nusaybin'deki ev yani eski evi kastediyorum. Kendimi buraya ait hissetmiyorum. Özlem duygusu burada kaybolmuş” (K2, Kadın).

“Evin tapuları elimizde olmadığı için evi kendime ait hissetmiyorum. Her an elimden alınabilecek gibi, düzenimi oturtamıyorum” (K11, Kadın).

“40 yılı aşkındır Nusaybin'deyiz buraya alıştık. Şehrimi ve insanlarımı seviyorum. Ama TOKİ' lere ait hissetmiyorum” (K194, Erkek).

“Ankara’da 15 yıl kaldım. Nusaybinliyim, kendimi buraya ait hissettiğim için, insanlarımız olduğu için döndüm buraya. Eşimin işinden de kaynaklı döndüm. Kızım burada daha çok arkadaşlık kurabildi. Ankara’da insanlar birbirine uzaktı, samimiyet yoktu. Çocuklarımı çok serbest bırakamıyordum” (K248, Kadın).

Tablo 4.21. Katılımcıların Yer Kimliği

YER KİMLİĞİ	Evet		Bazen		Hayır		Mecburum	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Kendimi buraya ait hissediyorum.	107	41,2	29	11,2	114	43,8	10	3,8
Burada kendim olabileceğimi gerçekten hissediyorum.	106	40,8	33	12,7	121	46,5	-	-
Burası nasıl bir insan/kişi olduğumu yansıtıyor.	102	39,2	43	16,5	115	44,2	-	-

Burada kendim olabileceğimi hissediyorum sorusuna karşılık %40,8 oranında evet, %12,7 oranında bazen, %46,5 oranında hayır yanıtı gelmiştir. Katılımcıların çoğunlukla kendileri gibi olamadıkları göze çarpmaktadır. Bu grupta yer alan katılımcılar, bulundukları ortamın kendileri gibi olma fırsatını ve rahatlığını sağlamadığını, kendisi olmakta özgür olamayıp çevre tarafından kısıtlanabileceklerini belirtmiştir.

Burası nasıl bir insan/kişi olduğumu yansıtıyor sorusuna evet diyen katılımcılar %39,2, bazen diyen katılımcılar %16,5, hayır diyen katılımcılar %44,2 oranındadır. Katılımcıların eski yaşam alanına dair alışkanlıkları ve bağlılıkları yüksek olduğu için şuan bulundukları yerin onları yansıtmadığını düşünmektedirler.

“Kaynanam hayvan bakmayı seviyor ama yapamıyor. İnsanlarımız ve komşularımız ile bir problem yok ancak burası bizi ifade etmiyor” (K209, Kadın).

Yer kimliğini temsil eden sorularda katılımcıların çoğunlukla olumsuz yanıtlar verdikleri dikkate alınacak olursa örneklem grubun yer kimliği zayıftır. Kentsel dönüşüm alanında kendini buraya ait hisseden, kendisi gibi olan ve kişiliğini yansıttığını düşünen katılımcılarda azımsanmayacak bir orana sahiptir. Katılımcıların çoğunluğu, Nusaybin’de doğup büyüyen katılımcılardan oluşmaktadır. Yer kimliğini yansıtan sorulara olumlu yanıt veren katılımcılar, şehrine, insanlarına, kültürlerine olan bağlılıklarından kaynaklı Nusaybin’de neresi olursa olsun oraya bir aitlik hissedeceklerini, kendileri gibi olabileceklerini ve onların kişiliğini yansıtacağını dile getirmiştir. Sonuç olarak bazı katılımcılar, komşuları ve memleketi için kendilerini TOKİ konutlarına ait hissedebilirken bazıları ise dönüşen mekâna ait hissetmemektedir.

Yer kimliğinin, aidiyet ve kendileme sürecini ifade ettiği daha önce belirtilmiştir. Güleç Solak (2017), bir yeri sahiplenme ve orada egemenlik kurma ile alanın kişiselleştirilmesi sonucunda kendilemenin gerçekleştiğini belirtmiştir. Alana ait hissetmenin yollarından biri de kendine ait alanlar kılmaktadır. Kentsel dönüşüm alanında sahiplenilen ve kişiselleştirilen alanlar dikkat çekmektedir (Şekil 4.12-4.13-4.14-4.15). İnsanların yeni mekânsal düzende kendini ait görme çabasını sokakta, bina bahçesi sınırlarında ya da kendi konutunda yapmış olduğu düzenlemelerde ve sınırlamalarda görmek mümkündür. Çoğunlukla dikkat çeken durum, bina ya da konut sakinlerinin toplu kullanım alanlarından bireysel kullanım alanlarına doğru düzenlemeler yapmasıdır.

Şekil 4.12. Kişiselleştirilmiş bir alanda derme çatma bir tezgâh

Şekil 4.13. Bahçede kişiselleştirilen bir oturma alanı

Şekil 4.14. Zemin katta oturanların balkona kapı yaparak bahçeyi kişiselleştirdiği bir görüntü

Şekil 4.15. Bina sakinleri tarafından diğer bina sakinlerine karşı kullanımı sınırlandırılan çardak

4.5.2. Yer Bağlılığı ile İlgili Bulgular

Yer bağlılığını ilişkin katılımcıların görüşleri alındığında %49,2'si bölgede yaşamaktan mutlu olurken %26,5'i mutlu olmadığı görüşündedir (Tablo 4.22). Bölgede, bazen mutlu olduğunu belirtenler %17,7 oranında iken %6,5 oranında katılımcı burada yaşamaktan mutlu olmasını bir mecburiyet olarak görmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu bölgede yaşamaktan mutluluk duymaktadır.

Kendi burada güvende ve huzurlu hissedenlerin oranı %46,2, bazen güvende ve huzurlu hissedenlerin oranı %20,0, hiç güvende ve huzurlu hissetmeyenlerin oranı ise %33,8'dir. Çoğunluğun görüşü dikkate alındığında örneklem grup kendini güvende ve huzurlu hissetmektedir. Kendini güvende hissetmeyen katılımcılardan bazıları ise görüşlerini aşağıdaki şekilde belirtmiştir.

“Balkon korkulukları sallanıyor diye dilekçe verdik. Gelip baktılar ancak hala “sallanıyor” (K5, Erkek).

“Eskiden mahallemiz güvenliydi. Komşular tanıdıktı. Ama şimdi akşamları bağımlılık yapan madde kullananlar var, bilinçdışı davranan birçok genç ortalıkta geziniyor. Karımı ve kızımı tek başına gönül rahatlığıyla parka bile gönderemiyorum” (K237, Erkek).

“Binaya güvenemiyorum. Mesela deprem oldu, müstakil evlerde hissedilmedi ama TOKİ'lerde daha çok hissedildi” (K242, Kadın).

“Sınır şehri olduğu için güven yok. Her an her şey olabilir. Bir de okullar şehrin dışında yapılabilirdi. Okullara giren çıkan belli değil. Bağımlılık yapan madde satanı bile duydum” (K244, Erkek).

Tablo 4.22. Katılımcıların Yer Bağlılığı

YER BAĞLILILIĞI	Evet		Bazen		Hayır		Mecburum	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Burada yaşamaktan mutluyum.	128	49,2	46	17,7	69	26,5	17	6,5
Kendimi burada güvende ve huzurlu hissediyorum.	120	46,2	52	20,0	88	33,8	-	-
Bu şartlarda uzun süre yaşamak istiyorum.	88	33,8	15	5,8	157	60,4	-	-
Şartlar iyileştirilirse burada uzun süre yaşamak istiyorum.	147	56,5	23	8,8	90	34,6	-	-
Buradan uzun süre ayrı kalınca özlüyorum.	140	53,8	22	8,5	98	37,7	-	-
Komşuluk ilişkileri iyi ve genel olarak herkes birbirini tanır.	192	73,8	52	20,0	16	6,2	-	-

260 katılımcı arasından %60,4 oranında katılımcının, bölgedeki mevcut şartlarda yaşamak istemediği tespit edilmiştir. Katılımcılardan sadece %33,8 oranında kişi mevcut şartlarda yaşamak istediğini belirtirken bölgede yaşamak istediği konusunda emin olamayan katılımcıların oranı %5,8'dir.

Bölgedeki mevcut şartların iyileştirilmesi durumunda bölgede uzun süre yaşamak isteyenler %56,5, bazen uzun süre yaşamak istemeyi düşündüklerini belirtenler %8,8, şartların iyileştirilmesi durumunda bile yaşamak istemeyenler %34,6 oranındadır. Bu durumda şartların iyileştirilmesi sonucunda bile kalmak istemeyen katılımcılar, fırsat yakaladıkları bir anda araştırma sahasından ayrılacak ilk kişiler olacaktır. Katılımcıların en çok hemfikir olduğu ifade, bölgenin iyileştirilmesi sonucunda uzun süre yaşayabileceklerini belirten ifadedir.

“Burada güven ortamı oluşturulursa uzun süre yaşamak istiyorum” (K2, Kadın).

“Burada yaşamak isterim ama daha güvenli bir ortam oluşturulursa mümkün olur. Şimdi mecburiyetten kalıyoruz” (K3, Kadın).

“Ev sağlam olsaydı ve ihtiyaçlarımız giderilseydi belki burayı sevip alışabilirdik” (K153, Kadın).

“Yaşım geçti. Bu saatten sonra burası güzel olsa ne olmasa ne yaşayıp gidiyoruz. Pek istediğim bir şey yok” (K230, Kadın, 61 ve üstü yaş).

Buradan uzun süre ayrı kalınca özlüyorum sorusuna yanıt olarak katılımcıların %53,8'i evet, %8,5'i bazen, %37,7'i hayır yanıtını vermiştir. Sonuçlar, örneklem grubun çoğunlukla bulunduğu yerden ayrı kalınca özlediğini göstermektedir. Katılımcılar çoğunlukla ailesini, şehrini ve insanlarını özlediğini söylemiştir.

“Özlememin sebebi insanlarımızı, onlarla sohbet etmeyi, dilimizi özlüyorum. Başka yerde evinde ölsen kimsenin ruhu duymuyor. Buradaki adetler başka yerde yok. Sohbet edecek ortam yok” (K6, Kadın).

Bireylerin komşuları, arkadaşları ve mahallelerinde yaşayan akrabaları ile olan sosyal bağları, yer bağlılığının anlaşılması için büyük öneme sahiptir. Yere ait duyguların gelişimi, insanlar ile ilişkileri içeren yerin anlamı ve deneyimi ile ilişkilendirilebilir. Sonuçta yerler, kişiler arası ilişkilerin meydana geldiği ve insanların bu ilişkilere bağlı olduğu bağlamdır (Mesch ve Manor, 1998). Bu bağlamda katılımcılara sorulan “komşuluk ilişkileri iyi ve herkesin birbirini tanır” ifadesine evet diyen katılımcılar %73,8, komşuluk ilişkilerini ne iyi ne de kötü olarak düşünen yani bazen iyi olabildiği düşüncesinde olanlar %20,0, komşuluk ilişkilerinin iyi olmadığını düşünen grup %6,2 oranındadır.

Mesch ve Manor'a göre (1998), ev sahiplerinin komşularını tanıma ve onlar ile etkileşimde bulunma ihtimali kiracılardan daha fazladır. Araştırma sahasında buna benzer

örnekler ile karşılaşmıştır. Mahalle sakinleri, mahalleye yeni gelen yabancı kişilere karşı daha kapalı olmaktadır. Aşağıda verilen örnekte hem kiracının komşuları ile etkileşimde bulunmada pasif davranması hem ev sahiplerinin yeni gelen kiracılara karşı mesafeli davranması bu durumu ortaya çıkarmıştır.

“Yaklaşık bir iki aydır Nusaybin'de kiracı olarak geldim, buralıyız. Ancak Savur'da kalıyorduk. Bu apartmana geldiğimden beri apartmandan kimse bana hoş geldin, sen kimsin, yeni kiracı mısın demedi. Savur’ da böyle değildi. Karşı komşum ile ayakkabılarımız birbirine karışacak kadar yakınız ama onun kocası vefat etti ben bir hafta sonra öğrendim. Yeni gelenlere karşı mesafeliler çoğunu tanımıyorum” (K241, Kadın).

4.5.3. Yer Bağımlılığı ile İlgili Bulgular

Kentsel dönüşüm alanının sosyal etkileşim için imkân sağladığı düşüncesinde olanlar %60,8, sosyal etkileşim imkânının bazen olduğu düşüncesindeki katılımcılar %14,6, sosyal etkileşim imkânının olmadığı görüşünde olanlar ise %24,6'lık bir oranı temsil etmektedir (Tablo 4.23).

Tablo 4.23. Katılımcıların Yer Bağımlılığı

YER BAĞIMLILIĞI	Evet		Bazen		Hayır	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Burası sosyal etkileşim için imkân sağlıyor.	158	60,8	38	14,6	64	24,6
Burası en sevdiğim aktiviteleri yapabilmek için bana fırsat sunuyor.	93	35,8	28	10,8	139	53,5
Burada eğitim, sağlık, ulaşım vb. gibi imkânlardan memnunum.	135	51,9	73	28,1	52	20,0
Buradan başka yaşamayı tercih ettiğim daha iyi yerler var.	208	80,0	8	3,1	44	16,9
Burada yaşamak dışında başka seçeneğim yok.	202	77,7	3	1,2	55	21,2

İnsanları bir yere bağlayan önemli olgulardan biri de kendini zihnen ve bedenlen yenileyebileceği aktivite alanlarının bulunmasıdır. Bireyin bu ihtiyacının karşılanmaması durumunda, bireyin yere karşı olan bağımlılığı zayıflayacaktır. Aktivite imkânının yeterliliğini tespit etmek için sorulan “burası en sevdiğim aktiviteleri yapabilmek için bana fırsat sunuyor” sorusuna evet diyen grubun %35,8, bazen yanıtını veren grubun %10,8, hayır yanıtını veren grubun %53,5 olduğu saptanmıştır. Katılımcılardan özellikle orta ve üst yaş grubun en çok yapmak istediği aktivite, kendi bahçesini ekip biçmek olarak karşımıza çıkmıştır. Daha önce müstakil ve bahçeli evlere sahip katılımcılar şu anki şartlarda şahsına ait ekim alanına sahip olamadığından onlar için alanda yeterli aktivite olmadığı fikrindedir. Ancak TOKİ konut bahçelerinin neredeyse tümünün ekili ve sınırlandırılmış olduğu dikkat çekmektedir. Bölge sakinleri için gerek hobi gerek ihtiyaç olsun bahçede ekim yapmak alışılmış bir durum olmalı ki dönüşümden sonra da bunu devam ettirmişlerdir. Bahçede

çoğunlukla sebze ve asma yetiştiren insanların kendisine ayırdığı ekim alanını tel örgüler, çitler, kumaş parçaları ve başka malzemeler ile çevrelediği görülmektedir (Şekil 4.16). Böylece “kendisine ait”, “evine ait” aktivite alanının sınırlarını oluşturan sakinler, yerin fiziksel ve işlevsel kalitesini kendi zevkleri doğrultusunda arttırmaya çalışarak yer bağımlılığını geliştirmek istemişlerdir.

Şekil 4.16. Bina sakinleri/sakini tarafından sınırları belirlenmiş alanda sebze ve asma yetiştirilmektedir.

Yeterli aktivite için fırsatların olmadığı dönüşüm alanına karşı görüşlerinden birkaçı şu şekildedir:

“Yaşlıyım ve hastayım. Apartmanda sadece pencereden bakmakla kalıyorum, yapabileceğim hiçbir şey yok. Temiz hava bile alamıyorum” (K6, Kadın)

“Apartman bahçesini istediğim gibi ekip biçemiyorum. Bu bizim eskiden en büyük aktivitelerimizden biriydi. Ne olursa olsun eski Nusaybin olmadığı için yaşamak istemiyorum” (K9, Kadın).

“Aktivite yok, sadece kapı önünde toplanabiliyoruz. O da bizim binanın önü geniş olduğu için” (K50, Kadın).

“Bahçede arabamı yıkamayı özledim. Bina buna imkân sağlamıyor” (K94, Erkek).

Eğitim, sağlık, ulaşım vb. gibi hizmet alanlarından memnun olan katılımcılar çoğunlukta olup %51,9'luk bir oran oluşturmaktadır. Bölgedeki hizmet alanlarından kısmen memnun olan kesim %28,1 civarındayken memnun olmayanların oranının %20,0 olduğu ortaya çıkmıştır. Eğitim ve ulaşım alanları yenilenmiş olsa da kentsel dönüşüm alanında herhangi bir sağlık ocağı ve PTT'nin bulunmaması, yaş ortalaması yüksek katılımcılar tarafından yetersiz görülmüştür.

Yer bağımlılığını ölçmek için yöneltilen “buradan başka yaşamayı tercih ettiğim daha iyi yerler var” sorusuna karşılık yanıtların %80,0'i evet, %3,1'i bazen, %16,9'u hayır şeklinde olmuştur. Katılımcılardan bazıları şehir dışındaki yerlere atıfta bulunurken çoğunluğu da şehir içinde müstakil ve kendisine ait bir evde yaşamak istediğini söylemiştir. Yer bağımlılığı ile ilişkili ifadeler arasında katılımcıların en çok hangi ifadede aynı fikirde olduklarına bakıldığında “buradan başka yaşamayı tercih ettiğim daha iyi yerler var” ifadesi öne çıkmaktadır.

Bulunduğu yerde yaşamak dışında başka seçeneklerinin olup olmadığına bakıldığında, %77,7'lik bir oranın başka seçeneği olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu grupta yer alan katılımcılar, çoğunlukla maddi imkânı yetersiz olduğu için yere bağımlı olduklarını belirtmiştir. Bulunduğu yer dışında yaşamak için başka seçenekleri veya imkânları olanlar başka bir deyişle kendini buraya mecbur hissetmeyenlerin oranı %21,2'dir.

Okul için TOKİ'lerde kalmak zorundayım. Çocukların psikolojisi bozulmasın diye değiştirmek istemiyorum” (K41, Kadın).

“Kanatlarım olsa hemen buradan uçarım. Maddi yetersizlik beni burada tutuyor. Eşimi anımsattığı için bahçede bir bağ ekim, arada ona bakıp içimi rahatlatıyorum” (K85, Kadın).

TOKİ konutları dağıtılmaya başlandığı zaman hak sahiplerinin büyük çoğunluğu uzun süre yaşadığı mağduriyetten kaçmak ve kendi mülkü olan konutlara geçmek için TOKİ konutlarında yaşamayı tercih etmiştir. Katılımcılardan bazı kişiler konutlara karşı olan gönülsüzlüğünü ve mecburiyetini aşağıdaki ifadeler ile belirtmiştir:

“Süreç boyunca kiracı olarak çok mağdur olduk. Bu nedenle evler şimdi bize ait olduğu için daha rahatım. Ev ve çevre iyi olmasa da en azından ev benim. O yüzden mutluyum.” (K240, Kadın).

“Kirada o kadar çok mağdur olduk ki Şimdi burası bize güzel geliyor. Hiç yoktan tabi ki iyi” (K246, Kadın)

“Kiralarda sefil hayat yaşadığım için TOKİ konutlarında kalmayı tercih ederim” (K133, Kadın).

4.6. Kentsel Dönüşüm Alanında Yer Algısı

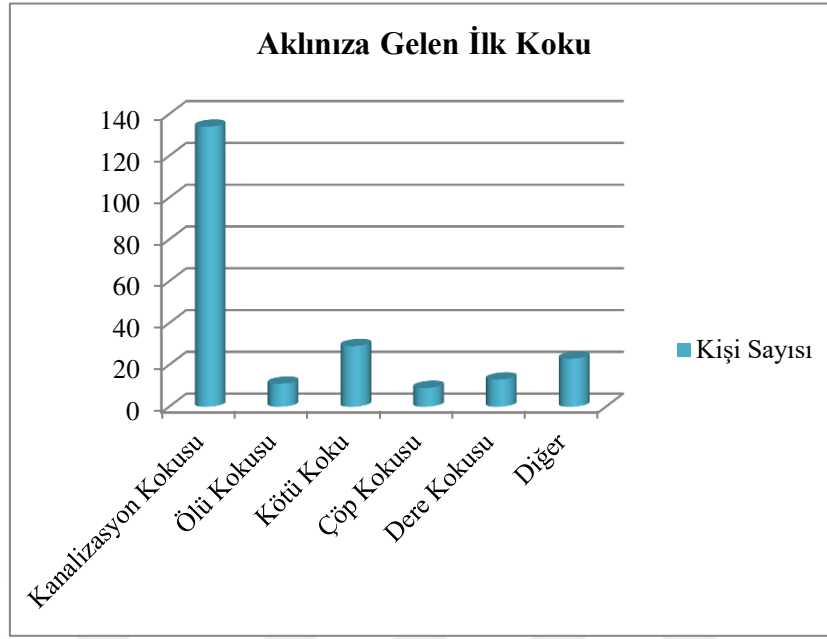
Bir yeri koku, işitme ve dokunma duyuları ile de bilmek mümkündür. Bilinçaltında hafızaya yerleşen bu duyular aracılığıyla derin bir yer duygusu edinebiliriz. Ancak bu duyular, gördüklerimizin aksine çevre ile yakın temas ve uzun süreli ilişki gerektirir (Yi-Fu Tuan, 1979). Hashemnezhad vd. de (2013) yer duygusunun, çevrenin nesnel ve dışsal etkilerinden etkilenebileceğini ve bu dışsal faktörlerin koku, ses ve manzara olduğunu belirtmiştir. İnsanların yer duygusu edinmesinde etkisi bulunan dışsal faktörleri tespit etmek için katılımcılara “aklınıza gelen ilk koku”, “aklınıza gelen ilk ses” ve “aklınıza gelen ilk yer” ifadeleri kullanılmıştır.

Yer duygusu, insan-çevre etkileşiminin bilişsel ve duyuşsal kısmına da değinmektedir. Sonuçta yer bağlılığını anlamak için bir yerin bilişsel ve duyuşsal niteliklerini önemle belirtmek gerekir. Nitekim Stedman (2002), bir kişinin ve topluluğun coğrafi çevre ile ilişkili yere karşı olan bağlılıklarını ve memnuniyetini kapsayan sembolik alanları yer duygusu olarak ele almıştır (Akt. Ağbaba, 2020). Katılımcıların yer bağlılığının en çok neyin üzerine şekillendiğini ve beğenilerini içeren sembolik alanları incelemek amacıyla “kentsel dönüşüm alanında en çok neye bağlısınız?” ve “kentsel dönüşüm alanında en beğendiğiniz yer/yerler?” soruları katılımcılara yöneltilmiştir.

Akla Gelen İlk Koku?

Katılımcılardan, kentsel dönüşüm alanında aklımıza gelen ilk koku sorusuna karşılık toplam 219 cevap alınmıştır. Yanıtların geneline bakıldığında birçoğunun kentsel dönüşüm alanındaki sorunlardan kaynaklandığı görülmektedir (Grafik 4.1). Verilen yanıtlar arasında katılımcıların genellikle alt yapıdan kaynaklı olduğunu düşündüğü “kanalizasyon kokusu” başta gelmektedir. Katılımcılar kanalizasyon borularının sıklıkla tıkanıp patladığını, sokaklarda yürürken bile kokuyu aldıklarını ancak bu sorunun sorumlu kimse tarafından giderilmediğini belirtmiştir. Araştırma esnasında mahalle sakinlerinden birkaçının ortaya çıkan kanalizasyon sorununu kendi başına çözmeye çalıştığı gözlemlenmiştir.

İkinci olarak en çok alınan yanıt ise “kötü koku” olmuştur. Gerek araştırmaya katılan kişi kişiler gerek sözlü olarak fikirlerini paylaşan kişiler, TOKİ konutlarındaki bodrum katlarında ve apartman içinde devamlı kötü bir koku olduğunu, bodrumda fare ve böcek haşeratlarının sıklıkla görüldüğünü dile getirmiştir. Aslında bodrum katlarında kanalizasyon borularının olması ve katılımcılara göre bu boruların sürekli sorun çıkarması kötü kokunun da altyapıdan kaynaklı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Grafik 4.1. Katılımcıların Koku Algısı

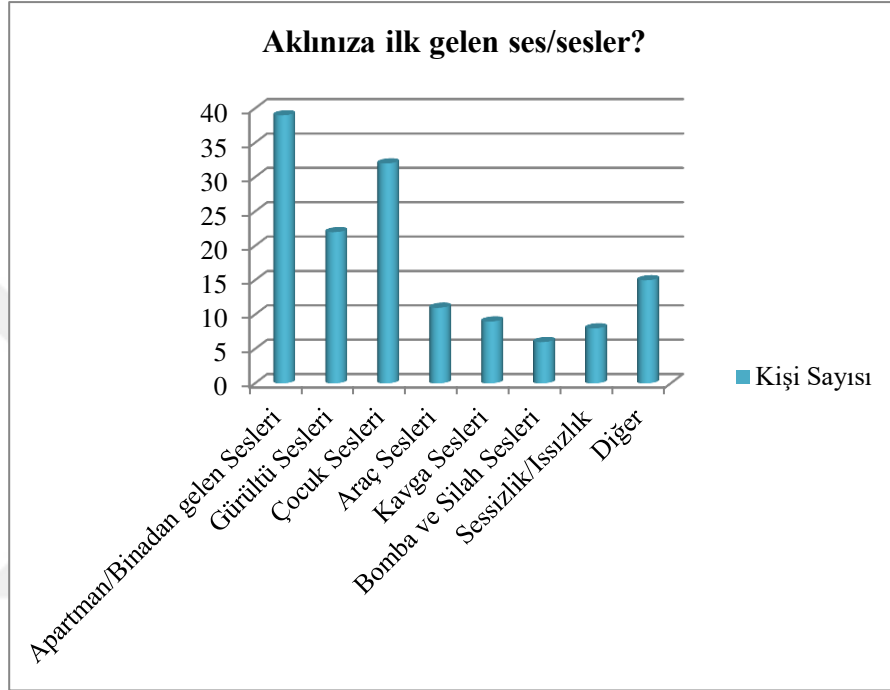
“Dere kokusu” olarak yanıt veren katılımcıların hepsi Çağ Çağ Deresi boyunca yer alan 6, 7 ve 8. etapta ikamet eden katılımcılardan oluşmaktadır. Yaz aylarında dere suyunun minimuma inmesi ve dereye yoğunlukla evsel atıkların atılması çevreye kötü koku yaymaktadır. “Çöp kokusu” şeklinde cevap veren katılımcılar, site yönetimi olmadığı için çevrenin çok bakımsız olduğunu ve bazı kişiler tarafından hor kullanıldığını ifade etmiştir.

Diğer grubunda yer alan kokular arasında dikkat çeken yanıtlardan biri “eski mahallem, evim ve komşularımın kokusu” olmuştur. Bu yanıtla göre katılımcıların algısında hala geçmişin kalıntıları görmek mümkün olmaktadır. Gider kokusu, duman kokusu (yakılan tandırların yaydığı koku), toz/toprak kokusu, kiler kokusu, rutubet kokusu, yeşillik kokusu ve samimiyet kokusu verilen diğer yanıtları oluşturmaktadır.

Akla Gelen İlk Ses?

Katılımcılara kentsel dönüşüm alanında aklınıza ilk gelen ses hangisi sorusu yöneltildiğinde 260 katılımcıdan toplam 142 cevap elde edilmiştir. Soru, geçmiş ya da günümüzde aklınıza gelen sesler olarak sınırlandırılmayıp katılımcıların hangi dönemi algıladıkları serbest bırakılmıştır. Bu sebeple seslerin çoğu günümüzde şekillenen mekânda yer alan sesler olurken bir kısmı da geçmiş mekânı temsil eden ya da çağrıştıran sesler olmaktadır (Grafik 4.2). Şimdiki zamanda duyulan sesler arasında apartmandan gelen sesler, çocuk sesleri (parklardan gelen sesler), gürültü sesi, araç sesleri, kavga sesleri yer almaktadır. Bomba ve silah sesleri, kentsel dönüşüm alanında geçmişte duyulan ve hala da insanlar

üzerinde etkisi gözlemlenen bir algı olarak kendini göstermektedir. Bu sonuç, Nusaybin’de özellikle kentsel dönüşümün gerçekleştiği mahallelerde yaşanan olayların bıraktığı izler olarak ele alınabilir. Tabloya genel bir bakıldığında algılanan seslerin neredeyse hepsinin olumsuz ve rahatsız edici sesler olduğu göze çarpacaktır. Katılımcıların, yoğun olarak “apartmandan gelen sesleri” ve “çocuk seslerini” algıladığı sonucuna varılmıştır.

Grafik 4.2. Katılımcıların Ses Algısı

Katılımcılar, komşularının kendi dairelerinde çıkardığı sesin (ayak sesleri, konuşma ve bağırış sesleri gibi) daha çok bina yalıtımından kaynaklı olduğunu düşünmektedir. Müstakil evlerde yaşamaya alışmış bir toplum için öncelikle apartmanlarda ortaya çıkan seslerin akla gelmesi beklendik bir yanıt olmaktadır. Kentsel dönüşüm alanında çocuk parklarının yapılması ile çocuklar için bir toplanma alanı meydana gelmektedir (Şekil 4.17). Çocuk seslerine vurgu yapan bazı katılımcılar ise çocukların parkta oynarken çıkardığı sesleri, okulda ve evin içinde çıkardığı sesleri ifade etmek istediğini belirtmiştir. Çocukların seslerinden rahatsız olan bazı sakinlerin parklara zarar verdiği belirtilmiştir.

“Çocuklar parkta oynamasın diye, çocuklar ses yapıyor diye bazıları (komşular) parktaki oyuncakları sökmüş” (K79, Kadın).

Kentsel dönüşümden önce dar olan sokaklar araç hızına ve yoğunluğuna imkân tanımazken kentsel dönüşüm ile beraber genişleyen caddeler araçların hız yapmasına ve yoğunlaşmasına zemin hazırlamıştır. Böylece katılımcılardan bazılarının “araç sesleri” ne dikkat çekmesi anlaşılır olacaktır. “Sessizlik/Issızlık” şeklinde cevap veren katılımcılar, TOKİ konutları verilmeye başladığında mahalle sakinlerinin konutlara daha tam olarak yerleşmediğini, etrafın çok sessiz ve ıssız olduğunu belirtmiştir. Çünkü halkın çoğu, şehirde yaşanan çatışmalardan kaynaklı olarak ya başka şehirde ya da çevre köylerde ikamet etmekteydi.

Şekil 4.17. Parkta grup halinde oynayan çocuklar

Eski mahalle yapısından çok farklı bir görünüm ve yapı kazanan proje alanında mahalle sakinleri eski alışkanlıklarını hala sürdürmektedir. Örneğin; eskiden kendi bahçelerinde veya kapı önlerinde oturan sakinler şimdi bina önlerinde veya yeni oluşturulan oturma alanlarında oturmaya devam etmektedir. Yerel halkın, komşuları ile sohbet edip zaman geçirmesi onlar için en önemli aktivite olarak gözlemlenmiştir. Komşuluk ilişkilerini devam ettirmeleri ilişkilerin sürdürülebilirliği açısından olumlu bir örnek olarak görünse de bazı katılımcılar komşularının bina önlerinde toplanmasından ve toplanan grubun çıkardığı sesteki (gürültü sesi) rahatsız olduğunu dile getirmiştir. Bazı katılımcılar ise yeni mekânsal düzenin sebep olduğu birçok anlaşmazlığın, kavga ve tartışma ile sonuçlandığını ifade ederek ilk akla gelen sesin “kavga sesleri” olduğunu belirtmiştir.

Katılımcılardan sadece birkaçının yanıt olarak verdiği diğer seslerde yıkım/inşaat sesi, eski komşularının sesi, köpek ve kurbağa sesi (şehrin merkezinde yer alan Çağ Çağ Deresinden kaynaklı), ezan sesi, kaza sesi (özellikle Şirin Bulvarı), gariplik sesi olmaktadır.

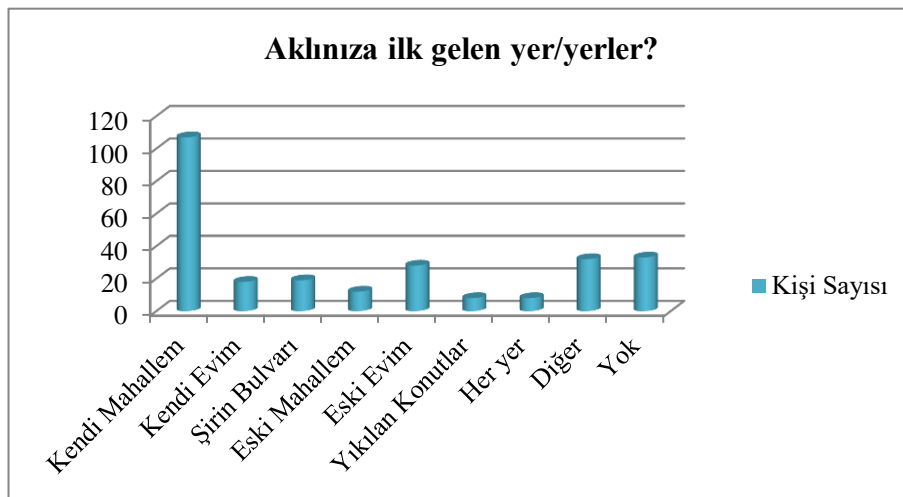
Akla Gelen İlk Yer/Yerler?

Aklınıza gelen ilk yer/yerler sorusuna karşılık katılımcılardan toplam 265 yanıt alınmıştır. Katılımcıların, aklınıza gelen ilk yer sorusuna karşılık verdiği yanıtlara bakıldığında kişilerin daha çok kendilerine ait olan, tüm zamanlarını geçirdiği, deneyimledikleri, hatıralarının olduğu yerlere işaret ettiği görülmektedir. Anket sonuçlarına göre katılımcıların aklına gelen ilk yer çoğunlukla “kendi mahallem” yanıtı olmuştur (Grafik 4.3). Kendi mahallem şeklinde yanıt veren çoğu katılımcı kentsel dönüşümden önce ve sonra aynı mahallede kalmaya devam eden kişilerden oluşmaktadır. Kentsel dönüşüm alanı içinde en büyük yerleşme ölçeği olan mahallenin ilk akla gelen yer olmasında katılımcıların hem yere hem de komşularına olan bağlılıkları etkili olmuştur.

Bazı katılımcılar ise sadece “kendi evim” diyerek daha dar ölçekte bir yeri anımsadıklarını ifade etmiştir. Geçmişin izleri fiziksel mekânda silinmiş olsa da birçok katılımcının yer algısında, geçmişin izlerini bulmak mümkün olmaktadır. “Eski evim, eski mahallem ve yıkılan konutlar” şeklinde verilen yanıtlar katılımcıların eski yapılara olan bağlılığını ve özlemini göstermektedir.

“Eski evimiz o kadar genişti ki insanlar kendi arabalarını park ederdi” (K79, Kadın).

“Dışarı stres atmaya çıktığımda eski yerler aklıma gelince huzursuz hissediyorum” (K128, Erkek).

Grafik 4.3. Katılımcıların Aklına Gelen İlk Yerler

Dönüşüme uğrayan Abdulkadirpaşa ve Fırat Mahallesi için “Şirin Bulvarı” katılımcılar için de önemli bir simge olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü Fırat Mahallesi ve Abdulkadirpaşa Mahallesi birbirinden ayıran Şirin Bulvarı, katılımcılar arasında akla gelen ilk yerlerden biri olarak yerini almıştır. Kentsel dönüşümden önce ve sonra söz konusu mahallelerde bu bulvar, yaşamın ve hareketliliğin en yoğun olduğu caddeler arasında bulunmaktadır. Kentsel dönüşümden sonra ise binaların zemin katında yer alan ticari işletmeler ile kullanım ve hareketliliği artmıştır (Şekil 4.18).

Şekil 4.18. Ticari merkez özelliği artan Şirin Bulvarı

Katılımcılardan bazıları “her yer” yanıtını vererek kentsel dönüşüm alanını bir bütün olarak algıladıklarını ve alanı tümüyle gözünde canlandırabildiklerini ifade etmiştir. Bazı katılımcılar ise akıllarına hiçbir yerin gelmediğini belirterek kentsel dönüşüm alanını yeteri kadar tanımadıklarını ve alana yabancı olduklarını belirtmiştir. Bu yanıtı verenler, çoğunlukla eğitim seviyesi düşük ve yaş ortalaması yüksek olan ya da evin çevresinden uzaklaşmayan kişileri temsil etmektedir.

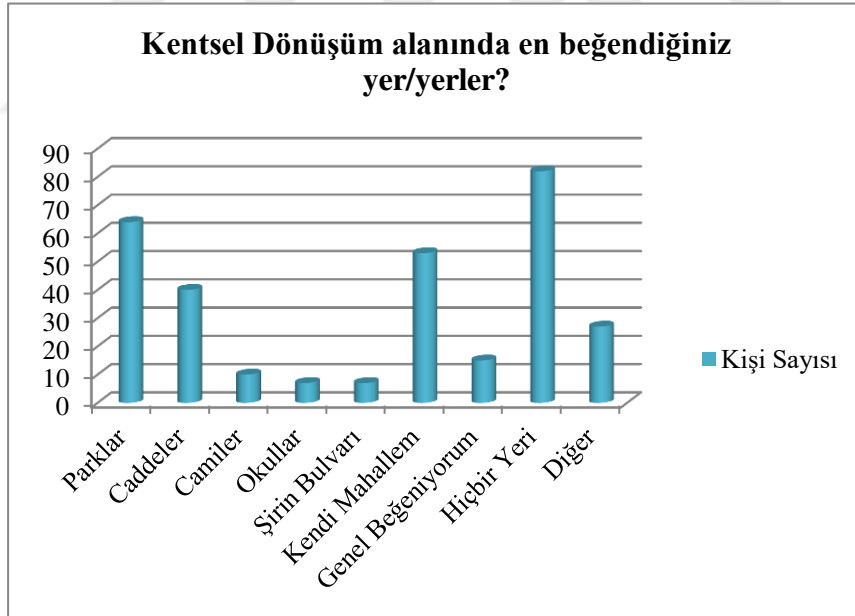
Kentsel dönüşüm alanı için akıllara ilk gelen diğer yerler ise; okul, parklar, eski komşularım, yüksek binalar, Molla Osman Camii, Seyyitler Camii, Ahmet Kaya Köprüsü, Şehitler Köprüsü (Demir Köprü), tandırlar, caddeler ve hapishane olmuştur. Okullar, parklar, caddeler eskiye nazaran daha iyi görüntüye sahip olduğu için dikkat çekerken, Molla Osman Camii, Seyyitler Camii, Ahmet Kaya Köprüsü ve Hükümet Konağı Köprüsü dönüşümden

önce de en çok kullanılan ve bilinen yapılar olarak öne çıkmaktadır. Bunun dışında yüksek binalar ve hapishane olarak verilen yanıtlar ise kentsel dönüşüm alanına olan memnuniyetsizliği temsil etmektedir.

Kentsel Dönüşüm Alanında En Beğenilen Yer/Yerler?

Bireylerin, bir yere karşı iyi hisler barındırması ve bir yeri beğenmesi yer duygusunu olumlu şekilde güçlü kılmaktadır. Ancak bir yere karşı olan beğenmeme olgusu yer duygusunu olumsuz tetikleyebilmektedir. Nitekim bireyler, sevmediği ve beğenmediği bir yerden ziyade her yönüyle beğendiği bir yere bağlı kalmayı ve oraya bağlılık duymayı tercih edebilmektedir.

Kentsel dönüşüm alanında en beğendiğiniz yer/yerler sorusuna karşılık katılımcılardan toplam 305 yanıt alınmıştır. 305 yanıt arasından 82'si “hiçbir yeri” beğenmediğini ifade eden katılımcıların yanıtları olmaktadır (Grafik 4.4). Daha önce de bazı katılımcıların TOKİ konutlarında ve çevre düzenlemesinde olan eksiklerden dolayı araştırma sahasını beğenmediğine “projeden beklentiler” kısmında değinilmiştir.

Grafik 4.4. Katılımcıların Beğendiği Yer/Yerler

Beğendikleri yerleri aktaran katılımcıların çoğunlukla kentsel dönüşüm projesi ile geliştirilen yapıları ya da alanları yanıt olarak verdiği görülmektedir. Bunlar beğeni sırasına göre; parklar, caddeler, camiler, okullar ve diğer grubu içerisinde yer alan oturma alanları olmaktadır. Katılımcılar, parkları beğenmelerinin yanı sıra parklardaki ağaçların yetkili kimse

tarafından sulanmaması ve bakımlarının yapılmaması konusundan da şikâyetçi olduğunu eklemiştir.

“Ağaçlar için sulama yapılmıyor, yeşilliği korumak için sulamak mecburiyetindeyim, belediye sulamıyor (K16, Erkek). “Evden hortum çekip ağaçları ve bahçeyi suluyoruz” (K54, Kadın).

Kentsel dönüşüm ile beraber çocukların eğlenip fiziksel aktivitelerini geliştirebileceği, daha çok salıncak ve kaydırak gibi park elemanlarının bulunduğu çocuk parklarının artması, spor için imkân tanıyan alanların bulunması katılımcılar açısından beğenilen bir durum olmuştur (Şekil 4.19). Bununla beraber halkın etkileşimde bulunabileceği, zaman geçirebileceği ve dinlenebileceği, oturma banklarının olduğu küçük çapta parklar da mevcuttur (Şekil 4.20).

Şekil 4.19. Spor için imkân sunan alanlar

Şekil 4.20. Binaların merkezinde yer alan oturma alanları

Kentsel dönüşümden önce dar ve dolambaçlı, kaldırımsız, düzensiz bir plana sahip olan cadde ve sokaklar şimdi daha geniş, kaldırımları olan, yaya ve araç trafiğine, araç parkına yeterli imkân sağlayan düzenli bir alana dönüştürüldü. Bu nedendir ki caddeler, katılımcıların beğendiği yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Şirin Bulvarı da aynı şekilde yapılan yeni düzenlemeler ile daha planlı ve düzenli bir görünüm kazanarak yerli halkın beğenisini kazanmıştır.

Eskiyle kıyaslandığında daha geniş kapasiteli ve avlusu bulunan camiler bazı katılımcılar tarafından beğenilen bir diğer yapı olmuştur. Nusaybin’de önemli bir yeri olan dini mekânlardan (cami ve taziye evleri) bazıları, TOKİ kapsamında sıfırdan inşa edilmiştir. Bunlar; Molla Osman Cami, Seyyid Feyzullah Cindioğlu Camii, Hacı Ramazan Zan Camii, Hz. Ömer Camii, Şeyh İzzettin Camii.

Nusaybin’de çoğunlukla tek yapı olarak kullanılan taziye evleri halkın önem verdiği dini mekânlar olmaktadır. Şehirde taziye evlerinin yaygın olması halkın taziye sürecine verdiği önemi göstermektedir. Böylece halkın önem verdiği bu yapıların kentsel dönüşüm alanında mevcut olması alana olan memnuniyetlerini etkilemektedir. Ancak kentsel dönüşüm kapsamında taziye evleri tek yapı olarak değil de cami ile bir bütün olarak yapılmıştır (Şekil 4.21).

Şekil 4.21. Molla Osman Camii ve hemen bitişiğinde bulunan taziye evi

Katılımcılardan 53 kişi en çok kendi mahallesini beğendiğini ifade etmiştir. Bu katılımcılar diğer mahallere ve etaplara göre kendi mahallerinin daha güzel olduğunu düşünmektedir. Ayrıca hak sahiplerinin genel olarak eski mahallelerine yerleştirilmesi ile birçok kişi yıllardır aynı mahallede oturmaya devam etmektedir. Hatta bazıları eski komşuları ile bile aynı mahallede oturmayı sürdürmektedir. İnsanların yıllardır benimsedikleri mahallelerinin kentsel dönüşüm neticesinde değişime uğraması mahallelerini tekrar beğenmelerine engel olamamıştır.

Kentsel dönüşüm projesini genel itibarıyla beğendiğini ifade eden katılımcılar da olmuştur. “Diğer” grubunda yer alan yerler ise; evim, eski mahallem (yeni bir mahalleye geçmiş hak sahibi), oturma alanları (parklarda yer alan çardak ve banklar gibi), konut balkonları, düşük katlı TOKİ’ler (Dicle ve Yenişehir Mahallesi’nde yer alan TOKİ konutları), kaldırımlar ve kaldırım taşları, peyzajını, Çağ Çağ Caddesi Bulvarı, geniş alan olması ve binalarda kör nokta olmaması şeklinde olmaktadır. Ayrıca bu grupta yer alan ve dikkat çeken iki kavram ise “komşularımın yakınlığı” ve “eski komşularımın olduğu yerler” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramlar, komşuluk ilişkisine verilen değer bir göstergesi olabilmektedir. Eski komşularımın olduğu yerler diyen katılımcının, kentsel dönüşüm ile komşularından uzaklaştığı, ancak komşularından duygusal olarak kopmadığı görülmektedir. Çünkü eski komşularının olduğu yeri, en çok beğendiği yer olarak tabir etmesi eski komşuları ile olan güçlü duygusal bağlarına işaret etmektedir.

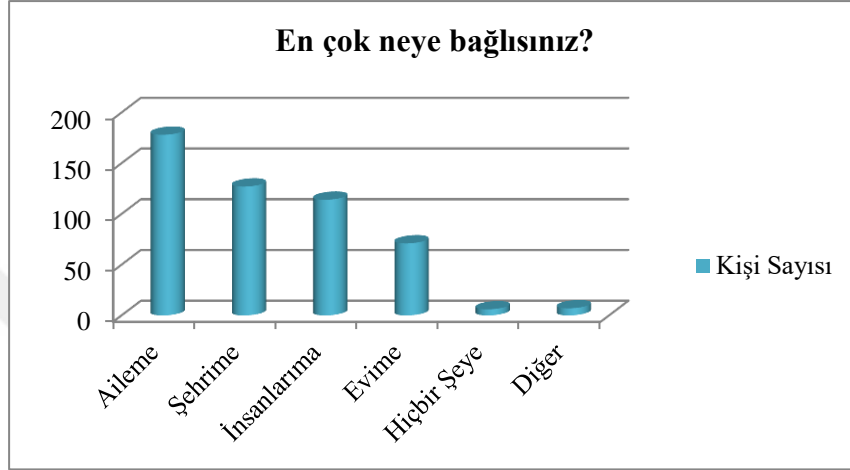
En Çok Neye Bağlısınız?

Kentsel dönüşüm alanında ikamet eden ve araştırmaya katılan katılımcıların yer bağlılığının nereye ve kime yönelik olduğunu tespit etmek için “Burada en çok neye bağlısınız?” sorusu katılımcılara yöneltilmiştir. Buna karşılık 260 katılımcıdan toplam 503 yanıt alınmıştır. Bu yanıtlar; insanlara, şehrim, aileme ve evime olmak üzere dört seçenek olarak katılımcılara sunulmuştur. Bazı katılımcılar tek bir seçeneğe bağlılık hissederken bazıları da birden fazla seçeneğe bağlılık hissetmiştir. Bunlar arasında en çok duyulan bağlılık 178 kişinin seçtiği “aileme bağlılık” yanıtı olmuştur (Grafik 4.5).

Aile bağlılığı olan katılımcıların yoğunlukta olması, bölgede aile ilişkilerinin kuvvetli ve sürekli olmasından kaynaklı olmaktadır. Ayrıca bölgede yaşanan hendek operasyonları süresince insanlar şehirden ve insanlarından kopmuş olsa da aileleri ile olan ilişkilerinde birbirlerine daha çok kenetlenmişlerdir. Bu süreçte farklı bir çevreye göç etmek zorunda kalan insanlar, güvenilir, huzurlu ve samimi olabileceği ortamı daha çok ailesinin yanında bulabilmiştir. Böylece ailelerine olan bağlılık bu denli yüksek çıkmıştır. Diğer tarafta ise

şehre yeni gelmiş olup yer bağlılığı pek olmayan katılımcılar da örnekteki gibi sadece ailesine bağlılık duymuştur.

“Batman’den gelin olarak geldim. Nusaybin’e pek bağlılığım yok, aileme bağlıyım” (K179, Kadın).
“12 yıl İstanbul’da kaldı. Nusaybin’e gelince bu olaylar oldu. İstanbul’a gittim. Çocukluğum, gençliğim Suriye’de geçti. Bu yüzden TOKİ’lerde sadece evime aileme bağlıyım burada. Apartman kültürüne de çok yabancı değilim. Ancak burada insanlar arasında birlik yok” (K182, Kadın).

Grafik 4.5. Katılımcıların Bağlılığı

İkinci sırada yer alan bağlılık “şehrime bağlılık” ifadesi olmuştur. Lewicka (2010)’ya göre yer bağlılığını olumlu yönde etkileyen önemli faktörlerden biri sosyal ilişkiler olmaktadır. Buna göre birçok katılımcının doğup büyüdüğü ve güçlü sosyal ilişkiler kurduğu şehre kuvvetli bir bağlılıkları olduğu gözlenmiştir. Hendek operasyonları boyunca yerli halkın büyük bir kesimi şehri bir süre terk etmek zorunda kalmıştır. Bu sürede halkın bir kısmı gittiği yerde yerleşik bir düzen kuracak kadar kalmış olsa da Nusaybin’e olan bağlılıklarından dolayı şehrine dönmeyi tercih etmiştir. Şehre olan bağlılıklarının çok kuvvetli olduğunu belirtmek isteyen bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“Bulunduğumuz bölgede çok fazla olaylar yaşıyor, eskiden böyle bir durum yoktu. Eski Nusaybin’den eser kalmadı. Huzurumuz kalmadı. Ama buralar doğup büyüdüğüm yer olduğu için kopamıyorum. Nereye gidersek gidelim geri dönüyoruz” (K3, Kadın).

“Sırf Nusaybin olduğu için kalmak istiyorum” (K22, Kadın).

“Nusaybin güzel olmasa İstanbul’dan dönmezdim” (K47, Erkek). “Bütün çocukluğum bu mahallede geçti. Evet değişti ama anılarım hala duruyor. Şehrime insanlarıma bağlıyım burada” (189, Erkek).

“Kira ev ararken çok önceden oturduğum büyüdüğüm Dicle Mahallesi’nde ev baktım ama bulamayınca Yenişehir Mahallesi’nde ev tuttum. Şehrime Bağlı olduğum için ailem ve eşimin ailesi burada olduğu için Nusaybin’e tekrar döndük” (K241, Kadın).

Şehirde yaşanan olaylardan kaynaklı başka şehre taşınmak zorunda kalan bir katılımcı, hayatını kaybeden yakınlarının mezarını ziyaret etmek için şehre bağlı olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Sadece ölülerimiz için geliyorum. Tanıdığım ölüler için kalıyorum. Batman'da yaşıyorum oğlum içinde oradayım. Orada da kimseyi tanımıyorum ve burada daha çok mutluym. Burada tek başıma olduğun için oraya gidiyorum, yoksa gitmezdim” (K37, Kadın).

Katılımcıların yanıtlarına göre 114 yanıt ile üçüncü sırada yer alan bağlılık türü “insanlarıma bağlılık” ifadesidir. İnsanlara olan bağlılığın fazla olması o yere karşı olan yer bağlılığını da etkileyebilmektedir. Bu nedenle 260 katılımcıdan 114 kişinin insanlarına bağlılık duyması azımsanacak bir oran değildir. Çok karmaşık ve büyük bir şehir olmayan Nusaybin’de sosyal ilişkiler ve komşuluk ilişkilerinin daha güçlü olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların insanlara bağlılık duymasının nedenleri, ortak fikirleri benimsemeleri, ortak yaşanmışlıklara sahip olmaları, ortak dili konuşmaları gibi etmenler olduğu katılımcıların görüşlerinden tespit edilmiştir. Nusaybin’de halkın neredeyse çoğu özellikle yüksek yaş grubunda yer alan kişiler gündelik hayatta Kürtçe konuşmaktadır. Nitekim yöreden yöreye bile değişen Kürtçeyi bilmeyen gruplar arasında iletişimi sağlamak onlar için güç olmuştur. İnsanlarına bağlılık duyan katılımcılar duygularını aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

“İstanbul’a gittik bu süreçte. Buraya da geliyorum. Hakkım olan ev resmi kayıtlardaki karışıklıklardan dolayı verilmedi. Çocuklarım İstanbul’da kaldı. Bir kızım da buradayız, oraya gidip geliyorum. Nusaybin’i özleyince geliyorum. Dilimiz bir burada, İstanbul’da bu yok. Müstakil eve geçmek isterim. Ancak aklım eski evimi olduğu yerde kalacak. Toprağıma ve insanlarıma bağlıyım” (K236, Kadın).

“Sanki herkes başka şehirden gelmiş, çok yabancıyız ama insanlarımızla huzurumuz var” (K16, Erkek).

“8 yıldır Nusaybin’deyim, alıştım, hem şehre hem insanlara” (K244, Erkek).

“İnsanlarımız ve şehrimiz olduğu için kendimi buraya ait hissediyorum” (K253, Erkek).

Ev sahibi olmak birçok birey için ekonomik bir yatırım olurken bazıları için hayatları boyunca biriktirebilecekleri tek maddi varlık olabilmektedir. Böylece bu maddi çıkara sahip bireyler, bulunduğu yere daha sosyal bir şekilde bağlı olacaktır (Mesch ve Manor, 1998). Ev, fiziksel çevreyle beraber içerisinde barındırdığı eşyalar ve insanlar ile kişiye özgü olarak insanın en önemli alanı olmasıyla bağlılık duyulan alandan fazlası olmaktadır (Ağbaba, 2020).

Katılımcılar arasında 71 kişi eve bağlı olduğunu belirtmiştir. Buna göre verilen bağlılık ifadeleri içinde en az tercih edilen bağlılık “ev bağlılığı” olmuştur. Bu çalışmada söz konusu ev, sadece fiziksel bir mekân olarak ifade edilerek, içerisinde bulundurduğu aile ya da insanlardan bağımsız tutulmuştur. Bu nedenledir ki katılımcılar evi salt bir yapı olarak düşündüklerinden eve karşı olan bağlılıkları da pek yüksek çıkmamıştır. Yuva olarak

nitelendirilebilen ev kavramının artık sadece “ev” olarak ifade edildiğini bir katılımcı aşağıdaki gibi belirtmiştir:

“Eski organik yapı tamamen ortadan kalkmış, yerine daha az duygu barındıran kopyalanmış ve kimliği olmayan binalar tasarlanmış. Konutlar yuva düşüncesinden çıkıp ev kavramına bir evrilme görülmektedir” (K7, Kadın).

Kendi içerisinde karmaşık sosyal ilişkiler bulundurmeyen şehrin, dönüşen kısmında eve olan bağlılık sosyal ilişkilere olan bağlılıktan sonra gelmektedir. Eve bağlılık duyan kimseler evi, kendi özel alanını ve düzenini sağladı yer olarak görmektedir. Birkaç katılımcı mevcut evinden ziyade yıkılan evine ve arsasına olan bağlılığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Eski evimin arsası olduğu için burayı daha çok seviyorum” (K47, Erkek).

“Eski arsamı verseler yeterliydi” (K56, Kadın).

“Eski arsanın olduğu yere okul yaptılar. Okula bakarken eski evimin temelinin kokusunu alıp özliyorum. Oraya hep hasret ve bağlı kalacağım” (K253, Erkek).

260 katılımcıdan 6 kişi “hiçbir yere ve kimseye” bağlılık duymadığını söylemiştir. Bu gruba dahil olan katılımcıların neredeyse hepsi genç yaş grubunda yer almaktadır. Bu katılımcılar, bulunduğu yere ve çevresindeki kişilere bağlılık duymayarak daha bağımsız olduğuna ve onları çalışma sahasında tutan bir durumun olmadığına işaret etmektedir.

4.7. Kentsel Dönüşüm Beklentilerinin Yer Duygusuna Etkisi

Kentsel dönüşüm projesinde beklentileri karşılanan katılımcıların %71,4’ü kendini alana ait hissederken sadece %22,9’u kendini alana ait hissetmemektedir (Tablo 4.24). Beklentileri karşılanmayan %56,6 oranında katılımcı kendini alana ait hissetmezken %31,4’ü kendini ait hissetmektedir. Beklentileri kısmen karşılanan katılımcılar alana mecburi bir aitlik hissetmektedir.

Tablo 4.24. Proje Beklentileri ve Yer Kimliği İlişkisi

Yer kimliği (%)	Proje beklentilerinizi karşıladı mı?			
		Evet	Kısmen	Hayır
Kendimi buraya ait hissediyorum	Evet	71,4	48,5	31,4
	Bazen	2,9	19,7	9,4
	Hayır	22,9	24,2	56,6
	Mecbur	2,9	7,6	2,5
Burada kendim olabileceğimi gerçekten hissediyorum.	Evet	71,4	45,5	32,1
	Bazen	17,1	18,2	9,4
	Hayır	11,4	36,4	58,5
Burası nasıl bir insan/kişi olduğumu yansıtıyor	Evet	68,6	40,9	32,1
	Bazen	14,3	25,8	13,2
	Hayır	17,1	33,3	54,7

Beklentileri karşılanan katılımcıların %71,4'ü alanda kendi olabileceğini hissetmektedir. %11,4 oranında katılımcı ise beklentiler karşılanmasına rağmen alanda kendi gibi olabileceğini düşünmemektedir. Beklentileri karşılanmayan katılımcılardan %58,5'i kendi gibi olabileceğini hissetmediğini, %32,1'i ise kendi gibi hissedebileceğini ifade etmiştir.

“Burası nasıl bir insan/kişi olduğumu yansıtıyor” ifadesine verilen evet yanıtlarında %68,6 oranında projeye yönelik beklentisi karşılanan katılımcı bulunmaktadır. Projeden beklentisi karşılanmayan %54,7 katılımcı alanın onları yansıtmadığını düşünmektedir.

Projede beklentileri karşılanan %80,0 oranında katılımcı burada yaşamaktan mutlu olmaktadır (Tablo 4.25). Beklentileri kısmen karşılanan katılımcılarında alanda yaşamaktan mutluluk duyduğu görülmektedir. Beklentileri karşılanmayan katılımcıların %3,6'sı yaşadığı yerden mutlu değildir.

Beklentileri karşılanan katılımcıların %71,4'ü kendini güvende ve huzurlu hissederken, beklentileri karşılanmayan katılımcıların %45,9'u güven ve huzur hissetmemektedir. Beklentileri kısmen karşılanan katılımcılarda çoğunlukla güvende ve huzurlu hissetmektedir.

Tablo 4.25. Proje Beklentileri ve Yer Bağlılığı İlişkisi

Yer Bağlılığı (%)	Proje beklentilerinizi karşıladı mı?			
		Evet	Kısmen	Hayır
Burada yaşamaktan mutluyum	Evet	80,0	69,7	34,0
	Bazen	8,6	16,7	20,1
	Hayır	5,7	6,1	39,6
	Mecbur	5,7	7,6	6,3
Burada güvende ve huzurlu hissediyorum	Evet	71,4	54,5	37,1
	Bazen	17,1	28,8	17,0
	Hayır	11,4	16,7	45,9
Bu şartlarda uzun süre yaşamak istiyorum	Evet	60,0	42,4	24,5
	Bazen	8,6	6,1	5,0
	Hayır	31,4	51,5	70,4
Şartlar iyileştirilirse uzun süre burada yaşamak istiyorum	Evet	77,1	65,2	48,4
	Bazen	8,6	13,6	6,9
	Hayır	14,3	21,2	44,7
Buradan uzun süre ayrı kalınca özlüyorum	Evet	77,1	66,7	43,4
	Bazen	2,9	10,6	8,8
	Hayır	20,0	22,7	47,8
Komşuluk ilişkiler iyi ve genelde herkes birbirini tanır	Evet	85,7	75,8	70,4
	Bazen	11,4	18,2	22,6
	Hayır	2,9	6,1	6,9

Alanın mevcut şartlarında uzun süre yaşamak isteyen katılımcılardan %60,0'ının beklentileri karşılanmıştır. Ancak beklentileri karşılanmış olan katılımcılardan %31,4'ü mevcut şartlarda uzun süre yaşamak istememektedir. Şu an ki şartlarda uzun süre yaşamak istemeyen katılımcılardan %70,4 oranında beklentisi karşılanmayan katılımcı bulunmaktadır.

Projede beklentileri karşılanması rağmen daha iyi şartlarda bile alanda uzun süre yaşamak istemeyenler %14,3 oranındadır. Şartların iyileştirilmesi durumunda uzun süre kalmak isteyen katılımcılardan %77,1'inin beklentileri karşılanmıştır. %48,4 oranında katılımcı, beklentileri karşılanmamasına karşın şartların iyileştirilmesi ile alanda uzun süre kalabileceklerini belirtmiştir. Ancak beklentileri karşılanmayan %44,7 oranındaki katılımcı, şartlar iyileştirilse de alanda uzun süre yaşamak istemediğini söylemiştir.

Proje tarafından beklentileri karşılanan katılımcıların alandan uzun süre ayrı kalınca özleme oranı yüksek çıkmıştır. Beklentileri karşılanmış ancak alandan uzak düşünce özlemediğini belirten katılımcılar %20,0 civarındadır. Beklentileri kısmen karşılanan katılımcıların da çoğunlukla alandan ayrı kalınca özlediği görülmektedir. Beklentileri karşılanmayan katılımcılarında %47,8'i alandan uzun süre ayrı kalınca özlemediğini belirtmiştir. Beklentileri karşılanmayan ancak alana özlem duyan katılımcı oranı ise %43,4'tür.

Projeden beklentileri karşılanan, kısmen karşılanan ya da karşılanmayan katılımcıların komşuluk ilişkileri iyi ve birbirilerini tanıma oranı yüksek çıkmıştır. Beklentileri karşılanmayan ve komşuluk ilişkilerinin bazen iyi olduğunu ifade eden katılımcıların oranı ise %22,6'dır.

Projede beklentileri karşılanan ve alanın yeterli sosyal etkileşim imkânı sağladığını düşünenlerin oranı %85,7'dir (Tablo 4.26). Beklentileri karşılanmayan ve alanın sosyal etkileşim imkânı sağladığını düşünenlerin oranı ise %51,6'dır. Beklentileri karşılanmayan ve sosyal etkileşim için yeterli imkânın bulunmadığını düşünen katılımcılar %32,7'dir.

Beklentileri karşılanan katılımcılardan alanda sevdiği aktiviteleri yapabilmek için fırsat sunduğunu düşünenlerin oranı %60,0'dır. Kısmen beklentileri karşılananların ise alanın sevdiği aktiviteler için fırsat sunmadığı yanıtı daha yüksek çıkmıştır. Aynı şekilde beklentileri hiç karşılanmayan katılımcılar da %61,6 oranında alanın sevdiği aktiviteler için imkân sunmadığı fikrindedir.

Tablo 4.26. Proje Beklentileri ve Yer Bağımlılığı İlişkisi

Yer Bağımlılığı (%)	Proje beklentilerinizi karşıladı mı?			
		Evet	Kısmen	Hayır
Burası sosyal etkileşim için imkân sağlıyor.	Evet	85,7	69,7	51,6
	Bazen	11,4	13,6	15,7
	Hayır	2,9	16,7	32,7
Burası en sevdiğim aktiviteleri yapabilmek için bana fırsat sunuyor.	Evet	60,0	37,9	29,6
	Bazen	8,6	16,7	8,8
	Hayır	31,4	45,5	61,6
Burada eğitim, sağlık, ulaşım vb. gibi imkânlardan memnunum.	Evet	71,4	68,2	40,9
	Bazen	22,9	21,2	32,1
	Hayır	5,7	10,6	27,0
Buradan başka yaşamayı tercih ettiğim daha iyi yerler var.	Evet	68,6	74,2	84,9
	Bazen	2,9	6,1	1,9
	Hayır	28,6	19,7	13,2
Burada yaşamak dışında başka seçeneğim yok.	Evet	71,4	75,8	79,9
	Bazen	0,0	0,0	1,9
	Hayır	28,6	24,2	18,2

Eğitim, sağlık, ulaşım vb. gibi imkânları ve proje beklentileri karşılaştırıldığında, beklentileri tamamen karşılanan, kısmen karşılanan ve hiç karşılanmayan katılımcıların genel olarak eğitim, sağlık, ulaşım gibi imkânlardan memnuniyeti yüksek çıkmıştır. Beklentileri karşılanmayan katılımcıların söz konusu imkânlardan memnun olmama oranı ise %27,0 olmaktadır.

Buradan başka yaşamayı tercih ettiği daha iyi yerler olduğu fikrinde olan katılımcıların %68’6’sı projeden beklentileri karşılanmıştır. Ancak projeden beklentisi karşılanan ve yine de tercih ettiği daha iyi yerler olduğunu düşünen katılımcılar da mevcuttur. Burada dikkat etmemiz gereken, beklentilerin kısmen ve hiç karşılanmayan ve daha iyi yerlerde yaşamak istediğini belirten katılımcıların oranının yüksek olmasıdır.

“Burada yaşamak dışında başka seçeneğim yok” ifadesine evet yanıtı veren katılımcılardan %71,4’ünün projeden beklentileri karşılanmışken %79,9’unun beklentisi karşılanmamıştır. Sonuçta beklentisi karşılansın veya karşılanmasın katılımcılar alana olumsuz bir bağımlılık hissetmektedir.

4.8. Kentsel Dönüşüm Alanının Eski ve Yeni Sakinlerine Göre Yer Duygusu

Kentsel dönüşüm alanı kullanıcılarının ikamet durumuna göre yer duygusu değerlendirildiğinde eski mahalle sakinleri, yeni mahalle sakinleri ve projeden önce alanda oturmamayanlar arasında farklılık gösterdiği görülmektedir. Yer kimliği ifadeleri projeden önce oturmamayan katılımcılar arasında daha yüksek orana sahiptir. Eski mahalle sakinlerinden %40,4, yeni mahalle sakinlerinden %34,6, daha önce oturmamayanlardan ise %53,8 oranında kendini alana ait hisseden katılımcı bulunmaktadır (Tablo 4.27). Projeden önce oturmamayan kişilerin alanda daha fazla kendi gibi olabileceği tespit edilmiştir. Ayrıca proje kapsamında

yeni mahallede ikamet eden kişiler de eski sakinlere nazaran alanın onları daha fazla ifade ettiğini belirtmişlerdir. Ancak yeni mahalleye geçen kişilerin ait hissetme duygusu henüz yüksek değildir. Çünkü hem sosyal çevresinden hem de bağlılık duyduğu mahallesinden ayrı düşmek durumunda kalmışlardır. Yeni dâhil oldukları sosyal çevreye adapte olma ve ait olma duygusunun gelişimi zaman alacaktır.

Tablo 4.27. Eski ve Yeni Sakinlere Göre Yer Kimliği

Yer kimliği (%)	Konut nerede verildi			
		Eski mahalle	Yeni mahalle	Daha önce oturmuyordum
Kendimi buraya ait hissediyorum	Evet	40,4	34,6	53,8
	Bazen	11,1	15,4	7,7
	Hayır	44,2	46,2	38,5
	Mecbur	4,3	3,8	0,0
Burada kendim olabileceğimi gerçekten hissediyorum.	Evet	36,1	42,3	76,9
	Bazen	13,9	7,7	7,7
	Hayır	50,0	50,0	15,4
Burası nasıl bir insan/kişi olduğumu yansıtıyor	Evet	36,5	50,0	50,0
	Bazen	18,8	7,7	7,7
	Hayır	44,7	42,3	42,3

Projeden önce oturmayan kişilerin yer bağlılığı diğer gruplara göre yüksek çıkmıştır (Tablo 4.28). Kentsel dönüşümden önce alana karşı herhangi bir bağlılığı bulunmayan bu grup çevreye kısa sürede bağlılık duymuştur. Kentsel dönüşüm süreci boyunca eski sakinler, duygusal anlamda zarar gördüğü için dönüşüm alanına karşı henüz derin bağlılık duymamaktadır. Şartların iyileştirilmesi durumunda bile alanda kalmak istemeyen katılımcılar eski mahallesinde ikamet eden grup içerisinde daha yüksek orana sahiptir. Ama kentsel dönüşüm ile yeni gelen sakinlerin, kentsel dönüşüm sürecinden uzak kaldığı için alana karşı olumsuz duygular geliştirmesi mümkün olmamıştır. Her üç grup içinde ortak olan yer bağlılığı ifadesi, komşuluk ilişkilerinden duydukları memnuniyetin yüksek olmasıdır. Komşuluk ilişkilerinin iyi ve birbirlerini tanıdıkları ifadesine hayır yanıtı veren katılımcıların çoğu, yeni mahalleye yerleşen eski sakinler ve projeden sonra alana yerleşen sakinlerden oluşmaktadır. Bu katılımcıların komşuluk ilişkileri henüz güçlü değildir.

Tablo 4.28. Eski ve Yeni Sakinlere Göre Yer Bağlılığı

Yer Bağlılığı (%)	Konut Nerede Verildi			
		Eski mahalle	Yeni mahalle	Daha önce oturmuyordum
Burada yaşamaktan mutluyum	Evet	47,6	38,5	73,1
	Bazen	16,8	26,9	15,4
	Hayır	28,4	26,9	11,5
	Mecbur	7,2	7,7	0,0
Burada güvende ve huzurlu hissediyorum	Evet	42,8	57,7	61,5
	Bazen	20,7	11,5	23,1
	Hayır	36,5	30,8	15,4
Bu şartlarda uzun süre yaşamak istiyorum	Evet	33,2	34,6	38,5
	Bazen	6,7	0,0	3,8
	Hayır	60,1	65,4	57,7
Şartlar iyileştirilirse uzun süre burada yaşamak istiyorum	Evet	53,8	65,4	69,2
	Bazen	9,6	3,8	7,7
	Hayır	36,5	30,8	23,1
Buradan uzun süre ayrı kalınca özlüyorum	Evet	51,0	69,2	61,5
	Bazen	8,2	15,4	3,8
	Hayır	40,9	15,4	34,6
Komşuluk ilişkiler iyi ve genelde herkes birbirini tanır	Evet	73,6	73,1	76,9
	Bazen	21,6	15,4	11,5
	Hayır	4,8	11,5	11,5

Yer bağımlılığı ifadeleri incelendiğinde projeden önce oturmayanlar için sosyal etkileşim imkânları yeterli görünürken, eski ve yeni mahallesinde ikamet eden katılımcılar için orta düzeyde imkân sağlamaktadır. Sevdiği aktiviteleri yapabilmek için alanın fırsat sunduğunu düşünen katılımcılar eski mahalle sakinlerinde %34,1, yeni mahalle sakinlerinde %34,6, projeden önce oturmayan grup içinde %50,0 oranına sahiptir (Tablo 4.29).

Tablo 4.29. Eski ve Yeni Sakinlere Göre Yer Bağlılığı

Yer Bağlılığı (%)	Konut Nerede Verildi			
		Eski mahalle	Yeni mahalle	Daha önce oturmuyordum
Burası sosyal etkileşim için imkân sağlıyor.	Evet	58,7	61,5	76,9
	Bazen	14,4	15,4	15,4
	Hayır	26,9	23,1	7,7
Burası en sevdiğim aktiviteleri yapabilmek için bana fırsat sunuyor.	Evet	34,1	34,6	50,0
	Bazen	10,6	11,5	11,5
	Hayır	55,3	53,8	38,5
Burada eğitim, sağlık, ulaşım vb. gibi imkânlardan memnunum.	Evet	52,4	46,2	53,8
	Bazen	29,8	23,1	19,2
	Hayır	17,8	30,8	26,9
Buradan başka yaşamayı tercih ettiğim daha iyi yerler var.	Evet	80,8	69,2	84,6
	Bazen	3,4	3,8	0,0
	Hayır	15,9	26,9	15,4
Burada yaşamak dışında başka seçeneğim yok.	Evet	80,3	80,8	53,8
	Bazen	0,5	3,8	3,8
	Hayır	19,2	15,4	42,3

Eğitim, sağlık, ulaşım imkânları, üç grup içinde orta düzeyde memnuniyet sağlamaktadır. Kentsel dönüşüm konutlarına kendi tercihi ile gelen yeni sakinlerin, kentsel dönüşüm alanından başka tercih ettiği daha iyi yerler olduğu fikri yüksek puanlanmıştır. Katılımcılara göre tercih ettikleri daha iyi yerler olmasına karşın TOKİ konutlarının piyasaya göre daha uygun olması, onları alana ekonomik anlamda bağımlı kılan faktör olmuştur. Ancak bu durum yine de kentsel dönüşümden önce oturan eski sakinlerin alana karşı geliştirdiği olumsuz bağımlılığın önüne geçememiştir. Zira kentsel dönüşüme maruz kalan katılımcıların yeni sakinlere göre burada yaşamak dışında başka seçeneğinin olmadığı ifadesi daha fazla puanlanmıştır.

5. SONUÇ

Kentsel Dönüşüm, kentlerin büyümesine bağlı olarak ortaya çıkan kent sorunlarına yönelik bir müdahale biçimidir. 2000'lerden sonra küresel ekonomi ile şekillenen kentsel dönüşüm müdahaleleri, mahalle ölçeğinden kent ölçeğine kadar geniş bir alana yapılabilmektedir. Müdahale yöntemlerine göre fiziksel çevre minimum ya da maksimum düzeyde değişime uğramaktadır. Kentsel dönüşüm uygulamaları temelde fiziksel çevreyi odağa alırken sosyal ve kültürel çevreyi odak dışı bırakmaktadır. Zira sosyal, kültürel ve ekonomik çevrenin göz ardı edildiği kentsel dönüşüm uygulamalarında en çok etkilenen kesim, o yere karşı yer kimliği, yer bağlılığı ve yer bağımlılığı geliştiren kişiler olmaktadır. Çünkü insanların zamanla ve deneyimle çevrelerine yönelik geliştirdikleri yer duygusu, kentsel dönüşüm uygulamalar gibi çevreyi değiştiren müdahalelerin etkisi altında kalmaktadır. Kentsel dönüşümün yer duygusuna etkilerini incelemek için belirlenen araştırma soruları ile ilgili şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Soru 1-Kentsel dönüşüm projesinde yerel halkın yaşam biçimi, kültürü, beklentileri ve görüşleri dikkate alındı mı?

Kentsel dönüşümden önceki eski sakinlerin konutlarının hepsinin (kiracı olan bir katılımcı hariç) müstakil ve bahçeli olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu konutların büyüklüğü ise hane sayısına göre uygun bir şekilde yeterli büyüklükte yapılmıştır. Ancak kentsel dönüşüm kapsamında yapılan konutların çok katlı binalardan oluşması ve çoğunlukla 90 m² büyüklüğünde olması nedeniyle yerel halkın benimsediği yaşamın, konut yapısına ters düştüğü görülmektedir. Bölgede misafirlere verilen değerin konut büyüklüğüne yansıdığını da göz ardı etmemek gerekir. Konutları inşa ederken boyutunun büyük olmasına özen gösteren bölge sakinleri, yeni konutların misafir ağırlama kapasite için yetersiz olduğu konusunda şikâyet etmiştir.

Müstakil yaşam biçimine alışmış, günlük yaşantılarını bile müstakil konutlara göre şekillendirmiş katılımcıların TOKİ konutlarında zorluklar çektiği tespit edilmiştir. Katılımcılar, TOKİ konutlarının getirdiği toplu yaşam kurallarına uymakta sıkıntılar yaşamaktadır. Katılımcıların konut tercihine baktığımızda yüksek oranda müstakil ve bahçeli konut istemeleri, dolayısıyla apartman kültürünü hala benimseyemedikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca katılımcılara göre yerel/geleneksel özelliklerin dikkate alınmaması onları alana karşı iten bir durumdur. Katılımcıların yüksek oranda kentsel dönüşüm projesinden haberdar olmaması ve projeye katılım sağlayamaması, onların projeye ilişkin görüşlerinin dikkate alınmadığını kanıtlamaktadır.

Soru 2-Kentsel dönüşüm süreci boyunca yer duygusunda farklılıklar oldu mu?

Kentsel dönüşüme uğrayan mahallelerde yaşayan yaklaşık 40 bin kişi memleketinden ya da evinden uzak kalmıştır. Bu süreçte birçok maddi ve manevi sorun ile karşılaştıkları, bu sorunların onların yer duygusunu etkilediği tespit edilmiştir. Geçici olarak kaldıkları yerde yabancılaşma ve ait olamama duygusu ağır basan katılımcıların evine, mahallesine ve şehrine özlem duyması kaçınılmaz olmuştur. Aile, akraba ve komşuluk ilişkileri büyük ölçüde hasar almıştır. Ailesine, insanlarına, şehrine yüksek oranda bağlılığı olan katılımcılar kentsel dönüşüm süreci boyunca olumsuz yer duygusu geliştirmiştir. Ancak bu süreçte oluşan yer duygusu bazı katılımcılar tarafından sürekli olabileceği gibi bazı katılımcılar tarafından geçici olabilmektedir.

Evinden ve mahallesinden uzaklaşan kişilerin doğup büyüdüğü çevrede anı ve deneyimler ile geliştirdiği yer duygusu, kentsel dönüşüm ile yok olma eğilimine girmiştir. Bazı katılımcıların ise geçici kaldıkları yerde karşılaştıkları maddi ve sosyal sorunlar onların memleketlerine, mahallelerine ve komşularına olan bağlılığını daha da güçlendirmiştir.

Soru 3-Kentsel dönüşüm alanında yer kimliği zayıf mı?

Kentsel dönüşüm alanında yer alan kişilerin yer kimliği çoğunlukla zayıf olarak karşımıza çıkmıştır. Dönüşüm alanı onları yansıtmadığı ve kendi gibi olamadıkları için alana ait hissetmeyen katılımcılar yüksek orana sahiptir. Kişisel deneyimler sonucu oluşan yer bağlılığı ve yer kimliği bakımında yer duygusu yüksek olan katılımcılar, şehre ve insanlarına olan bağlılıklarından dolayı kentsel dönüşüm alanına ait hissetmektedir. Çevresinde kendi kültüründen insanların olması onların kendileri gibi olma fırsatını arttırmıştır. Ancak yer kimliği zayıf olan katılımcıların kendilerine ait alanın mevcut olmamasından ve sahiplenme duygusunun gelişmediği durumundan şikâyet etmektedir. Bireylerin bazı alanları kişiselleştirmesi alana ait hissetme girişimlerinin bir göstergesidir.

Soru 4-Kentsel dönüşüm alanında yer bağlılığı zayıf mı?

Anket çalışmalarında katılımcıların yer bağlılığı yüksek bir orana sahiptir. Ancak burada dikkat çeken bağlılık kentsel dönüşüm ile oluşturulmuş çevreye duyulan bağlılıktan ziyade, insanların daha önce geliştirdiği ve şehrine, komşularına, ailesine yönelik duydukları bağlılık şeklinde olmaktadır. Gruplar ve bireyler arasında gelişen yer bağlılığı daha yüksek çıkmıştır. Alandan memnuniyet duymayan katılımcıların henüz derin bağlılık geliştirmede, ancak alanın kalitesinin artırılmasıyla dönüşüm alanına bağlılık duyacağı sonucuna

ulaşılmıştır. Şartların iyileştirilmesi durumunda dahi alanda kalmak istemeyen kişiler yer bağlılığı en zayıf olan katılımcılar olmaktadır.

İnsanların yere bağlılık duyma yoğunluğu, insanların bir yerle olan temas süresine göre farklılık gösterebilir (Anton ve Lawrence,2014). Kişiler uzun süre ikamet ettikleri yerde daha güvende hisseder ve derin bağlılık duyar. Konutların tesliminden itibaren en fazla 3 yıldır ikamet ettikleri göz önünde bulundurulduğunda henüz bazı katılımcılar için yer bağlılığı gelişmemiştir.

Soru 5-Kentsel dönüşüm alanında yer bağımlılığı zayıf mı?

Yer bağımlılığına ilişkin ifadeler değerlendirildiğinde kentsel dönüşüm alanında yer bağımlılığının zayıf olduğu sonucuna varılmaktadır. Analizlerden elde edilen sonuçlara göre alanın yer bağımlılığını geliştirebilmesi için en büyük avantajı kişilerin güçlü sosyal ilişkiler içerisinde olmasıdır. Özellikle orta ve üst yaş grubundan oluşan katılımcıların sosyal etkileşim için yüksek beklentiler içerisinde olmaması, akranları ve komşuları ile geçirilen zamanı yeterli bulması gibi unsurlar yer bağımlılığı oranlarını olumlu yönde etkilemektedir. Peki yer bağımlılığının olumlu yönde gelişebilmesi için sosyal etkileşim tek başına yeterli midir? Tek başına yeterli olmadığını, katılımcıların yer bağımlılığının olumsuz yönde yüksek orana sahip olmasından da görebiliriz. İnsanlar güçlü sosyal ilişkilere sahip olsa da yerin fiziksel ve işlevsel niteliklerinin tatmin edici olmaması yer bağımlılığını olumsuz yönde etkiler. Eğitim alanları ve ulaşım imkânlarının (özellikle geniş cadde ve park alanları) iyileştirilmesine yönelik memnuniyet seviyesi yüksek çıksa da kentsel dönüşüm alanı dışında tercih ettikleri daha iyi yerler olduğu dikkat çekmektedir. Ancak gelir durumu düşük hak sahipleri, kentsel dönüşüm sürecinde borçlandığı ya da yatırımı bulunmadığı için kentsel dönüşüm konutlarına mecbur bırakılarak alana olumsuz yönde bağımlı hale gelmiştir.

Soru 6-Kentsel dönüşüm beklentilerinin karşılanması oranı arttıkça bireylerin yer duygusu da artar mı?

Yer duygusuna ilişkin yapılan çalışmalar bireyin fiziksel, sosyal ve kültürel çevreden olan beklentilerinin yer duygusunu etkilediği yönündedir. Kentsel dönüşüm projelerinde beklentilerin karşılanması ve yer duygusu arasında paralel bir ilişki ortaya çıkmıştır. Beklentileri karşılanan katılımcıların yer kimliği, yer bağlılığı ve yer bağımlılığı güçlü çıkmıştır. Beklentileri düşük seviyede karşılanan ya da hiç karşılanmayan katılımcıların yer kimliği, yer bağlılığı ve yer bağımlılığı düşük çıkmıştır. Kentsel dönüşüm uygulamalarında toplumun beklentilerini üst düzeyde karşılamak için alanın sosyal ve ekonomik durumu,

toplumun ihtiyaçları, toplumun kültürel ve demografik özellikleri dikkate alınmalıdır. Dikkate alınması gereken bu unsurlar yer duygusuna dolaylı ya da doğrudan etki etmektedir. Beklentilerin karşılanmadığı dönüşüm alanlarında yer duygusu olumsuz olarak gelişecektir. Ancak katılımcıların beklentilerinin alt düzeyde karşılanması ve konutlara karşı şikyetlerin yoğun olması, kentsel dönüşümün toplumun beklentilerine göre yapılmadığının bir göstergesidir. Yüklenici firmanın konutları eksik ve kalitesiz malzeme ile kullanıcılara teslim etmesi, özellikle genç graplara hitap eden sosyal alanların yoksunluğu ve altyapı sorunları kullanıcıların alana karşı olumsuz duygular geliştirmesine sebebiyet vermiştir.

Soru 7-Kentsel dönüşümden önce de ve sonra da ikamet eden kişilerin yer duygusu ve yeni ikamet eden kişilerin yer duygusu farklılık gösterir mi?

Hay (1998), yer ile geçmişi olmayan yeni sakinlerin yüzeysel yer duygusuna sahip olduğunu, yer ile derin geçmişi olan eski sakinlerin ise köklü yer duygusuna sahip olduğu görüşündedir. Eski sakinler ve yeni sakinlerin yer duygusunun farklı olduğu, saha çalışmalarından ulaşılan bir sonuç olmuştur. Kentsel dönüşüm alanı, eski sakinler için anı ve deneyimlerin yoğun olarak yaşandığı ancak deneyimlere sahne olan vrenin değiştiği bir ortam olarak görülmektedir. Kentsel dönüşümün de etkisiyle yer duygusu olumsuz yönde değişen eski sakinlere nazaran yeni gelenlerin yer duygusu daha güçlü çıkmıştır. Yeni gelen sakinlerin kısa bir sürede vreye karşı olumlu duygular geliştirdiği görülmektedir. Ancak nceki sakinler, geçmiş deneyimlerine ve kayıplarına olan bağlılığı henüz terk etmediği için yeni alanda olumlu yönde yer duygusu geliştirmekte güçlük çekmiştir. Yeni gelen sakinler çoğunlukla ailesine ve evine gibi daha küçük ölçekteki vreye bağlılık duyarken eski sakinler daha büyük ölçekte olan şehrine ve insanlarına bağlılık duymaktadır. Eski mahallesinde ikamet eden kişiler kentsel dönüşümden önceki sosyal ilişkilerini devam ettirebildikleri için yer bağlılıkları kısmen gelişmiştir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlar, kentsel dönüşümün kişilerin yer duygusu üzerinde derin etki ve izlenimler bıraktığı yönündedir. Ancak elde edilen bulguların sadece örneklem grubunu temsil ettiği ve demografik bulgulara göre farklılık gösterebileceği unutulmamalıdır. Özellikle bu çalışmada yoğunlukta olan kadın katılımcıların ve meslek grubundan ev hanımlarının, ulaşılan sonuçları etkilemesi mümkündür. Aileye, komşulara ve mahalleye olan bağlılık oranının bu denli yüksek olması ev hanımı kadınların en çok zaman geçirdikleri yere olan güçlü etkileşimlerinden kaynaklı olabilmektedir. Ancak bu çalışmada sadece kentsel dönüşümün yer duygusuna etkisi amaç edinildiği için demografik özelliklerin etkisi incelemeye alınmamıştır. Dönüşüm uygulamaları st düzeyde gerçekleştirilse bile kişilerin

yer duygusunun etkilenmemesi kaçınılmaz olacaktır. Ancak insan-yer etkileşimini ve yer duygusunu etkileyen unsurları dikkate alan kentsel dönüşüm politikaları ve planları geliştirildiğinde, yer duygusunun olumsuz yönde etkilenmesi minimum düzeyde olabilecektir. Kentsel dönüşüm uygulamaları sadece fiziksel müdahale girişimlerden kaçınmalı, alan kullanıcılarının olumlu yönde yer duygusu geliştirebilmesi için sosyal boyutları da odağına almalıdır. Dönüşüme uğrayan alandaki eski sakinlerin, proje kapsamında mümkün olduğunca sosyal ve ekonomik açıdan minimum boyutta kayıp yaşaması sağlanmalıdır. Fiziksel, sosyal ve ekonomik özelliklerin ilişkili olarak yer duygusunu etkilemesi kentsel dönüşüm çalışmalarında bu unsurların gözetilmesi gerektiğine tekrar dikkat çekmektedir. Bu sebeple kentsel dönüşüm kapsamında yapılacak alanlar; kaliteli, yaşanabilir, sosyal olanak sağlayan, güven ve huzur ortamı sağlayan ve pozitif yönde bağlılık, bağlılık duyulabilen alanlar olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, İ. vd.** (2014). Kentsel Dönüşüm Çalıştayı Sonuç Raporu, Ankara: T.C Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.
- Ağbaba, D.** (2020). Yer Bağlılığının Sosyo-Mekânsal Farklar Bakımından İncelenmesi: Niğde Örneği, *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, Millî Mücadele'nin 100. Yılı Özel Sayısı, 133-147.
- Akkar, M.** (2006). Kentsel dönüşüm üzerine Batı'daki kavramlar, tanımlar, süreçler ve Türkiye, *Planlama Dergisi*, 36(22), 29-38.
- Anton, C.E., & Lawrence, C.** (2014). Home Is Where The Heart is: The Effect of Place of Residence on Place Attachment and Community Participation, *Journal of Environmental Psychology*. c.40, 451-461.
- Argın, G.** (2012). *Tarihi Kent Merkezlerinde Değişen Yer Duygusu: Antalya Kaleiçi Örneği*. (Yüksek Lisans). Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ataöv, A., & Osmay, S.** (2007). Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım, Ankara: METU, Sayı: 24(2), 57-82.
- Bayraktar, E.** (2013). *Şehirlerin Dönüşümü*, İmak Ofset Yayınevi, İstanbul.
- Belge, R.** (2021). *Nusaybin'de Şehirleşme ve Mekânsal Gelişim*. (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Best U.** (2009). Critical Geography, Rob Kitchin & Nigel Thrift (Ed.), *International Encyclopedia of Human Geography*, c.2, Oxford: Elsevier. s. 345–357.
- Büyükçam, S.F., & Zorlu, T.** (2018). Güneydoğu Anadolu Bölgesi Geleneksel Konutlarında Mahremiyet, *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 872: 422-436.
- Cresswell, T.** (2004). *Place: A Short Introduction*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Creswell, J.W., & Plano Clark, V.L.** (2015) Karma Yöntem Araştırmaları Tasarımı ve Yürütülmesi. (Çev.) Yüksel Dede, Selçuk Beşir Demir, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Cross, J.E.** (2001). What is Sense of Place? *The 12th Headwaters Conference*, 2-4 Kasım, Western State College.

Çatalbaş, F. (2011). *Kentsel Dönüşüm Projelerinin Mekânsal Ve Sosyo- Ekonomik Etkileri: Diyarbakır İli Suriçi Bölgesi Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Demirkol, A. (2020). *Bir Sanayi Kentinin Yükselişi ve Düşüşü: Karadeniz Ereğli’de Değişen Yer Duygusu*. (Yüksek Lisans Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Demirsoy S.M. (2006). *Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kent Kimliği Üzerindeki Etkisi (Lübnan-Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi Örnek Alan İncelemesi)*. (Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Deringöz, T. (2017). *Kentsel Dönüşümün Kentsel Aidiyet Duygusu Üzerindeki Etkisi: Kırşehir İli Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Aksaray.

Doğanay, E. (2016). *Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Politikaları (2002-2014 dönemi)*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Duman, S. (2020). *Kentsel Dönüşüm Projelerinin Mekansal Etkilerinin Coğrafi Açidan Analizi (Bursa İli Nilüfer İlçesi Ataevler Mahallesi Örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Erkanal, H. (2009). Mezopotamya’ya Açılan Kapı: Nusaybin, Kenan Ziya TAŞ (Ed.), *Geçmişten Günümüze Nusaybin Sempozyum Bildirileri (27-28 Mayıs 2004)*, Nobel Yayın Dağıtım Ticaret Ltd. Şti. Ankara, s.5-17.

Ertaş, M. (2011). Kentsel Dönüşüm Çalışmalarında Sosyal Boyutun İncelenmesi, Ankara ve Londra Örnekleri. *Selçuk Üniversitesi Teknik Bilimler Dergisi*, 10(1), 1-18.

Evin, H. (2021). Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları: Adıyaman Örneği, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(37), 292-328.

Göregenli, M. vd. (2014). Mahalleye Bağlılık Düzeyinin Kent Kimliği İle İlişkisi İçinde İncelenmesi, *Türk Psikoloji Dergisi*, c.29, 73-85.

Güleç Solak, S. (2017). Mekân-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış Space-Identity Interaction: a Conceptual and Theoretical Overview . *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 13-37.

- Günay, R.** (2007). Cumhuriyet Döneminde Nusaybin, Makalelerle Mardin 1: Tarih Coğrafya, Haz. İbrahim Özcoşar, İmak Ofset Yayın, s.658-680, İstanbul.
- Günay, R.** (2009). Cumhuriyet Döneminde Nusaybin, Kenan Ziya TAŞ (Ed.), *Geçmişten Günümüze Nusaybin Sempozyum Bildirileri (27-28 Mayıs 2004)*, Nobel Yayın Dağıtım Ticaret Ltd. Şti. Ankara, s.443-461.
- Gür, M.** (2016). Türkiye’deki Kentsel Dönüşüm Politikalarının TOKİ İşbirliğiyle Gerçekleşen Uygulamalar Üzerinden Okunması: Bursa Örneği, *Uludağ Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi*, 21(2), 341-364.
- Gürkaş, E. T., & Bölük, M. F.** (2015). Bir Sınır Yerleşiminin Morfolojisi: Nusaybin’de Kent Formunun Dönüşümü ve Sınır Üzerinden ‘Çeper Kuşak’ Kavramını Yeniden Düşünmek, *Türkiye Kentsel Morfoloji Sempozyumu: Temel Yaklaşımlar ve Teknikler*, Mersin Üniversitesi Yayınları No: 44, 295-308, Mersin.
- Gürler, E.** (2003). Kentsel Yeniden Üretim Süreci Üzerine Karşılaştırmalı Çalışma: İstanbul Örneği, *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi, 113-158, İstanbul.
- Hardal, S.** (2019). *İstanbul’da Tamamlanan Kentsel Dönüşüm Projelerinin Sosyal ve Mekânsal Etkileri (Gaziosmanpaşa, Esenler ve Zeytinburnu Örneği)*. (Doktora Tezi), Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.
- Hardal, S., & Kılıç, T.** (2019). İstanbul Gaziosmanpaşa’da Tamamlanan Kentsel Dönüşüm Projelerinin Sosyo Mekânsal Etkileri, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 14(2) , 699-716.
- Harvey. D.** (2013). Sosyal Adalet ve Şehir (Çev.) Mehmet Moralı, Metis Yayınları, İstanbul.
- Hashemnezhad, H., Heidari, A.A., & Hoseini, P.M.** (2013). Sense of Place” and “Place Attachment A Comparative Study, *International Journal of Architecture and Urban Development*, 3(1), 5-12.
- Hay, R.** (1998). Sense of Place İn Developmental Context, *Journal of Environmental Psychology*, 18(1), 5-29.
- Hubbard, P., & Kitchin, R.** (2011). Key Thinkers on Space and Place. SAGE Publications, 1-18.
- Jackson, J. B.** (1986). A Sense of Place, A Sense of Time, *Oz*: 8(3).

Jorgensen, B. S., & Stedman, R. C. (2001). Sense of Place As An Attitude: Lakeshore Owners Attitudes Toward Their Properties. *Journal of Environmental Psychology*, 21(3), 233-248.

Kambur, E. (2019). *Kentsel Dönüşümün Sosyo-Ekonomik ve Mekansal Etkileri: Rize Timya Vadisi Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Fen Bilimleri Enstitüsü. Trabzon.

Karadağ A., & Mirioğlu G. (2014). Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Politikaları ve Uygulamaları Üzerine Coğrafi Değerlendirmeler: İzmir Örneği, *Ege Coğrafya Dergisi*, 20/2 (2011), 41-57, İzmir.

Kaya, E. (2016). Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Halk Katılımı. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 3 (6) , 203-216.

Kaya, İ. (2013). Coğrafi Düşünce de Mekân Tartışmaları, *Düşünme Dergisi*. 4: 34-47.

Kayacan, T. (2010). *Kentsel dönüşümde Halkın Katılımının Rolü ve Önemi Zeytinburnu ve Karanfilköy Örnekleri*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Keleş, R. (1998). Kentbilim Terimleri Sözlüğü, İmge Yayınevi, Ankara.

Keleş, R. (2010). Kentleşme Politikası (11. Baskı, 2010), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

Kentsel Dönüşüm, Konut ve Arsa Politikaları Komisyonu Raporu 3, Kentleşme Şûrası 2009, Ankara.

Kılıç, T. (2008). Nusaybin’in Fiziki Coğrafyası, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*. (10), 106-117.

Kılıç, T. (2010). *Kentsel Mekânların Kullanımı ve Seyyar Satıcılık: Diyarbakır Örneği*. (Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimle Enstitüsü, Elâzığ.

Kılıç, T., & Hardal.S. (2014). Kentsel Dönüşümün Sosyal ve Mekânsal Yansımalarına Bir Örnek: Sarıgöl Mahallesi (Gaziosmanpaşa-İstanbul), *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 62: 1-7, İstanbul.

Koçak, E. (2019). *Kentsel Dönüşüm Projelerinde Soylulaştırma Olarak TOKİ’nin Rolü: Ankara İli, Aktaş Mahallesi Örneği*. (Yüksek Lisan Tezi), Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Kütük İnce, E.** (2006). *Kentsel Dönüşümde Yeni Politika, Yasa ve Eğlimlerin Değerlendirilmesi “Kuzey Ankara Girişi (Protokol Yolu) Kentsel Dönüşüm Projesi”* (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Lewicka, M.** (2010). What Makes Neighborhood Different from Home and City? Effects of Place Scale on Place Attachment, *Journal of Environmental Psychology*, 30, 35-51.
- Low, S. M., & Altman, I.** (1992). Place Attachment: A Conceptual Inquiry, I. Altman ve S. M. Low (Ed.), *Place Attachment*, New York, NY: Plenum Press, 1-12.
- Mesch, G., & Manor, O.** (1998). “Social Ties, Environmental Perception, and Local Attachment”, *Environment and Behavior*, 30(4), 504-519.
- Mirioğlu G.** (2013). *İzmir’deki Kentsel Dönüşüm Projeleri Üzerinden Karşılaştırmalı Bir Coğrafi Analiz: Kadifekale– Uzundere Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Nanzer, B.** (2004). Measuring Sense Of Place: A Scale For Michigan, *Administrative Theory & Praxis*. 26(3), 362-382.
- Noksan. E.** (2019). *Kentsel Dönüşüm Hizmetlerinin Kentsel Yaşam Kalitesi Algısı Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi: Erzurum Kent Merkezinde Yaşayanlar Üzerinde Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Norberg-Schulz, C.** (1976). The Phenomenon of Place, *Architectural Association Quarterly*, 8(4), 414-427.
- Nusaybin Belediyesi.** (2016). Nusaybin Sokağa Çıkma Yasağı ve Sonrası Durum ile İlgili Bilgilendirme Notu, (25 Ağustos, 2016).
- Ocak, E.** (2006). *Gayrimenkul Yatırım Aracı Olarak Kentsel Dönüşüm: Beyoğlu Bölgesinde Kamondo Han Örneği*. (Yüksek Lisan Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Osmanlı, N., Koçer, K., & Serdaroğlu Sağ, N.** (2020). Kentsel Dönüşüm Sürecine Yönelik Anahtar Bir Çerçeve ve Konya Deneyimi. *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 22(2), 507-533.

Ökde, F., & Yaylı, H. (2020). Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Sosyal Unsurlara Etkisi Üzerine Bir Araştırma. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 0(49) , 339-368.

Özden, P.P. (2002). *Yasal ve Yönetmelik Çerçevesiyle Şehir Yenileme Planlaması ve Uygulaması: Türkiye Örneği*. (Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Özden, P.P. (2006). Türkiye'nin Kentsel Dönüşümünün Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 0(35), 215-233.

Öziş, C. (2018). *Kentsel Dönüşüm Projelerinde Kamunun Rolü ve Antalya Kepez Santral Mahalleleri Projesi Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Özkan, D. D. (2017). Urban Regeneration and Place Attachment, *Journal of Social And Humanities Sciences Research*. 4(15), 1881-1887.

Patterson, M.E., & Williams, D.R. (2005). Maintaining Research Traditions On Place: Diversity Of Thought and Scientific Progress, *Journal of Environmental Psychology*, 25, 361–380.

Polat, S., & Dostoğlu, N. (2007). Kentsel Dönüşüm Kavramı Üzerine: Bursa'da Kükürtlü ve Mudanya Örnekleri, *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 12(1), 61-76.

Polat, Y. A. (2016). Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Bütüncül Bir Bakış: Elâzığ Örneği, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(1), 185-202.

Qingjiu, S., & Maliki, N. (2013). Place Attachment and Place Identity: Undergraduate Students' Place Bonding On Campus, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 91, 632-639.

Relph, E. (1976). *Place and Placelessness*, London, UK: Pion.

Roberts, P. (2000). The Evolution, Definition and Purpose of Urban Regeneration. P. Roberts ve H. Sykes, (Ed.), *Urban Regeneration a handbook*. London: SAGE Publications. 9-36.

Rollero, C., & De Piccoli, N. (2010). Place Attachment, Identification and Environment Perception: An Empirical Study. *Journal of Environmental Psychology*, 30, 198–205.

Sayar, K. (2014). Şehir ve Ruh Sağlığı, *Kentsel Dönüşümün Sosyal Boyutu Sempozyumu* (12 Mayıs 2014). İstanbul, s.54-55.

Saygılı, Z.E. (2019). *Mostar'da Yaşanan Savaş Sonrası Yer Duygusunun Ev ve Köprü Mekânları Üzerinden Dönüşümünün İrdelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul.

Schubert, D. (1996). Yenileme ya da Onarma: Kentleri Modernleştirmede Madalyonun İki Yüzü, *Defter Dergisi*, 9(26), 59-82.

Seamon, D. (2012). Place, Place Identity, and Phenomenology: A Triadic Interpretation Based on J.G. Bennett's Systematics, Hernan Casakin, Ombretta Romice, & Sergio Porta (Ed.), *The Role of Place Identity in the Perception, Understanding, and Design of Built Environments*, s.3-21.

Seamon, D., & Sowers, J. (2008). Place and Placeness, Edward Relph.. Hubbard, P., Kitchin, R., & Vallentine, G. (Ed.), *Key Texts in Human Geography*, London: Sage, s.43-51.

Seydioğulları, H.S. (2016). Yeni Yasal Düzenlemelerle Kentsel Dönüşüm, *Şehir Plancıları Odası Yayını*, 26(1): 51-64.

Stedman, R.C. (2003). Sense of Place and Forest Science: Toward a Program of Quatitative Research, *Forest Science*, 49(6), 822–829.

Stokowski, P. A. (2002). Languages of Place and Discourses of Power: Constructing new Sense of Place. *Journal of Leisure Research*, 34(4), 368-382.

Şişman, A., & Kibaroglu, D. (2009). Dünya'da ve Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, 11-15 Mayıs 2009, Ankara.

Tuan, Y. F. (1979). Space and Place: Humanistic Perspective. In *Philosophy İn Geography*, 387-427, Springer, Dordrecht.

Tümertekin, E., & Özgüç, N. (2015). Beşerî Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekân. Çantay Kitabevi, İstanbul.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları.

Ujang, N. (2009). Place Attachment and Continuity of Urban Place Identity, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 49, 156-167.

Uysal, Ü.E. (2006). Soylulaştırma Kuramlarının İstanbul'da Uygulanabilirliği: Cihangir Örneği, *TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını*, 36, 77-93.

Yahyagil, M. Y. (2011). Kentlerin Kültürün Geli mesindeki Etkileri, *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 0(25) , 105-120.

Yazıcıoğlu, Y., & Erdoğan., S. (2014). SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Detay Yayıncılık, Ankara.

Yedek,  ., & Sertel, S. (2018). Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Mardin Nüfusu, *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi*, 11(55).

Yenice, M. S. (2014). Türkiye'nin Kentsel Dönüşüm Deneyiminin Tarihsel Analizi, *BA  Fen Bil. Enst. Dergisi*, 16(1), 76-88.

Yıldırım, A. E. (2006). Güncel Bir Kent Sorunu: Kentsel Dönüşüm, *Planlama Dergisi*, 35, 7-24.

Yıldırım, A., & Karado an, S. (2010). Nusaybin ve  evresinin Co rafı Yapısı ve Ekosistemi, *Mezopotamya Tarihinde Nusaybin Sempozyumu*, 8-9 Mayıs (2010), Nusaybin.

Yılmaz, O. (2019). Türkiye'de Kentsel D n   m n Uygulayıcı Aktörleri ve Yaptıkları  alı malarının Sayısal Verileri, *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 300-316.

Yücel, T. (1960). Demiryollarımızın İstasyon Nüfuslarına Etkisi, *Türk Coğrafya Dergisi*, 20, 143-148.

775 Sayılı Gecekondu Kanunu, 20.07.1966 tarih ve 12362 sayılı T.C. Resmî Gazete (1966).

2985 Sayılı Toplu Konut Kanunu, 17.03.1984 tarih ve 18344 sayılı T.C. Resmî Gazete (1984).

5216 Sayılı B y k  hir Belediye Yasası, 23.07.2004 tarih ve 25531 sayılı Resmî Gazete (2004).

5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Ya atılarak Kullanılması Hakkında Kanun, 05.07.2005 tarih ve 25866 sayılı T.C. Resmi Gazete, (2005).

5104 Sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu, 12.03.2004 tarih ve 25400 sayılı T.C. Resmî Gazete (2004).

5393 sayılı Belediyeler Yasası, 24.06.2010 tarih ve 27621 sayılı Resmî Gazete (2005).

6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların D n   t r lmesi Hakkında Kanun, 15.12.2012 Tarih ve 28498 sayılı T.C. Resmî Gazete (2012).

URL-1 Howstuffworks, How Gentrification Works
<https://money.howstuffworks.com/gentrification.htm> (Erişim: 17.06.2022).

URL-2 House Beautiful, Why Gentrification Is Not Necessarily a Good Thing
<https://www.housebeautiful.com/lifestyle/a34137604/what-is-gentrification> (Erişim: 17.06.2022).

URL-3 Vikipedi Özgün Ansiklopedi https://tr.wikipedia.org/wiki/Nusaybin_Tren (Erişim: 25.06.2022).

URL-4 Gürbaj Grup, Mardin Nusaybin TOKİ 776 Toplu Konut Projesi
<https://www.gurbaj.com/projeler/mardin-nusaybin-toki-776-toplu-konut-projesi> (Erişim: 02.07.2022).

URL-5 Nusaybin Belediyesi <http://www.nusaybin.bel.tr/nusaybin-belediye-baskanligi> (Erişim: 01.07.2022).

URL-6 775 Sayılı Gecekondu Kanunu,
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.775.pdf> (Erişim: 16.06.2022).

URL-7 5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun,
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5366.pdf> (Erişim: 16.06.2022).

URL-8 5393 Sayılı Belediye Kanunu,
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5393.pdf> (Erişim: 16.06.2022)

Mardin Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü

Nusaybin Belediyesi

EKLER

EK-1**ANKET FORMU**

S.no	DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER
1.	Cinsiyetiniz : ()Kadın ()Erkek
2.	Yaşınız : ()18-30 ()31-60 ()61 ve üstü
3.	Öğrenim durumunuz : ()Okuryazar değil ()Okuryazar ()İlkokul /Ortaokul ()Lise ()Üniversite
4.	Mesleğiniz : ()Emekli ()Memur ()İşçi ()Serbest meslek ()Ev hanımı ()Öğrenci () Özel sektör ()Yok ()Diğer.....
5.	Hanenin toplam geliri : ()3000 TL ve altı ()3001-5000 TL ()5001-10 000 TL ()10 001 ve üstü
6.	Hanede kişi sayısı : () 2 kişi ve altı () 3-5 kişi () 6-8 kişi ()9-10 kişi ()10 kişiden fazla

S.no	KONUT İLE İLGİLİ SORULAR
7.	Mülkiyet durumunuz? () Ev sahibi () Kiracı () Diğer.....
8.	Bu konutta kalış süreniz ne kadar? () 1 yıldan az () 1 yıl () 2 yıl ve daha fazla
NOT : Kentsel dönüşümden önce burada oturmuyorsanız 9, 10 ve 11. Soruları geçiniz lütfen!	
9.	Kentsel dönüşümden önceki konutunuzun büyüklüğü ne kadardı? () 100 m ² den küçük () 101-150 m ² () 151-200 m ² () 201 m ² 'den büyük
10.	Kentsel dönüşümden sonraki konutunuzun büyüklüğü ne kadar? () 100 m ² den küçük () 101-150 m ² () 151-200 m ² () 201 m ² 'den büyük
11.	Kentsel dönüşümden önce oturduğunuz eviniz nasıldı? ()Müstakil () Çok katlı () Diğer.....
12.	Nasıl bir konutta oturmak isterdiniz? () Müstakil ve bahçeli bir ev () Apartman dairesi () Güvenli bir ev () Geniş bir ev ()Fikrim yok () Diğer.....

S.no	KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ İLE İLGİLİ SORULAR
13.	Projeden haberdar oldunuz mu? () Evet () Kısmen () Hayır
14.	Projeden haberdar olduysanız nasıl haber aldınız? () Belediye () Komşu/Akraba/Arkadaş () Gazete ve Televizyon () İnternet () Diğer.....
15.	Projede halkın katılımı sağlandı mı? () Evet () Kısmen () Hayır
16.	Proje, yerel/geleneksel özellikler dikkate alınarak yapıldı mı? () Evet () Kısmen () Hayır
17.	Proje beklentilerinizi karşıladı mı? () Evet () Kısmen () Hayır
18.	Proje kapsamında (TOKİ) konut nerede verildi? () Eski mahallemde () Yeni mahallede () Projeden önce burada oturmuyordum.
19.	Projeden sonra komşularınız değişti mi? () Evet () Kısmen () Hayır () Projeden önce burada oturmuyordum.

20. Yer Algısı ve Yer Bağlılığı

Nusaybin'deki kentsel dönüşüm alanı deyince aklınıza gelen koku?.....

Nusaybin' deki kentsel dönüşüm alanı deyince aklınıza gelen ilk ses?.....

Nusaybin' deki kentsel dönüşüm alanında aklınıza gelen ilk yer/yerler?.....

Nusaybin' deki Kentsel dönüşüm alanı içinde en beğendiğiniz yer/yerler?.....

Burada daha çok neye bağlısınız? (İnsanlara/Aileme/Envime/Şehrime vs.).....

21. Kentsel dönüşüm projesi kapsamında karşılaştığınız maddi-manevi sorunlar var mı? Varsa nelerdir?

S.no	YER DUYGUSU	(1)EVET	(2)BAZEN	(3)HAYIR
22.	Kendimi buraya ait hissediyorum.			
23.	Burada kendim olabileceğimi gerçekten hissediyorum.			
24.	Burası nasıl bir insan/kişi olduğumu yansıtıyor.			
25.	Burada yaşamaktan mutluyum.			
26.	Kendimi burada güvende ve huzurlu hissediyorum.			
27.	Bu şartlarda uzun süre yaşamak istiyorum.			
28.	Şartlar iyileştirilirse burada uzun süre yaşamak istiyorum.			
29.	Buradan uzun süre ayrı kalınca özlüyorum.			
30.	Komşuluk ilişkileri iyi ve genel olarak herkes birbirini tanır.			
31.	Burası sosyal etkileşim için imkân sağlıyor.			
32.	Burası en sevdiğim aktiviteleri yapabilmek için bana fırsat sunuyor.			
33.	Burada eğitim, sağlık, ulaşım vb. gibi imkânlardan memnunum.			
34.	Buradan başka yaşamayı tercih ettiğim daha iyi yerler var.			
35.	Burada yaşamak dışında başka seçeneğim yok.			